

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.
ΠΑΡΑΜΕΤΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ
ΕΞΑΓΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ «ΑΒΑΝΤΙ, ΜΑΕΣΤΡΟ!»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Της φοιτήτριας

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Αθανάσιος Μπιλιλής, Ε.ΔΙ.Π.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2023

Δήλωση μη λογοκλοπής

«Δηλώνω με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα διπλωματική εργασία είναι εξ' ολοκλήρου αποτέλεσμα δικού μου ερευνητικού έργου, δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλων των ειδών οι πηγές, που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία της εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ABSTRACT.....	ii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1.1. Ορισμοί και σχετικοί όροι.....	7
1.2. Μορφές εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	10
1.3. Μουσικοπαιδαγωγικές παραστάσεις.....	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

2.1. Εισαγωγή.....	15
2.2. Στην Ελλάδα.....	15
2.2.1. Κ.Ο.Θ.- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα από το 2005 ως σήμερα.....	15
2.2.2. Ε.Λ.Σ.-Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	19
2.3. Σε χώρες της Δύσης.....	21
2.3.1. Berliner Philharmoniker - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	21
2.3.2. Boston Philharmonic Orchestra - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	22
2.3.3. London Symphony Orchestra - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	23
2.3.4. New York Philharmonic - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	25
2.3.5. Wiener Philharmoniker - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	27
2.3.6. Scottish Opera - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	28

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: «ΑΒΑΝΤΙ – ΜΑΕΣΤΡΟ» ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

3.1. Εισαγωγή.....	30
3.2. Περίληψη σεναρίου.....	30
3.3. Η μουσική της παράστασης.....	31
3.4. Εκπαιδευτικοί στόχοι της παράστασης.....	32
3.5. Παιδαγωγικοί στόχοι της παράστασης.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΕΡΕΥΝΑ

4.1. Εισαγωγή – Ερευνητικά ερωτήματα.....	36
4.1.1. Επιλογή βαθμίδας εκπαίδευσης και σχολείου.....	37
4.1.2. Περιορισμοί της έρευνας.....	39
4.2. Διαδικασία – Ερωτηματολόγια.....	39
4.3. Περιγραφή του δείγματος.....	43
4.4. Ανάλυση των δεδομένων, αποτελέσματα και σχολιασμός.....	46
4.4.1. Ερωτήσεις γνωστικού περιεχομένου.....	46
4.4.2. Ερωτήσεις παιδαγωγικού προσανατολισμού.....	81
4.5. Συνοπτική παράθεση δεδομένων έρευνας.....	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. Τελική συμπεριληπτική εικόνα.....	102
--	-----

Βιβλιογραφία	110
--------------------	-----

Παράρτημα – Πίνακες.....	121
--------------------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Έχοντας διοριστεί και υπηρετήσει πολλά χρόνια σε δημόσια Γυμνάσια της χώρας διδάσκοντας μουσική και – παράλληλα – μετρώντας πολλές συνεργασίες ως δημιουργός μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων, ήταν σχεδόν «νομοτελειακό» να τα επιλέξω ως θεματικό αντικείμενο για τη διπλωματική μου εργασία, ένα αντικείμενο, το οποίο εμπεριέχει τόσο την απαραίτητη «ίντριγκα» ερευνητικής αναζήτησης, όσο και μια φιλοσοφία που εντείνει τη δημιουργικότητά μου αλλά και – σε προσωπικό επίπεδο – είναι άμεσα ενδιαφέρον, θεωρητικά και πρακτικά.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγκεκριμένη εργασία ήταν η αφορμή να εμβαθύνω περισσότερο στο θεωρητικό πεδίο της δομής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και μια χρυσή ευκαιρία, όπως αποδείχτηκε, να διδαχτώ βιωματικά από τον εξαιρετικό παιδαγωγό και μουσικό, τον Θανάση Μπιλιλή, ο οποίος επέβλεψε την εργασία μου. Τον ευχαριστώ από καρδιάς για αυτό και για την εξαιρετική ευγένεια και φροντίδα, με την οποία συνόδευσε την άμεμπτη επιστημονική καθοδήγηση της εργασίας μου.

Επίσης, ευχαριστώ ιδιαίτερος τον Νίκο Κυριακού, υπεύθυνο επικοινωνίας της Κ.Ο.Θ. για την άμεση ανταπόκρισή του στο αίτημα πρόσβασης στο αρχείο της ορχήστρας και την Άννα-Μαρία Οικονομίδα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΠΑΜΑΚ, στο Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, για την επιστημονική της υποστήριξη.

Θέλω ακόμα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες του Τμήματος, για τη θετική τους προαίρεση όλα τα χρόνια των σπουδών μου, καθώς επίσης τους προσωπικούς μου φίλους και συναδέλφους, που συνέβαλαν, ο καθένας με τον τρόπο του, στην ολοκλήρωση αυτού του κύκλου εκπαίδευσης.

Θέλω να πιστεύω πως τα παιδιά μου, αλλά και οι μαθητές μου, θα δουν στο εγχείρημα των σπουδών μου το μήνυμα της αέναης επόμενης ευκαιρίας για μάθηση!

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να διερευνήσει, σε ποιο βαθμό ένα εκπαιδευτικό μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα με μορφή παράστασης μπορεί να εκπληρώσει με επιτυχία τη διπλή αποστολή του, τόσο στο γνωστικό, όσο και στο παιδαγωγικό πεδίο.

Αρχικά, γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση των όρων, που χρησιμοποιούνται συνήθως για να περιγράψουν ένα εκπαιδευτικό μουσικό πρόγραμμα, και επιχειρείται μία αποσαφήνιση και οριοθέτηση της έννοιας, του περιεχομένου και της χρήσης τους.

Στη συνέχεια παρατίθενται στοιχεία για τα εκπαιδευτικά προγράμματα οκτώ μεγάλων πολιτιστικών οργανισμών, ώστε να δοθεί μια γενική εικόνα των χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον σύγχρονο δυτικό κόσμο.

Το κύριο και ερευνητικό μέρος της εργασίας αποτυπώνεται στην έρευνα, που διενεργήθηκε σε ελληνικό δημόσιο σχολείο, με βάση ένα εκπαιδευτικό μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα, με τα προκύπτοντα και παρεπόμενα στατιστικά δεδομένα και τα εξαγόμενα συμπεράσματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μουσική εκπαίδευση, εκπαιδευτικά προγράμματα, μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτικές παραστάσεις, συμφωνικές ορχήστρες.

ABSTRACT

This paper aims to research to what extent an educative music pedagogical programme in the form of a performance can successfully fulfill its dual mission, both in the cognitive and pedagogical field.

Firstly, a theoretical approach is attempted concerning the terms, which are commonly used to describe an educational music project; secondly a definition and delimitation of their meaning, content and use.

Subsequently, data on the educational programmes of eight major cultural organizations are presented in order to give an overview of the characteristics of educational projects in the contemporary Western reality.

This thesis is concluded with the research, conducted in a Greek public school, based on an educational music programme, and the presentation of the with the resulting and consequential statistic data and the conclusions drawn .

KEYWORDS

music education, educational programmes, educational projects, music education programmes, secondary education, educational performances, symphony orchestras.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A) Ελληνικές

A.Π.Θ. – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

E.A.Π. – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

E.Λ.Σ. – Εθνική Λυρική Σκηνή

K.Θ.B.E. – Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος

K.O.A. – Κρατική Ορχήστρα Αθηνών

K.O.Θ. – Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης

K.Ω.Θ. – Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης

M.M.Θ. – Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης

O.M.M.Θ. – Οργανισμός Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης

ΠΑΜΑΚ – Πανεπιστήμιο «Μακεδονία»

ΥΠΑΙΘ. – Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

B) Ξενόγλωσσες

B.P.O. – Boston Philharmonic Orchestra

B.P.Y.O. – Boston Philharmonic Youth Orchestra

L.S.O. – London Symphony Orchestra

Nyphil – New York Philharmonic Orchestra

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – Κ.Ο.Θ. – Τα εκπαιδευτικά προγράμματα από το 2005 ως σήμερα.....	119
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 – Ε.Λ.Σ. – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	125
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 – Berliner Philharmoniker – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	126
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 – Boston Philharmonic Orchestra – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	129
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 – London Symphony Orchestra – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	130
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 – New York Philharmonic – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	132
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 – Wiener Philharmoniker – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	135
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 – Scottish Opera - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	137

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μουσικά θεάματα που απευθύνονται σε παιδιά στις μέρες μας είναι πολυποίκιλα. Τόσο στη χώρα μας, όσο και διεθνώς, οι μικροί θεατές ή και οι γονείς τους, μπορούν συχνά να διαλέξουν μέσα από μια μεγάλη ποικιλία καλλιτεχνικών προτάσεων, που είναι είτε αμιγώς μουσικές είτε, σε κάποιο βαθμό, συνυπάρχουσες με άλλες μορφές παραστατικής παρουσίας.

Έτσι μπορεί κάποιος/α να επιλέξει ανάμεσα σε παιδικές θεατρικές ή μουσικοθεατρικές παραστάσεις, μιούζικαλ ή όπερες για παιδιά, συναυλίες, παραμύθια με μουσική (ηχογραφημένη), παραστάσεις κουκλοθεάτρου, και πλήθος άλλων δραστηριοτήτων.

Πολλές από αυτές τις καλλιτεχνικές δράσεις χαρακτηρίζονται από τον ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα που τις παρουσιάζει ως «εκπαιδευτικά προγράμματα» και συχνά διαφημίζονται ως θεάματα που συνεισφέρουν εποικοδομητικά στην πολιτισμική καλλιέργεια των παιδιών. Σε αυτές τις δράσεις, όπως θα επισημανθεί εκτενέστερα παρακάτω, την ευθύνη έγκρισης και επιλογής παρακολούθησης, μετά ή πέρα από τις αρμόδιες κρατικές ή θεσμικές υπηρεσίες¹, έχουν οι εκπαιδευτικοί και φυσικά οι γονείς, που επιβλέπουν και μεριμνούν για την ψυχαγωγία των παιδιών τους, με την αρχική έννοια του όρου ως αγωγή ψυχής. Ένα μεγάλο ποσοστό αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έχουν τη μορφή της παράστασης.

Η επιλογή του θέματος της παρούσης διπλωματικής εργασίας είχε ως αρχική αιτία την επαγγελματική ιδιότητα της γράφουσας, ως επί 30ετία καθηγήτριας μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ως αφορμή την ενασχόλησή της με τη δημιουργία μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων και την εμπειρία που αποκόμισε παρατηρώντας και μελετώντας τις αντιδράσεις των παιδιών κατά τη διάρκεια τέτοιων παραστάσεων.

Η παρούσα εργασία, συνιστώντας μια εστιασμένη ερευνητική αναζήτηση αλλά και έναν γενικότερο παιδαγωγικό – εκπαιδευτικό προβληματισμό γύρω από το θέμα των μουσικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αφορά:

α) μία προσπάθεια αποσαφήνισης του τρόπου χρήσης, περιεχομένου και νοηματοδότησης της βασικής ορολογίας, που συνδέεται με το θέμα «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», μέσα από την διεξοδική μελέτη πηγών αντίστοιχης παραστατικής πράξης και προγραμμάτων οκτώ μεγάλων ορχηστρών ή πολιτιστικών οργανισμών και

---

¹του ΥΠΑΙΘ ή την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης ή τις κατά τόπους Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, που ενδεχομένως έχουν εγκρίνει το πρόγραμμα κατόπιν αίτησης του εκπονούντος φορέα.

β) τα ερευνητικά – στατιστικά δεδομένα, που μπορούν να προκύψουν από τη διενέργεια μιας στοχευμένης έρευνας σε δημόσιο Γυμνάσιο της χώρας μας, με αντικείμενο μια μουσικοπαιδαγωγική παράσταση.

Με βάση αυτά, το ερευνητικό ζητούμενο της εκπονούμενης εργασίας θα μπορούσε συνοπτικά να διατυπωθεί ως εξής:

«Τι ερευνητικά δεδομένα και εξαγόμενα αλλά και παιδαγωγικά συμπεράσματα μπορούν να προκύψουν μελετώντας και αναλύοντας ένα μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα με μορφή παράστασης;»

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ως προς τη διαχείριση και την απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος της εργασίας, μπορεί να αποτυπωθεί σε δύο πεδία:

1) αναζήτηση βιβλιογραφίας από Έλληνες και ξένους μελετητές, γύρω από το θέμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και άλλων πηγών, όπως π.χ. δικτυογραφία από σημαντικές ορχήστρες και πολιτισμικούς οργανισμούς με αναφορές και αρχειακές καταγραφές σχετικών παραστάσεων ή προγραμμάτων που αυτοί παρουσίασαν

2) διενέργεια στατιστικής έρευνας σε αναλογικά μεγάλο δείγμα μαθητών κι από τις τρεις τάξεις ενός δημόσιου Γυμνασίου από την περιοχή της Ανατολικής Θεσσαλονίκης, ώστε να ανιχνευθεί και να προσδιοριστεί η επίδραση μιας εκπαιδευτικής παράστασης σε γνωστικό αλλά και παιδαγωγικό επίπεδο.

Σε σχέση με το πρώτο πεδίο:

Αναζητήθηκε η θεωρητική επισκόπηση των όρων που χρησιμοποιούνται στη μουσική ορολογία και συνδέονται με το «μουσικοπαιδαγωγικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα» και τις μορφές έκφρασης, υλοποίησης και κατηγοριοποίησης, που το διακρίνουν. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στο συγκεκριμένο πεδίο, η βιβλιογραφική έρευνα δεν υπήρξε ιδιαίτερη αποδοτική. Οι διαφορές στη χρήση των όρων από την ελληνική στην αγγλική γλώσσα και το γεγονός πως όλες σχεδόν οι αναφορές στα σχετικά άρθρα αφορούσαν εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές ως συμμετέχοντες, και όχι ως «κοινό», δεν ήταν ιδιαίτερα βοηθητικές ως προς την αποσαφήνιση των όρων με βάση ορισμούς γενικά αποδεκτούς.

Ο «Οδηγός για τα εγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα», που βρίσκεται αναρτημένος στην επίσημη ιστοσελίδα του ΥΠΑΙΘ, υπήρξε τελικά η βάση για τον ορισμό του «εκπαιδευτικού προγράμματος» για τα ελληνικά δεδομένα, ενώ συγκεκριμένες

πτυχιακές και μεταπτυχιακές εργασίες (όπως των Αντωνίας Καυκά² και Δέσποινας Δημητρίου³) λειτούργησαν επικουρικά ώστε να αποτυπωθεί το θεωρητικό οικοδόμημα γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα. Πολύ σημαντική υπήρξε επίσης και η συνεισφορά του βιβλίου των Αύρας Αυδή και Μελίνας Χατζηγεωργίου με τις σαφείς και επιστημονικά τεκμηριωμένες θέσεις σχετικά με το «εκπαιδευτικό Δράμα», στο εγχειρίδιο «Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση⁴».

Στη συνέχεια, η θεωρητική ανάλυση επικεντρώθηκε σε οκτώ πολιτιστικούς οργανισμούς, τέσσερις στην Ευρώπη, δύο στην Αμερική και δύο στην Ελλάδα, οι οποίοι επιλέχθηκαν ανάμεσα στους κορυφαίους σε αναγνώριση στον τομέα της λόγιας μουσικής παραγωγής στο σύγχρονο δυτικό πολιτισμό, χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια πως είναι και οι μόνοι.

Οι οργανισμοί αυτοί ήταν: α) Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, β) Εθνική Λυρική Σκηνή, γ) Berliner Philharmoniker, δ) Boston Philharmonic Orchestra, ε) London Symphony Orchestra, στ) New York Philharmonic, ζ) Wiener Philharmoniker και η) Scottish Opera.

Παρόλο που αδυνατούν να καλύψουν όλο το φάσμα της παραγωγής εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε Ευρώπη και Αμερική, μπορούν όμως ενδεικτικά να δώσουν μια εικόνα της σύγχρονης μουσικής εκπαιδευτικής τάσης, που υπηρετείται από τους μεγάλους καλλιτεχνικούς φορείς και τις συμφωνικές ορχήστρες.

Ειδικά η Εθνική Όπερα της Σκωτίας συμπεριλήφθη στο δείγμα προς μελέτη ως εξειδικευμένος φορέας στον τομέα της μουσικής παράστασης κατόπιν προτροπής του επιβλέποντος, εξαιτίας μιας πολύ ενδιαφέρουσας περίπτωσης εκπαιδευτικής παράστασης, που ο οργανισμός πρόσφερε στο μαθητικό κοινό, την περίοδο εκπόνησης της παρούσης εργασίας.

Ειδικότερα για την Ελλάδα επιλέχθηκε:

1) η Κ.Ο.Θ., για λόγους:

---

² Καυκά, Αντωνία-Ζωή. *Ταξίδι στην τέχνη: μια μουσικοπαιδαγωγική παράσταση για παιδιά ηλικίας 4-7 ετών*. 2018. Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Πτυχιακή διπλωματική εργασία. Αποθετήριο Πανεπιστημίου Μακεδονία.

³ Δημητρίου, Δέσποινα. *Το μάθημα μουσικής στα σχολεία της Κύπρου, μέσα από απόψεις μαθητών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. 2022. Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πτυχιακή διπλωματική εργασία. Αποθετήριο Τμήματος Μουσικών Σπουδών.

⁴ Αυδή, Αύρα και Χατζηγεωργίου, Μελίνα. *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα, Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, 2007.

- α) γεωγραφικής αλλά και πιθανής θεσμικής σύνδεσης με το χώρο υλοποίησης της έρευνας, καθώς αυτή διενεργήθηκε σε σχολείο της Ανατολικής Θεσσαλονίκης
- β) προηγούμενης συνεργασίας της γράφουσας με τον συγκεκριμένο φορέα σε τρία εκπαιδευτικά προγράμματα
- γ) άμεσης και πρόθυμης ανταπόκρισης του υπεύθυνου επικοινωνίας της Κ.Ο.Θ, Νίκου Κυριακού, στο αίτημα για πρόσβαση στα αρχεία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ορχήστρας, γεγονός που βοήθησε στην αποκόμιση μιας πιο ολοκληρωμένης και λεπτομερούς εικόνας για την πορεία και εξέλιξη της Κ.Ο.Θ. στον τομέα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

και

2) η Εθνική Λυρική Σκηνή, ως ίσως ο πιο εξειδικευμένος φορέας στον τομέα της μουσικής παράστασης, που αποτελεί ένα από τα κύρια θέματα έρευνας και προβληματισμού της παρούσης εργασίας.

Η βιβλιογραφική έρευνα στο κομμάτι αυτό της εργασίας, απέδωσε πιο πρόσφορους καρπούς, καθώς περιλάμβανε, τόσο μια γενικότερη έρευνα αρχείων και πηγών, (κυρίως στο διαδίκτυο, όπου οι επίσημες ιστοσελίδες των πολιτιστικών οργανισμών, που προαναφέρθηκαν, υπήρξαν πολύ βοηθητικές και αναλυτικές), όσο και άμεση επικοινωνία και παροχή υλικού, όπως στην περίπτωση της Κ.Ο.Θ..

Μια προσπάθεια προσωπικής επικοινωνίας μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, προς περαιτέρω διερεύνηση του σκεπτικού και των στόχων, τα οποία διαμορφώνουν το εκπαιδευτικό προφίλ των εν λόγω πολιτιστικών οργανισμών του εξωτερικού, δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα.

Το δεύτερο και ερευνητικό μέρος της εργασίας σχετίζεται με την παράσταση «Αβάντι, μαέστρο!», που παρακολούθησαν τα παιδιά του στατιστικού δείγματος. Η συγκεκριμένη παράσταση αποτέλεσε ουσιαστικό μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας, καθώς σε αυτήν βασίστηκαν τα στατιστικά ερωτηματολόγια⁵.

Στο δεύτερο στάδιο ακολούθησε η στατιστική έρευνα, που διεξήχθη σε δείγμα 95 μαθητών εφηβικής ηλικίας και η παρεπόμενη επεξεργασία των δεδομένων της. Συγκεκριμένα, τα παιδιά απάντησαν σε στοχευμένα ερωτηματολόγια, τα οποία συμπλήρωσαν πριν και μετά την παρακολούθηση της υπό εξέταση εκπαιδευτικής παράστασης, η οποία προβλήθηκε μαγνητοσκοπημένη.

---

⁵Δειγματοληπτικό βίντεο – trailer : «Avanti Maestro! Αβάντι Μαέστρο!» *YouTube*, ανέβηκε από τον Theofilos Sotiriades , 9 Ιανουαρίου 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=dkPAjm5GUz4>

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων έτυχε συνεπικουρίας επαλήθευσης ειδικής στατιστικολόγου για λόγους διασφάλισης της εγκυρότητας και επιστημονικής ορθότητάς της. Τα αποτελέσματα παράλληλα, ελέγχθηκαν και κρίθηκαν επίσης, με την μέθοδο της τριγωνοποίησης.

Σε επίπεδο βιβλιογραφικής αναφοράς, πηγές που υπήρξαν σημαντικές για το δεύτερο ερευνητικό πεδίο ήταν: α) «Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το S.P.S.S. Διδακτικές Σημειώσεις», του Α. Μπατσίδη⁶ και β) «Η Μεθοδολογία Έρευνας για Διοικητικά Στελέχη – Ενότητα: Ερωτηματολόγιο», του Μ. Χαλικιά⁷.

Συνοπτικά η εργασία δομείται ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο σχετίζεται με το θεωρητικό μέρος πραγματευόμενο όρους και ορισμούς, καθώς και την εννοιολογική και περιεχόμενη σχέση και σημασία τους με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία.

Στο δεύτερο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, η εργασία εστιάζει στα δεδομένα, που επικρατούν σήμερα σε μεγάλους πολιτιστικούς οργανισμούς του Δυτικού κόσμου στον τομέα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σε σχέση με το πλήθος τους ανά περίοδο καλλιτεχνικής παραγωγής, το περιεχόμενο και τη μορφή που επιλέγουν και τον τρόπο ή τους τρόπους μέσω των οποίων επικοινωνούν με το κοινό.

Στο τρίτο κεφάλαιο αρχικά παρουσιάζονται πληροφοριακά στοιχεία για την παράσταση «Αβάντι, μαέστρο!». Στη συνέχεια αναπτύσσονται τα στατιστικά ευρήματα της έρευνας, που προέκυψαν από την συλλογή των απαντήσεων των παιδιών μαζί με μια πρώτη σύνοψη των συμπερασμάτων.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας παρατίθενται τα ερευνητικά συμπεράσματα, δεδομένα και εξαγόμενα από το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος της εργασίας.

---

⁶Μπατσίδης, Απόστολος. *Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το S.P.S.S. Διδακτικές Σημειώσεις*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Μαθηματικών, Τομέας πιθανοτήτων-Στατιστικής και επιχειρησιακής έρευνας. Ιωάννινα 2014. <http://users.uoi.gr/abatsidis/SPSSClassNotes2014.pdf>. Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

⁷Χαλικιάς, Μιλτιάδης. *Η Μεθοδολογία Έρευνας για Διοικητικά Στελέχη- Ενότητα: Ερωτηματολόγιο*. Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. <http://eclass.teipir.gr/openececlass/modules/document/file.php/BUSI119/09%20%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF%20-%20%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf>. Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο.: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

1.1. Ορισμοί και σχετικοί όροι

Με τον όρο «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα» το Ι.Ε.Π. (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής) του Υπουργείου Παιδείας, στον «Οδηγό για την Έγκριση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Ερευνών»⁸, ορίζει «κάθε οργανωμένη στο σχολικό πλαίσιο δράση, με δομημένο σχέδιο υλοποίησης, επιστημονική εγκυρότητα, παιδαγωγική σκοπιμότητα και καταλληλότητα, η οποία στοχεύει στην ενημέρωση, την εκπαίδευση, την κατάρτιση, την ευαισθητοποίηση, την ενδυνάμωση, απευθύνεται στην εκπαιδευτική κοινότητα, μαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικό προσωπικό, γονείς, κηδεμόνες, όλων των τύπων σχολικών μονάδων και δομών αρμοδιότητας του ΥΠΑΙΘ και δύναται κατά περίπτωση να συνοδεύεται από ψυχοπαιδαγωγικά κατάλληλο υλικό.».

Στη συνέχεια διευκρινίζει τις μορφές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως δράσεις, διαγωνισμούς, εργαστήρια, κ.ά. και παραθέτει ενδεικτικά τις θεματικές τους, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από το έγγραφο, με αρκετά περιθώρια ελευθερίας.

Ως φορείς που δικαιούνται να υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα, η εγκύκλιος ορίζει ένα μεγάλο εύρος από εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς φορείς, Συλλόγους και Ενώσεις, Μουσεία, Οργανισμούς, Ιδρύματα, Αθλητικές Ομοσπονδίες, Ινστιτούτα, Φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, μη κυβερνητικές οργανώσεις και ιδιωτικούς φορείς με επιστημονική, ερευνητική και εκπαιδευτική δραστηριότητα.

Οι φορείς αυτοί μπορούν να καταθέσουν στη σχολική μονάδα ή στη Διεύθυνση εκπαίδευσης ή στην Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης ή στο Υπουργείο ανάλογα με την περίπτωση, ανάλογα δηλαδή με το πού απευθύνονται, έναν αναλυτικό φάκελο μαζί με την αίτηση για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που έχουν ετοιμάσει, το οποίο οφείλει να τηρεί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, που ορίζονται από την εγκύκλιο και έχουν σχέση με

---

⁸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. *Οδηγός για την Έγκριση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Ερευνών*. Απρίλιος 2021, [2021_Odigos_egkrisis_programmaton_kai_ereunon.pdf \(iep.edu.gr\)](https://www.ief.edu.gr/2021/Odigos_egkrisis_programmaton_kai_ereunon.pdf)

το περιεχόμενο, τη διάρκεια, τους επιστημονικούς και παιδαγωγικούς στόχους και το αντίτιμο του εισιτηρίου, τη σύνδεση με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, κ.ά.

Τα προγράμματα που τελικά κρίνονται επιστημονικά και παιδαγωγικά κατάλληλα από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου και λαμβάνουν έγκριση υλοποίησης, αναρτώνται στην δικτυακή εκπαιδευτική πύλη του υπουργείου, όπου έχουν πρόσβαση όλοι οι εκπαιδευτικοί φορείς της χώρας, για να ενημερωθούν και να επιλέξουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της προτίμησής τους για τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά. Παράλληλα, πολλοί καλλιτεχνικοί ή πολιτιστικοί οργανισμοί, ανεβάζουν προγράμματα με τη μορφή παραστάσεων ή συναυλιών, που απευθύνονται, όχι απλά στο παιδικό κοινό, αλλά στα παιδιά με τη μαθητική ιδιότητα, δηλαδή οργανώνουν τις παρουσιάσεις τους σε ώρες λειτουργίας των σχολείων και απευθύνονται στις σχολικές μονάδες για την οργάνωση της επίσκεψης στον δικό τους χώρο ή σε κάποιον σχολικό χώρο, π.χ. μια αίθουσα εκδηλώσεων .

Με αυτό το πλαίσιο, παρατηρούμε να υλοποιούνται ταυτόχρονα σε όλη τη χώρα εκπαιδευτικά προγράμματα στα πλαίσια της άτυπης εκπαίδευσης, που επιτρέπει στα προγράμματα να παρουσιάζουν πιο έντονα ανθρωπιστικά στοιχεία, απ' ό,τι η τυπική εκπαίδευση, με διαφορετικό περιεχόμενο και μορφή, που απευθύνονται σε μαθητές όλων των ηλικιακών ομάδων. (Κακούρου – Χρόνη 125)

Έτσι, για παράδειγμα, μεγάλοι οργανισμοί της χώρας, όπως το ΚΘΒΕ, πρόσφερε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2021-22, στο μαθητικό κοινό της πόλης της Θεσσαλονίκης τη δυνατότητα συμμετοχής στο πρόγραμμα «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση»⁹, ενώ η Κ.Ο.Θ. εκτόνησε στις αρχές του 2023 το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «'Η Συμφωνία της Άνοιξης' – Μια γιορτή του ρομαντικού πνεύματος» για το μαθητικό κοινό της Θεσσαλονίκης και των περιχώρων¹⁰.

Από τα παραπάνω είναι προφανές πως ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να επεξεργάζεται ποικίλα γνωστικά αντικείμενα και να έχει διάφορες μορφές έκφρασης και μεθόδους υλοποίησης.

Πρέπει να επισημανθεί πως το «εκπαιδευτικό πρόγραμμα» είναι ένας τρόπος να συνδέσουμε το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα με τη δημιουργική έκφραση και κάθε

---

⁹ Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος. «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση». <https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=2&production=53127>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

¹⁰ Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. «'Η Συμφωνία της Άνοιξης' - Μια γιορτή του ρομαντικού πνεύματος (εκπαιδευτικό πρόγραμμα)». <https://www.tssso.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=6&eventid=180198>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

μορφής τέχνης και – παράλληλα – η μέθοδος project¹¹, η οποία εφαρμόζεται συνήθως για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, δίνει στη διαδικασία ένα χαρακτήρα ελεύθερο και ανοιχτό, καθώς τα όρια αυτής της μεθόδου, δεν είναι αυστηρά καθορισμένα. (Κακούρου – Χρόνη 131)

Δεδομένου ότι το θέμα της εργασίας είναι τα μουσικά εκπαιδευτικά προγράμματα, θα επικεντρωθούμε στη συνέχεια στον όρο «μουσικοπαιδαγωγικό», για να εξετάσουμε πώς σχετίζεται αλλά και σε τι διαφέρει από τον όρο «εκπαιδευτικό».

Ο όρος «μουσικοπαιδαγωγικό», που εμφανίζεται συχνά να συνοδεύει τη φράση «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», είναι προφανώς επεξηγηματικός του περιεχομένου, διότι, σύμφωνα με τα παραπάνω, διαχωρίζει ένα πρόγραμμα μουσικού περιεχομένου από ένα άλλο, π.χ. ένα πρόγραμμα επίσκεψης σε Μουσείο. Αυτό δεν σημαίνει πως ένα πρόγραμμα που υλοποιεί ένα Μουσείο, δεν μπορεί να περιλαμβάνει μουσική ακρόαση ή κάποιου είδους μουσικά στοιχεία, αλλά δεν χρειάζεται απαραίτητα να είναι η μουσική ο πρωταρχικός επιστημονικός και παιδαγωγικός στόχος.

Το ίδιο μπορούμε να παρατηρήσουμε και για τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το πρόγραμμα π.χ. «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση» μπορεί να περιλαμβάνει μουσικά στοιχεία στην παρουσίασή του, και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η Συμφωνία της Άνοιξης – Μια γιορτή του ρομαντικού πνεύματος» μπορεί να υποστηριχθεί στην παρουσίασή του με στοιχεία θεατρικότητας, αλλά δεν παύουν κατά βάση να είναι θεατρικό και μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα αντίστοιχα.

Ο όρος «μουσικοπαιδαγωγικό» λοιπόν, αν αναλυθεί μάλιστα στα συνθετικά του, προφανώς προσδιορίζει τους δύο εκπαιδευτικούς στόχους ενός προγράμματος, τον γνωστικό και τον συγκινησιακό, που αφορούν αντίστοιχα στη διεύρυνση του γνωστικού πεδίου και την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. (Κακούρου – Χρόνη 126)

---

¹¹ «Project είναι ένας τρόπος ομαδικής διδασκαλίας, ο οποίος διαμορφώνεται και διεξάγεται από όλους τους συμμετέχοντες. Βασικό χαρακτηριστικό της μεθόδου είναι η ελευθερία των μελών να προτείνουν ένα θέμα και η από κοινού διαμόρφωση και διεξαγωγή του. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα αυτών που συμμετέχουν. Η μέθοδος είναι μια ανοιχτή διαδικασία μάθησης και τα όριά της δεν είναι αυστηρά καθορισμένα. Ο χρόνος διάρκειας του project ρυθμίζεται από τα μέλη της ομάδας (μικρά, μέτρια και μεγάλα σε χρονική διάρκεια projects) και η διαδικασία εξελίσσεται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση και το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων.» (Κακούρου – Χρόνη 13)

1.2. Μορφές μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων

Ο σχεδιασμός των προγραμμάτων μουσικής εκπαίδευσης που προσφέρονται από πολιτιστικούς, ιδιωτικούς ή δημόσιους, οργανισμούς ποικίλλει ανάλογα με τους στόχους και τους πόρους του εκάστοτε οργανισμού. Γενικά, τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στον βιωματικό εμπλουτισμό των μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων των μαθητών και επιδιώκουν να καλύπτουν τις ικανότητες αντίληψης κάθε ηλικιακής ομάδας και πολιτισμικού παρελθόντος. Οι εμπυχωτές είναι συνήθως εξειδικευμένοι, έμπειροι, μουσικοί ή/και μουσικοπαιδαγωγοί, που με τον επαγγελματισμό και το ταλέντο τους, καλλιεργούν στα παιδιά την αγάπη για τη μουσική. Σε γενικές γραμμές, τα προγράμματα αυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και κατανόησης της διαφορετικότητας.

Η μορφή που θα έχει το μουσικοπαιδαγωγικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την καλλιτεχνική αντίληψη του δημιουργού του, την πιθανή διασκευή του από κάποιον μουσικοπαιδαγωγό (κατόπιν αδείας του δημιουργού), τις βασικές ανάγκες υλοποίησης του ίδιου του προγράμματος, τους διαθέσιμους πόρους τη στιγμή της υλοποίησης, τις ιδιαιτερότητες του κοινού προς το οποίο απευθύνεται και άλλες παραμέτρους ανάλογα με το χρονικό και τοπικό πλαίσιο υλοποίησης. Οι παράμετροι συχνά αφορούν θέματα, τα οποία δεν εξαρτώνται από το ίδιο το πρόγραμμα, όπως η έλλειψη χρόνου για καλλιτεχνικές δραστηριότητες στο σχολικό προγραμματισμό, το πρόβλημα της μετακίνησης των μαθητών εκτός σχολείου, η έλλειψη κονδυλίων για την πληρωμή εισιτηρίου, η υπερβάλλουσα γραφειοκρατία για την οργάνωση της επίσκεψης, και ενίοτε έκτακτες κοινωνικές συνθήκες, όπως, για παράδειγμα, η πρόσφατη πανδημία, που επηρέασε ή και αλλοίωσε δραματικά τη μορφή, και όχι μόνο, όλων των καλλιτεχνικών δράσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Ανάλογα με τη μορφή του μουσικοπαιδαγωγικού προγράμματος, επιλέγεται και το αντίστοιχο μουσικό σχήμα, που θα εκπονεί το πρόγραμμα, ώστε να αποδώσει τα μέγιστα σε σχέση με το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, σύμφωνα με τις παραμέτρους που προαναφέρθηκαν.

Έτσι βλέπουμε μουσικοπαιδαγωγικά εκπαιδευτικά προγράμματα συναυλιακής μορφής, με αφήγηση ή μη, να παρουσιάζονται από τις μεγάλες συμφωνικές ορχήστρες στο δικό τους συνήθως συναυλιακό χώρο, ή από μικρότερα και πιο ευέλικτα σχήματα, που, ως εκ τούτου, έχουν τη δυνατότητα να επισκέπτονται τα σχολεία και να

παρουσιάζουν το πρόγραμμα στο χώρο τους, με ευθύνη πάντα της Διεύθυνσης του σχολείου και του Συλλόγου διδασκόντων. (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής 7).

Παρόλα αυτά, υπήρξαν κατά καιρούς και μεγαλύτερα μουσικά σχήματα, όπως η Φιλαρμονική του Δήμου Θεσσαλονίκης, που εκπόνησε και συνεχίζει να εκπονεί ένα μεγάλο πρόγραμμα επισκέψεων σε σχολεία, με στόχο να προσφέρει ποιοτική μουσική εμπειρία στην εκπαιδευτική κοινότητα¹².

1.3. Μουσικοπαιδαγωγικές παραστάσεις

Εκτός όμως από τα μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα συναυλιακής μορφής από κάθε μεγέθους μουσικά σχήματα, το παιδικό κοινό έχει να επιλέξει ανάμεσα και σε διάφορες καλλιτεχνικές – εκπαιδευτικές προτάσεις με συνδυασμούς τεχνικών έκφρασης, καθώς , όπως επισημαίνεται κι από τη βιβλιογραφία, οι παιδαγωγικοί στόχοι επιτυγχάνονται πολύ πιο εύκολα, ευχάριστα και εποικοδομητικά, όταν το παιδί έρχεται σε επαφή με τις Τέχνες, συνδυασμένα και απολαυστικά. (Καυκά 8)

Έτσι προκύπτουν διάφορες μορφές παραστατικής έκφρασης, όπως , παιδικές θεατρικές ή μουσικοθεατρικές παραστάσεις, μιούζικαλ ή όπερες για παιδιά, μουσικά παραμύθια ή ιστορίες (με ζωντανή ορχήστρα ή μικρότερο μουσικό σχήμα) ή παραμύθια με μουσική (ηχογραφημένη), παραστάσεις κουκλοθεάτρου , και πλήθος άλλες δραστηριότητες, που τιτλοφορούνται με όποιον ευφάνταστο τρόπο έχουν επιλέξει οι δημιουργοί τους και δεν συγκαταλέγεται στους παραπάνω.

Πρέπει να σημειωθεί πως σ' αυτό το σημείο της εργασίας, εξερευνώντας το θέμα των «μουσικοπαιδαγωγικών» παραστάσεων, την ορολογία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, αναφερόμαστε μόνο σε παραστάσεις που ανεβαίνουν από επαγγελματικές ομάδες ενηλίκων, οι οποίες απευθύνονται σε παιδικό και εφηβικό κοινό και όχι για παραστάσεις, στις οποίες παίζουν μαθητές στα πλαίσια κάποιου πολιτιστικού προγράμματος στο σχολείο, ή μιας εξωσχολικής μουσικής ή θεατρικής παιδικής ή εφηβικής ομάδας.

Γενικότερα, υπάρχει μια πληθώρα όρων, που αναφέρονται σε μουσικές (ή με μουσική) παραστάσεις για παιδιά ως «παιδαγωγικές» ή/και «εκπαιδευτικές», που συχνά

---

¹² Συντάκτες του Cityportal. «Η Φιλαρμονική Ορχήστρα του δήμου Θεσσαλονίκης στα σχολεία». Cityportal. <https://cityportal.gr/h-filarmonikh-orxhstra-toy-dhmoy-thessalonikhs-sta-sxoleia-47182-12-3-0/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

αναφέρονται και ως «εκπαιδευτικά προγράμματα» από τους φορείς που τις υλοποιούν, η χρήση των οποίων αποσκοπεί στο να αποδώσει το περιεχόμενο και το στόχο των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Το αποτέλεσμα είναι να συνυπάρχουν σε ένα δελτίο τύπου μεγάλου οργανισμού, για παράδειγμα, οι όροι «συναυλία», «παράσταση» και «εκπαιδευτικό πρόγραμμα», χωρίς να είναι βέβαιο πως αυτή η συνύπαρξη των όρων λειτουργεί προς την κατεύθυνση της κατανόησης του πλαισίου, της μορφής και του περιεχομένου της προτεινόμενης μουσικής δράσης.

Σύμφωνα με την Αντωνία – Ζωή Καυκά μπορούμε να θεωρήσουμε πως ο όρος «Μουσικοπαιδαγωγική Παράσταση» αφορά «έναν συνδυασμό μουσικής, θεάτρου και παιδαγωγικής», είτε ότι συνδυάζονται η «μουσική παιδαγωγική» με την «παράσταση», δηλαδή, ότι πρόκειται για μια παράσταση με θέατρο και μουσική, που υπηρετεί παιδαγωγικούς στόχους, ή για μια θεατρική παράσταση που στοχεύει να υπηρετήσει τη μουσική παιδαγωγικά. (Καυκά 7)

Το κοινό βασικό χαρακτηριστικό όλων των παραπάνω είναι πως η μουσική αποτελεί σχεδόν πάντα απαραίτητο στοιχείο όλων αυτών των μορφών παραστατικής έκφρασης, είτε πρόκειται για δράσεις στις οποίες τα παιδιά έχουν τον ρόλο των θεατών με μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό διάδρασης, και μένει να δούμε κατά πόσον η μουσική πραγματώνει τον παιδαγωγικό της ρόλο.

Θα ήταν μάλλον ασφαλές να θεωρήσουμε πως, όσο διαδραστικές κι αν είναι οι παραστάσεις αυτές, δεν μπορούν να ενταχθούν στην κατηγορία «Εκπαιδευτικό Δράμα»¹³, δεδομένου ότι αυτό διαφοροποιείται από το παραδοσιακό θέατρο, καθώς στηρίζεται στον αυτοσχεδιασμό και όχι σε προκαθορισμένο γραπτό κείμενο, δανείζεται στοιχεία από μύθους και ιστορίες, μπορεί να γεννήσει στην πορεία ένα δρώμενο και ίσως μια παράσταση σε εξωτερικό κοινό, αλλά μπορεί και να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο μελέτης σε βάθος θεατρικών έργων και στοχεύει κατά κύριο λόγο στην κατανόηση του εαυτού και των άλλων αλλά και της τέχνης του θεάτρου με έναν εξαγνιστικό παιχνιδιάρικο τρόπο. (Αυδή και Χατζηγεωργίου 19-20)

Οι μουσικοθεατρικές παραστάσεις για παιδιά ή «μιούζικαλ για παιδιά» (όροι που συνήθως χρησιμοποιούνται ο ένας αντί του άλλου) συνήθως παρουσιάζουν διασκευές από παραμύθια ή μυθοπλασίες που στηρίζονται σε θέματα μυθολογικά, ιστορικά, παραδοσιακά ή φανταστικά και στοχεύουν καταρχήν στην ψυχαγωγία του παιδικού

---

¹³Σύμφωνα με τις Αυδή και Χατζηγεωργίου στο εγχειρίδιο «Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση» το εκπαιδευτικό Δράμα είναι μία μορφή θεατρικής τέχνης με καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα. Λειτουργεί ως ανεξάρτητο μάθημα τέχνης ή ως μέσο για τη διδασκαλία άλλων μαθημάτων.(σελ.19)

κοινού, χωρίς να έχουν απαραίτητα ένα φανερό εκπαιδευτικό στόχο. Η διάδραση και ο μουσικοπαιδαγωγικός στόχος είναι ζητήματα διακριτικής ευχέρειας των δημιουργών, όπως και ο βαθμός, που αυτά θα αναπτυχθούν στα πλαίσια της παράστασης. (Καυκά 9-10)

Η μουσική σε αυτές τις περιπτώσεις λειτουργεί υποστηρικτικά του κειμένου και δεν δίνονται πληροφορίες ή διευκρινίσεις γι' αυτήν. Στην καλύτερη των περιπτώσεων, η μουσική είναι ζωντανή και οι μουσικοί βρίσκονται επί σκηνής, οπότε τα παιδιά έχουν μια ευκαιρία να συνδέσουν μόνα τους, κυρίως σε ασυνείδητο επίπεδο, τα όργανα με τον ήχο που ακούν, στο βαθμό που μπορούν να το κάνουν ανάλογα με τις μουσικές γνώσεις, την παιδεία και την εμπειρία τους. Εδώ βέβαια πρέπει να σημειώσουμε πως πολλά από τα παιδιά θεατές δεν είναι σε θέση, όπως θα φανεί παρακάτω στα αποτελέσματα της έρευνας, να αναγνωρίσουν τα μουσικά όργανα που βλέπουν, πόσο μάλλον, όταν αυτά είναι παραδοσιακά. Έτσι δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την περίπτωση να καταλήγουν σε λανθασμένα συμπεράσματα, τα οποία βεβαίως δεν ελέγχονται μετά το τέλος της παράστασης.

Παρόλα αυτά, είναι σαφώς προτιμότερο να βλέπουν μουσικά όργανα επί σκηνής, ακόμα κι αν δεν μπορούν να τα κατονομάσουν, παρά να λείπει και αυτό το οπτικό κομμάτι της πληροφορίας. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η παράσταση «Ειρήνη ξανά» που ανέβηκε από το ΚΘΒΕ στη Μονή Λαζαριστών, στη σκηνή «Σωκράτης Καραντινός» την καλλιτεχνική χρονιά 2022-23, που παρουσίαζε επί σκηνής τρεις μουσικούς, λαϊκούς οργανοπαίχτες, σε όλη τη διάρκεια της παράστασης. Πρέπει να σημειωθεί πως η ανταπόκριση των παιδιών στη θέα και το άκουσμα που προσέφεραν οι ζωντανοί μουσικοί ήταν ενθουσιώδης και διαρκής¹⁴, και αυτό κάθε άλλο παρά αμελητέο είναι για την αξιολόγηση του ρόλου της μουσικής στην επιτυχία και την διαδραστικότητα μιας παράστασης, αλλά και γενικότερα στην καλλιέργεια και ψυχαγωγία των παιδιών.

---

¹⁴Συντάκτες του Μουσικού Σχολείου Βέροιας. «Η α' γυμνασίου στην παράσταση "Ειρήνη ξανά" του ΚΘΒΕ». *Μουσικό Σχολείο Βέροιας*. 14/12/2022. <https://www.mousikoveroias.gr/2022/12/14/%CE%B7-%CE%B1%CE%84-%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CE%BD%CE%B7-%CE%BE/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Κατά τα άλλα βέβαια, σε μια τυπική παιδική παράσταση, που δεν έχει προβληθεί ως εκπαιδευτική, δε δίνεται καμιά πληροφορία για τη μουσική που ακούγεται, το είδος της και τα όργανα που την ερμηνεύουν, πόσο μάλλον όταν η μουσική είναι ηχογραφημένη και τα παιδιά δεν έχουν ούτε τη δυνατότητα, όπως αναλύθηκε παραπάνω, της οπτικής πληροφόρησης.

Επομένως αυτές οι παραστάσεις δεν μπορούν να χαρακτηριστούν εκπαιδευτικές στον τομέα της μουσικής, καθώς οι μαθητές δεν αποκομίζουν καμιά πληροφορία μουσικού γνωστικού αντικειμένου, όμως απολαμβάνουν τα ψυχαγωγικά και παιδαγωγικά οφέλη της μουσικής ακρόασης.

Ο άλλος τρόπος για να πάρουν τα παιδιά μουσικές πληροφορίες για κάποιο θέμα είναι βέβαια το σενάριο μιας παράστασης. Επομένως, αν το κείμενο δεν δίνει πληροφορίες μουσικής ιστορίας, ή οργανογνωσίας ή άλλου μουσικού αντικειμένου, τα παιδιά δεν παίρνουν πληροφορίες ούτε από κει. Από αυτήν την επισήμανση όμως, προκύπτουν κάποια ερωτήματα (που δεν άπτονται οπωσδήποτε με την στόχευση της παρούσης εργασίας). Πχ. Πώς θα μπορούσε μια παράσταση με τέτοιο περιεχόμενο να αποφύγει τον διδακτισμό και να προκαλέσει το ενδιαφέρον των παιδιών; Πώς μια μουσική ιστορία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως Δούρειος ίππος, για να επιτρέψει στις μουσικές πληροφορίες να διεισδύσουν γόνιμα και δημιουργικά στο γνωστικό πεδίο των παιδιών, χωρίς να νιώσουν οι μικροί μαθητές πως τους έχουν ξεγελάσει κι άλλη μια φορά τους κάνουν μάθημα, ενώ τους υποσχέθηκαν διασκέδαση;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

2.1. Εισαγωγή

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια μελέτης και ανάλυσης των μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων, που εκπονούνται από μεγάλες ορχήστρες και καλλιτεχνικούς οργανισμούς τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες του δυτικού κόσμου. Στόχος είναι να ανιχνευθούν οι σύγχρονες μορφές, μέθοδοι και πρακτικές επικοινωνίας με το κοινό, στον τομέα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εάν και εφόσον ο συγκεκριμένος τομέας αποτελεί μέρος της καλλιτεχνικής δραστηριοποίησης των καλλιτεχνικών οργανισμών.

Οι συγκεκριμένοι φορείς¹⁵ είναι οι παρακάτω:

α) Στην Ελλάδα

- Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης
- Εθνική Λυρική Σκηνή

β) Στο εξωτερικό

- Berliner Philharmoniker,
- Boston Philharmonic Orchestra,
- London Symphony Orchestra,
- New York Philharmonic,
- Wiener Philharmoniker,
- Scottish Opera

2.2. Στην Ελλάδα

2.2.1. Κ.Ο.Θ.- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα από το 2005 ως σήμερα

Η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης (Κ.Ο.Θ.), που μαζί με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών (Κ.Ο.Α.) κατέχουν ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα συμφωνικά σχήματα της Ελλάδας, ιδρύθηκε το 1959, από τον τότε διευθυντή του Κρατικού Ωδείου

---

¹⁵ οι λόγοι επιλογής των συγκεκριμένων φορέων, παρατίθενται στην εισαγωγή βλ. σελ. 3-4.

Θεσσαλονίκης, μουσουργό Σόλωνα Μιχαηλίδη, ως τμήμα του Ωδείου, με την επωνυμία «Συμφωνική ορχήστρα Βορείου Ελλάδος». (Τσαπανίδου 8)

Το 1966 η ορχήστρα ανεξαρτητοποιήθηκε από το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης και συνέχισε την πορεία της ως «Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης» με Διευθυντή από το 1967 τον Σόλωνα Μιχαηλίδη. Τον ακολούθησαν άλλοι εξέχοντες Έλληνες μουσικοί με διεθνή αναγνώριση και εμπειρία, όπως οι: Γιώργος Θυμής, Άλκης Μπαλτάς, Κάρολος Τρικολίδης, Κοσμάς Γαλιλαίας, Λεωνίδας Καβάκος και άλλοι εξαιρετοι καλλιτέχνες.¹⁶

Η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, ένα συμφωνικό σχήμα με αξιόλογη και συνεχή παρουσία σε Ελλάδα και εξωτερικό, κινείται σε ένα μεγάλο πεδίο πρωτοπόρων καλλιτεχνικών δράσεων, μεταξύ των οποίων είναι και οι εκπαιδευτικές συναυλίες για παιδιά, εφήβους και όλη την οικογένεια με στόχο τη διαμόρφωση του μελλοντικού φιλόμουσου κοινού στη Θεσσαλονίκη αλλά και όλη τη Βόρεια Ελλάδα. (Εντυπο 20-03-09, αρχείο ΚΟΘ)

Από το αρχείο της ΚΟΘ μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την πορεία αλλά και την εξέλιξη των εκπαιδευτικών συναυλιών που απευθύνονται σε παιδιά και νέους, αρχίζοντας από την ηλικία κάτω του ενός έτους. Αξίζει να παρατηρήσει κανείς πως όσο περνούν τα χρόνια τα εκπαιδευτικά προγράμματα αυξάνουν τον αριθμό τους σε κάθε καλλιτεχνική περίοδο, αλλάζουν μορφή, εμπλουτίζονται με νέα στοιχεία και τρόπους έκφρασης αλλά και τρόπους μετάδοσης. Είναι χαρακτηριστικό πως η Κ.Ο.Θ. ξεκίνησε την εκπαιδευτική της δράση το 2005 με μια σειρά συναυλιών με σοπράνο και αφήγηση κειμένου, για να καταλήξει το 2022 να παρουσιάζει τέσσερα ζωντανά και τρία διαδικτυακά εκπαιδευτικά προγράμματα με ευφάνταστους συνδυασμούς τεχνικών αφήγησης και παρουσίασης κειμένων και εικόνων μαζί με τη μουσική.

Συνολικά, στα 17 αυτά χρόνια, από το 2005 ως το 2022, η Κ.Ο.Θ. πρότεινε στο μαθητικό κοινό τουλάχιστον 28 διαφορετικά εκπαιδευτικά προγράμματα¹⁷, κάποια από τα οποία επαναλήφθηκαν την ίδια ή την επόμενη καλλιτεχνική περίοδο, καθώς θεωρήθηκαν πολύ επιτυχημένα.

Τα προγράμματα αυτά παρουσιάζονταν ζωντανά μέχρι τον Απρίλιο του 2020, που η Κ.Ο.Θ. παρουσίασε το “The Beethoven Pastoral Project” διαδικτυακά για όλη την οικογένεια, μέσα από την επίσημη ιστοσελίδα της, τις σελίδες της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το κανάλι της στο YouTube. Ακολούθησε μια σειρά από εκπαιδευτικά

---

¹⁶ Περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό της ορχήστρας στο: Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. “Ο Ιδρυτής” <https://www.tssso.gr/?lang=el-GR&page=8>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

¹⁷ Στον πίνακα 1 παρατίθενται και οι επαναλήψεις των προγραμμάτων στην ανάλογη χρονική σειρά.

διαδικτυακά προγράμματα, που συνέπεσαν χρονικά με τα περιοριστικά μέτρα κατά της πανδημίας COVID 19, αλλά συνεχίστηκαν και μετά την άρση των μέτρων, με την Κ.Ο.Θ. να αξιοποιεί το διαδίκτυο για να αυξήσει την εμβέλειά της σε όλη τη χώρα με μια σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που έδωσαν και εξακολουθούν να δίνουν τη δυνατότητα σε μαθητές να συμμετέχουν από κάθε σημείο της Ελλάδας.

Ενώ τα πρώτα χρόνια η ΚΟΘ απευθυνόταν εκπαιδευτικά στα παιδιά μέσα από την κλασική φόρμα μιας συναυλίας, στη συνέχεια δοκίμασε δειλά στην αρχή και με μεγαλύτερη φαντασία και τόλμη στη συνέχεια, όπως προκύπτει από το αρχείο της υλικό στην επίσημη ιστοσελίδα της, να υιοθετήσει νέες φόρμες εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εμπεριείχαν, όχι μόνο κείμενα και αφηγήσεις σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο, που διαχειριζόταν το εκάστοτε μουσικό πρόγραμμα, αλλά και στοιχεία ξένα προς το πρόγραμμα, ετερόκλητα, όπως ιστορίες και παραμύθια, γνωστά και άγνωστα στα παιδιά, με στόχο να βοηθήσουν με την πρωτοτυπία του συνδυασμού τους την καλύτερη αφομοίωση, τόσο της καλλιτεχνικής, όσο και της παιδαγωγικής δράσης που λάμβανε χώρα.

Εδώ βέβαια, πρέπει να παρατηρήσουμε πως παρόλο που η φόρμα της εκπαιδευτικής συναυλίας διευρύνεται και εμπλουτίζεται, εν τούτοις παραμένει στο επίκεντρο της δράσης και δεν μετατρέπεται σε παράσταση.

Εξαιρείται η περίπτωση του «ΠΑΜΕ ΟΡΧΗΣΤΡΑ!», όπου η ορχήστρα και ο μαέστρος είχαν, εκτός από μουσικό, και θεατρικό ρόλο σε όλη τη διάρκεια της παράστασης. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, σύμφωνα πάντα με το αρχείο της ΚΟΘ, αναφέρεται στο δελτίο τύπου και τα διαφημιστικά έντυπα ως «συμφωνική κωμωδία», γεγονός αρκετά πρωτοποριακό.

Αν και δεν έχουμε στοιχεία για τον αριθμό των θεατών για όλα τα προγράμματα, μάλλον ο αριθμός των 15.385 θεατών, ανηλίκων και ενηλίκων, στις παραστάσεις για σχολεία και για όλη την οικογένεια αντιστοίχως, που έχει καταγραφεί στο αρχείο της Κ.Ο.Θ. στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι αρκετά εντυπωσιακός, αν συνυπολογίσει κανείς πως το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρουσιαζόταν ζωντανά και όχι διαδικτυακά¹⁸.

Προς την ίδια κατεύθυνση, κινήθηκε κατά κάποιον τρόπο και το πρόγραμμα «Εγώ ο Μότσαρτ», δεδομένου πως το σενάριο είχε καθαρά μουσικό θέμα, σκηνές από τη ζωή

---

¹⁸ Επειδή ίσως μια σύγκριση θα βοηθούσε να γίνει καλύτερα αντιληπτό το γενικότερο πλαίσιο του αριθμού των θεατών (που παρακολουθεί μια παράσταση με εισιτήριο), αναφέρεται ενδεικτικά ο αριθμός των 55.000 θεατών, που παρακολούθησαν το καλλιτεχνικό έτος 2014-15, 63 συναυλίες της Κ.Ο.Θ. σε Ελλάδα και εξωτερικό. (Αθανασόπουλος 64)

του Μότσαρτ, πράγμα που επιβεβαιώνει και ο χαρακτηρισμός στα συνοδευτικά και προωθητικά του προγράμματος έντυπα της Κ.Ο.Θ., « διαδραστική μουσική παράσταση». Στην προκειμένη περίπτωση βέβαια, η ορχήστρα και η μαέστρος είχαν μουσικό και όχι θεατρικό ρόλο.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα περίπτωση, είναι το πρόγραμμα της Κ.Ο.Θ. «Stand up symphony». Σ' αυτόν τον πρωτότυπο συνδυασμό μουσικής και θεατρικής τέχνης, ο κωμικός ηθοποιός απευθυνόταν άμεσα στο εφηβικό κοινό (το πρόγραμμα προσφερόταν για μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου) διηγούμενος αστείες ιστορίες βασισμένες σε μουσικά θέματα αλληλεπιδρώντας ταυτόχρονα και με την ορχήστρα της Κ.Ο.Θ..

Και τα τρία προγράμματα που προαναφέρθηκαν, έτυχαν θερμής υποδοχής από το μαθητικό κοινό και επανέλαβαν μια σειρά παραστάσεων και την επόμενη καλλιτεχνική περίοδο από εκείνη, που το καθένα πρωτοπαρουσιάστηκε. Αυτό είναι ίσως ένα ενδεικτικό στοιχείο της γοητείας που ασκεί στα παιδιά το θέατρο, όταν συνδυάζεται, είτε ολοκληρωτικά, είτε μερικά, με μια εκπαιδευτική συναυλία και καταλήγει σε μια μουσικοπαιδαγωγική παράσταση.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως ανάμεσα στις εκπαιδευτικές δράσεις της ΚΟΘ είναι και οι «ανοιχτές δοκιμές», που δίνουν τη δυνατότητα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς της Θεσσαλονίκης να παρακολουθήσουν δωρεάν τις γενικές δοκιμές της συμφωνικής ορχήστρας και να γνωρίσουν από κοντά τη μαγεία της κλασσικής μουσικής και τη διαδικασία προετοιμασίας μιας συναυλίας.

Στον πίνακα 1 του παραρτήματος, μπορεί κανείς να βρει περισσότερα στοιχεία για τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Κ.Ο.Θ από το 2005 ως τις αρχές του 2023, ταξινομημένα σύμφωνα με τον τίτλο τους, το έτος παρουσίασης, και το είδος του προγράμματος. Η ηλικία των παιδιών στα οποία απευθυνόταν το κάθε πρόγραμμα και κάποια πρόσθετα στοιχεία, όπως ο αριθμός των παιδιών που παρακολούθησαν ή ο τρόπος διάθεσης (δωρεάν ή με εισιτήριο) παρατίθενται, εφόσον υπάρχουν οι σχετικές πληροφορίες στο αρχειακό υλικό της Κ.Ο.Θ.

2.2.2. Ε.Λ.Σ. – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα¹⁹

Η Εθνική Λυρική Σκηνή ιδρύθηκε το 1939 και λειτούργησε ως τμήμα του Βασιλικού θεάτρου μέχρι το 1944, που αυτονομήθηκε σε ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Εθνική Λυρική Σκηνή» και με στέγη το πρώτο θέατρο «Ολύμπια» επί της οδού Ακαδημίας . Η σημαντική καλλιτεχνική της πορεία, παρά την ανακοπή κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού καθεστώτος του 1967-74, συνεχίστηκε την εποχή της μεταπολίτευσης ,ενώ το 1994 μετατράπηκε σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Το 2017 το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται η νέα στέγη της Εθνικής Λυρικής Σκηνής παραδόθηκε στο Ελληνικό Δημόσιο.²⁰

Τη στιγμή που γράφεται αυτή η εργασία, η Εθνική Λυρική Σκηνή προσφέρει:

α) στους μαθητές των Γυμνασίων σε όλη την ελληνική επικράτεια το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η Όπερα διαδραστικά στα σχολεία», σε συνέχεια του αντίστοιχου προγράμματος, που έτρεξε τα προηγούμενα χρόνια από το 2012 ως το 2015 για τα δημοτικά σχολεία όλης της χώρας με μεγάλη επιτυχία, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της. Το καλλιτεχνικό κλιμάκιο όλων των απαραίτητων για το ανέβασμα μιας όπερας ειδικοτήτων της ΕΛΣ επισκέπτεται επί διημέρου Γυμνάσια σε όλη την επικράτεια και γνωρίζει στους εφήβους τον κόσμο της Όπερας δίνοντάς τους την ευκαιρία να συμμετέχουν στα καλλιτεχνικά εργαστήρια του προγράμματος και στην τελική παράσταση, που ετοιμάζουν και παρουσιάζουν οι ίδιοι οι μαθητές, μέσα στο χώρο του σχολείου τους.

Παράλληλα, στην εκπαιδευτική ιστοσελίδα «Operabox» οι εκπαιδευτικοί του προγράμματος προσφέρουν το απαραίτητο υλικό, καθώς και οδηγίες, ώστε οι καθηγητές των σχολείων να προετοιμάσουν τα παιδιά για τις δράσεις που θα ακολουθήσουν, όταν η καλλιτεχνική ομάδα της ΕΛΣ επισκεφθεί το σχολείο.

Επίσης δίνεται και η δυνατότητα σε σχολεία, που για διάφορους λόγους αδυνατούν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα δια ζώσης, να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα ψηφιακά.

¹⁹ Περισσότερες πληροφορίες στο: Εθνική Λυρική Σκηνή. «Η Όπερα Διαδραστικά στα Σχολεία». <https://www.nationalopera.gr/sxoleia-opera-diadrastika>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

²⁰ Περισσότερες πληροφορίες για το ιστορικό του οργανισμού στο: Εθνική Λυρική Σκηνή. «Ιστορικό» <https://www.nationalopera.gr/els/istoriko>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Το έργο που επέλεξε η εθνική Λυρική Σκηνή για το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό της πρόγραμμα είναι η νέα όπερα του Κορνήλιου Σελαμσή, «Η ωραία Ελένη του Όφενπαχ» σε λιμπρέτο Αλεξάνδρας Κ., σκηνοθεσία Γιάννη Καλαβριανού, σκηνικά και σκηνικά κοστούμια και βίντεο animation Πέτρου Τουλούδη, ενώ τους λοιπούς συντελεστές της παράστασης μπορεί να τους εντοπίσει κανείς στην επιλογή «Η ΟΠΕΡΑ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ» της επίσημης ιστοσελίδας της ΕΛΣ.

β) σε εφήβους ηλικίας 11 έως 14 ετών ένα διήμερο εργαστήριο ηχητικής και φωνητικής τέχνης με αντικείμενο την όπερα «Μήδεια» του Luigi Cherubini, στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος με τον γενικό τίτλο «Μεταμορφώσεις», το οποίο γνωρίζει τα παιδιά με διάσημες όπερες του διεθνούς ρεπερτορίου μέσω διαφόρων δράσεων και εργαστηρίων.²¹

γ) σε άτομα κάθε ηλικίας με εμφανείς ή αφανείς αναπηρίες μια χαλαρή παράσταση δομημένου αυτοσχεδιασμού στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος «Ηχητική τέχνη και Κώφωση: η μουσική ως ενσώματο βίωμα» που εντάσσεται στον κύκλο δράσεων καθολικής προσβασιμότητας «Όλοι μαζί στην όπερα».²²

δ) για άτομα όλων των ηλικιών μια πολυποίκιλη καλλιτεχνικά δράση στην ευρύτερη περιοχή της Βόρειας Εύβοιας με τίτλο «Μέλισμα».²³

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ε.Λ.Σ. βρίσκονται καταγεγραμμένα στον ΠΙΝΑΚΑ 2 στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

---

²¹ Περισσότερες πληροφορίες στο: Εθνική Λυρική Σκηνή. «Πρόσκληση συμμετοχής στο εργαστήριο για εφήβους "Μήδεια" του εκπαιδευτικού προγράμματος "Μεταμορφώσεις"». 18/04/2023. <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoynoseis/item/5341-prosklisi-symmetoxis-sto-ergastirio-gia-efivous-mideia-tou-ekpaideftikoy-programmatos-metamorfoseis>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

²² Περισσότερες πληροφορίες στο: Εθνική Λυρική Σκηνή. «Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ηχητική τέχνη και Κώφωση: η μουσική ως ενσώματο βίωμα» των Εκπαιδευτικών & Κοινωνικών Δράσεων ΕΛΣ παρουσιάζει μία χαλαρή παράσταση». 25/04/2023. <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoynoseis/item/5372-to-ekpaideftiko-programma-ixitiki-texni-kai-kofosi-i-mousiki-os-ensomato-vioma-ton-ekpaideftikon-koinonikon-drason-els-parousiazeti-mia-xalari-parastasi>. Ημερομηνία προσπέλασης: 06/06/2023.

²³ Περισσότερες πληροφορίες στο: Εθνική Λυρική Σκηνή. «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ Μέλισμα». <https://www.nationalopera.gr/ekpaideusi-koinonia/ekapiseitikes-koinonikes-draseis-els/item/4793-melisma>. Ημερομηνία προσπέλασης: 06/06/2023.

2.3. Σε χώρες της Δύσης

2.3.1. Berliner Philharmoniker – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

Στην ιστοσελίδα της Berliner Philharmoniker, κάτω από τον τίτλο «Εκπαίδευση»²⁴, βρίσκουμε ποικίλες προτάσεις για εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις ηλικίες, διά ζώσης ή διαδικτυακά. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν κυρίως τη μορφή συναυλίας με κυμαινόμενο βαθμό διαδραστικότητας, ενώ τουλάχιστον τη συγκεκριμένη καλλιτεχνική περίοδο φαίνεται να απουσιάζουν τα προγράμματα με μορφή εκπαιδευτικής παράστασης, αν εξαιρέσουμε τις διασκευές όπερας ή τις συναυλίες με εμπυχωμένους ήρωες παραμυθιών, που όμως δεν στηρίζονται σε σενάρια με καθαρά μουσικό θέμα.

Αξίζει να σημειωθεί πως σε πολλές συναυλίες αυτός που έχει και την ευθύνη της παρουσίασης είναι ο μαέστρος και όχι ένας επαγγελματίας εμπυχωτής ή ηθοποιός. Είναι ενδιαφέρον πως έτσι ο μαέστρος αποκτά έναν καινούριο «ομιλητικό» ρόλο και μια ευκαιρία επικοινωνίας με το παιδικό κοινό, που πάντα αποτελεί μια πρόκληση με την υπόσχεση της χαράς ως έπαθλο. Ο μαέστρος στις μέρες μας φαίνεται να ξεφεύγει από τον κλασικό του ρόλο και για χάρη της μύησης των παιδιών στον κόσμο της μουσικής μπαίνει σε άλλους ρόλους, πιο διαδραστικούς και ελεύθερους εκφραστικά.

Χαρακτηριστικό είναι επίσης πως τα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκινούν από πολύ μικρές ηλικίες, 3-5 ετών, καθώς, όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα στην επίσημη ιστοσελίδα της Berliner Philharmoniker, δεν είναι ποτέ πολύ νωρίς για να αρχίσει κανείς να μαθαίνει κλασική μουσική.

Συγκεκριμένα η ορχήστρα εκπόνησε τη χρονική περίοδο συγγραφής αυτής της εργασίας

- 3 ζωντανά διαδραστικά εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά 3 με 5 ετών με εισιτήριο,
- 2 διαδικτυακά εκπαιδευτικά προγράμματα δωρεάν με υποστηρικτικό υλικό για τον γονέα ή τον δάσκαλο

---

²⁴ Περισσότερες πληροφορίες στο: Berliner Philharmoniker. “The Education Programme of the Berliner Philharmoniker”. <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/education/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

- 2 βίντεο με μουσική διαδικτυακά και δωρεάν για παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω
- 4 ζωντανές οικογενειακές συναυλίες με εισιτήριο και 2 συναυλίες με παρουσίαση διαδικτυακά και δωρεάν για παιδιά άνω των 6 ετών
- 2 μουσικά βίντεο διαδικτυακά με αντίστοιχο υποστηρικτικό υλικό για παιδιά ηλικίας 8 ετών και άνω
- 2 εκπαιδευτικά οικογενειακά προγράμματα, που περιλαμβάνουν ξενάγηση στο κτίριο, αλλά και στο μουσείο μουσικών οργάνων
- το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Open day» για άτομα κάθε ηλικίας, που περιλαμβάνει ξεναγήσεις, συναυλίες και μουσικές δράσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα ζωντανά και δωρεάν για παιδικούς σταθμούς και σχολεία με διδακτικό υλικό προετοιμασίας
- φεστιβάλ μουσικής για παιδιά ηλικίας 6 ως 18 ετών ζωντανά
- μουσικά βίντεο δωρεάν διαδικτυακά με υποστηρικτικό υλικό αλλά και διάφορα θεματικά βίντεο με μουσική για παιδιά ηλικίας άνω των 11 ετών
- το ειδικό πρόγραμμα «Partner school», όπου κάθε καλλιτεχνική περίοδο ένα ολόκληρο σχολείο συμμετέχει σε όλες τις εκπαιδευτικές δράσεις της ορχήστρας.

Περισσότερα στοιχεία για τις εκπαιδευτικές προτάσεις της Φιλαρμονικής του Βερολίνου, περιέχονται στον πίνακα 2 του Παραρτήματος.

2.3.2. Boston Philharmonic Orchestra – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα²⁵

Η Boston Philharmonic Orchestra τη χρονική περίοδο που γίνεται η καταγραφή προσέφερε

- master classes ερμηνείας για σπουδαστές μουσικής με τον καλλιτεχνικό διευθυντή της B.P.O.,
- εβδομαδιαία μουσικά προγράμματα διδασκαλίας συνόλων και ατομικών μαθημάτων στα σχολεία,
- μία σειρά συναυλιών μέσα στο σχολείο και
- τη δυνατότητα σε μαθητές να παρακολουθούν «ανοιχτές πρόβες» της B.P.Y.O.

²⁵ Περισσότερες πληροφορίες στο: Boston Philharmonic Orchestra. “Education and Community Engagement”. <https://www.bostonphil.org/education>. Ημερομηνία προσπέλασης: 28/05/2023.

Είναι αξιοσημείωτο πως το σύνολο σχεδόν των συναυλιών και των μουσικών προγραμμάτων που προσφέρει η B.P.O. στην κοινότητα αλλά και στα σχολεία, είναι δωρεάν. Άξια λόγου, από άποψη παιδαγωγικής ευαισθησίας, είναι επίσης και η ευκαιρία που δίνει η B.P.O. στους μαθητές, που παρακολουθούν μια ανοιχτή πρόβα της B.P.Y.O., να κάθονται ανάμεσα στους μουσικούς της ορχήστρας. Αυτή η διαφοροποίηση από τη συνηθισμένη διάταξη κοινού και ορχήστρας, προσφέρει στα παιδιά μια νέα εμπειρία σε επίπεδο ακουστικής, αλλά και γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ σκηνης και πλατείας, κοινού και ορχήστρας. Μπορούμε μάλλον με ασφάλεια να υποθέσουμε πως για τα παιδιά, αυτού του είδους η επαφή με την ορχήστρα, θα είναι μια αξέχαστη μουσική εμπειρία, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει έναυσμα για μια μουσική σπουδή.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η μέριμνα της B.P.O. για τη δημιουργία διαδικτυακού υλικού «Οδηγών αρχαρίων» με παιχνίδια, ποικίλο υλικό μουσικών γνώσεων και προτάσεις για δραστηριότητες, που παρέχεται δωρεάν σε εκπαιδευτικούς και γονείς, ώστε να αντιμετωπιστεί η έλλειψη μουσικής παιδείας στους μαθητές, καθώς πολλά δημόσια σχολεία, όπως η ίδια η B.P.O. αναφέρει, είναι αναγκασμένα να κάνουν περικοπές στο πρόγραμμα σπουδών με πρώτα θύματα, βέβαια, τα καλλιτεχνικά μαθήματα. Ίσως, αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της B.P.O. απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας δημοτικού σχολείου, δηλαδή 6-11 ετών. Εξάλλου, όπως χαρακτηριστικά δηλώνεται στο εκπαιδευτικό σκεπτικό της ορχήστρας στην επίσημη ιστοσελίδα της, «The Boston Philharmonic believes that classical music can be enjoyed at any age, and it is never too early to begin learning»²⁶.

Περισσότερα στοιχεία για τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Boston Philharmonic Orchestra, τη χρονική στιγμή που γράφεται η συγκεκριμένη εργασία, περιέχονται στον πίνακα 3 του Παραρτήματος.

2.3.3. London Symphony Orchestra – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

Στην ιστοσελίδα της London Symphony Orchestra, (L.S.O.), αναζητώντας την ετικέτα “Schools, Teachers and Young People” βρίσκουμε ποικίλες προτάσεις για εκπαιδευτικά προγράμματα, που απευθύνονται σε μαθητές όλων των ηλικιών, ζωντανά ή

---

²⁶ Boston Philharmonic Orchestra. “Education and Community Engagement”. <https://www.bostonphil.org/education>. Ημερομηνία προσπέλασης: 28/05/2023.

διαδικτυακά. Βρίσκουμε επίσης και προγράμματα με άφθονο υποστηρικτικό υλικό για δασκάλους και καθηγητές μουσικής, καθώς η L.S.O. φαίνεται να επιδεικνύει ιδιαίτερη μέριμνα στην επιμόρφωση και υποστήριξη των διδασκόντων τη μουσική, είτε μαζί με τους μαθητές τους είτε και χωριστά.²⁷

Πιο συγκεκριμένα η London Symphony Orchestra τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο έχει εκπονήσει

- τρεις διαδραστικές συναυλίες με διαφορετικό θέμα ζωντανά με εισιτήριο
- 2 μουσικές παρουσιάσεις ιστοριών διαδικτυακά και δωρεάν
- 3 συναυλίες βασισμένες σε βιβλία, διαδικτυακά και δωρεάν
- μουσική παρουσίαση βασισμένη σε βιβλίο διαδικτυακά και δωρεάν
- μουσικά σεμινάρια μορφολογικής ανάλυσης και τεχνικών παιχνιδιού γνωστών έργων διαδικτυακά και δωρεάν
- σειρά συναυλιών εντός και εκτός των σχολείων ζωντανά και δωρεάν
- σειρά εκπαιδευτικών βίντεο βασικών μουσικών γνώσεων διαδικτυακά και δωρεάν
- σειρά μαγνητοσκοπημένων συναυλιών σε ανοιχτή ψηφιακή πλατφόρμα διαδικτυακά και δωρεάν
- συναυλία γνωστών κλασικών έργων με σχολιασμό διαδικτυακά και δωρεάν
- βιβλίο με μουσικό περιεχόμενο διαδικτυακά με πληρωμή
- εκπαιδευτικό πρόγραμμα πάνω σε γνωστά κλασικά έργα διαδικτυακά και δωρεάν
- ψηφιακό υλικό για γονείς και εκπαιδευτικούς διαδικτυακά και δωρεάν
- ένα ετήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς και μαθητές ζωντανά και δωρεάν και
- ημερήσια εργαστήρια για εκπαιδευτικούς ζωντανά με αντίτιμο

Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς τα εκπαιδευτικά προγράμματα της London Symphony Orchestra, έχουν κυρίως τη μορφή της διαδραστικής συναυλίας και των μουσικών παρουσιάσεων βασισμένων σε βιβλία, ενώ δεν εντοπίστηκε μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα με τη μορφή θεατρικής παράστασης.

Σε γενικές γραμμές υπερτερούν τα διαδικτυακά από τα ζωντανά προγράμματα, γεγονός που αποδεικνύει μάλλον την επίδραση των περιοριστικών μέτρων λόγω της

---

²⁷ Περισσότερες πληροφορίες στο: London Symphony Orchestra. “School Concerts”. <https://www.lso.co.uk/learn-and-discover/activities-for-schools-and-teachers/schools-concerts/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

πανδημίας, που αντιμετώπισε η ανθρωπότητα τα προηγούμενα χρόνια. Παρόλα αυτά, παρατηρούμε πως τα ψηφιακά προγράμματα, που δημιουργήθηκαν με πλούσιο και ποικίλο υλικό, συνεχίζουν να προσφέρονται για όσους γονείς και εκπαιδευτικούς επιθυμούν να δουλέψουν μαζί με τα παιδιά και στη συντριπτική πλειοψηφία τους διατίθενται δωρεάν.

Αξίζει να σημειωθεί πως στις συναυλίες για όλη την οικογένεια προβλέπεται μέχρι και φύλαξη νηπίων κάτω των 7 ετών ως διευκόλυνση για την παρακολούθηση της συναυλίας, γεγονός που μας επιτρέπει να σκεφτούμε πως οι γονείς, που συνοδεύουν τα παιδιά τους, δεν αντιμετωπίζονται απλά ως συνοδοί αλλά ως «πολύτιμοι» συνεργάτες στη μουσική εκπαίδευση της γενιάς.

Οι εκπαιδευτικές προτάσεις της L.S.O. το διάστημα που γράφεται αυτή η εργασία, καταγράφονται με περισσότερες λεπτομέρειες στον πίνακα 4 στο Παράρτημα.

2.3.4. New York Philharmonic – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Στην ιστοσελίδα της Nyphil, αναζητώντας την ετικέτα “EDUCATION” βρίσκει κανείς ποικίλες προτάσεις για εκπαιδευτικά προγράμματα²⁸. Τον καιρό της συγγραφής αυτής της εργασίας, η New York Philharmonic πρόσφερε στο μαθητικό κοινό της

- μια σειρά από μουσικές παραστάσεις για παιδιά ηλικίας 3 με 6 ετών, με θέμα τα μουσικά όργανα, ζωντανά, με εισιτήριο
- ένα τριετές project μαθημάτων μουσικής για μαθητές στο σχολείο, ζωντανά
- μία συναυλία με χορό, ζωντανά, με εισιτήριο
- 3 σειρές συναυλιών γνωστών αλλά και νέων έργων, ζωντανά, με εισιτήριο
- 3 οικογενειακές συναυλίες ζωντανά με εισιτήριο
- συναυλία για παιδιά, διαδικτυακά, δωρεάν
- μια μαγνητοσκοπημένη συναυλία για όλη την οικογένεια διαδικτυακά δωρεάν
- 6 σειρές εκπαιδευτικών βίντεο με διαφορετικό μουσικό θέμα διαδικτυακά δωρεάν

Στις εκπαιδευτικές προτάσεις της Nyphil συναντάμε μουσικές εκπαιδευτικές παραστάσεις, με την έννοια πως υπάρχει δράση πάνω στη σκηνή, με θέμα τα μουσικά

---

²⁸ Περισσότερες πληροφορίες στο: New York Philharmonic. “School Programs”. <https://nyphil.org/education/school-programs>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

όργανα και όχι κάποια ιστορία ή παραμύθι. Βέβαια, πρόκειται για κάτι πολύ απλό, που εκτελείται, όπως βλέπουμε από τα στοιχεία του προγράμματος, μόνο από έναν ηθοποιό με τη βοήθεια κάποιων σκηνικών αντικειμένων, όπως καπέλα ή τιράντες, και δεν απαιτούνται σκηνικά.

Η New York Philharmonic δίνει ιδιαίτερο βάρος στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών. Είναι χαρακτηριστικό πως οι μουσικοί της ορχήστρας δέχονται, όχι μόνο να βοηθούν και να υποστηρίζουν τα παιδιά στη διαδικασία αφύπνισης της δημιουργικότητάς τους, αλλά και να καταγράφουν τις μουσικές εμπνεύσεις τους νότα νότα, καθώς οι μουσικές γνώσεις δεν είναι προαπαιτούμενο για να συμμετέχει κάποιο παιδί στο πρόγραμμα. Με αυτόν τον τρόπο, οι μουσικοί της Nyphil κάνουν εφικτή την παρουσίαση των μουσικών ιδεών των μαθητών από ένα μουσικό σύνολο ή σε κάποιες περιπτώσεις και ολόκληρη την ορχήστρα.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Nyphil στο σύνολό τους δείχνουν να προσανατολίζονται περισσότερο στη δουλειά μαζί με τα παιδιά, παρά στην παρουσίαση έτοιμων ολοκληρωμένων συναυλιών ή προγραμμάτων από την ίδια την ορχήστρα, με τα παιδιά στο ρόλο του ψυχαγωγούμενου κοινού. Στα περισσότερα προγράμματα οι μαθητές έχουν το ρόλο των δημιουργών κι αυτό είναι κάτι που χαρακτηρίζει τις εκπαιδευτικές δράσεις της συγκεκριμένης ορχήστρας.

Είναι ενδιαφέρον πως η δράση “Young People’s Concerts for Schools: Our community, our earth” που απευθύνεται σε μαθητές, μετατρέπεται σε “Young People’s Concert: Our Community, Our Earth”, δράση που απευθύνεται σε όλη την οικογένεια με την προσθήκη καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων με τη μορφή εργαστηρίων μουσικών οργάνων για τα παιδιά και διαδραστικών εργαστηρίων και κατασκευών για όλη την οικογένεια, πριν τη συναυλία. Οι γονείς δεν αντιμετωπίζονται από τη Nyphil απλώς ως συνοδοί των παιδιών, αλλά θεωρούνται μαζί με τα παιδιά τους ως οικογενειακά σύνολα, που απολαμβάνουν ομαδική ψυχαγωγία κατά τον ποιοτικό ελεύθερο χρόνο τους.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως στην ιστοσελίδα της Nyphil υπάρχει αναρτημένο, ανοιχτό προς όλους και δωρεάν, άφθονο και αξιόλογο υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς, που θέλουν να δουλέψουν με τους μαθητές ή τα παιδιά τους αντιστοίχως, κάθε ηλικίας και βαθμίδας εκπαίδευσης.

Περισσότερες λεπτομέρειες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα της New York Philharmonic παρατίθενται στο πίνακα 5 στο Παράρτημα.

2.3.5. Wiener Philharmoniker - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα²⁹

Στην περίπτωση της Wiener Philharmoniker τα προγράμματα που προτείνει στο μαθητικό κοινό το 2^ο εξάμηνο του 2022-23 είναι τα εξής:

- δύο συναυλίες με έργα κλασικής μουσικής για διαφορετικές ηλικίες παιδιών, με εισιτήριο,
- σειρά συναυλιών με έργα από την κλασική, ρομαντική και μοντέρνα εποχή
- σειρά συναυλιών μουσικής δωματίου στα σχολεία με έργα μπαρόκ έως σύγχρονα,
- μουσικό εργαστήριο με μορφή παράστασης από τους μαθητές μαζί με τους μουσικούς,
- μουσικό εργαστήριο με τη συμμετοχή τουλάχιστον δύο σχολικών τάξεων
- σειρά συναυλιών γαλλικής μουσικής δωματίου από γυναίκες μουσικούς ζωντανά, δωρεάν
- παρακολούθηση ανοιχτής πρόβας κατόπιν προετοιμασίας στο σχολείο
- 4 πειραματικά εργαστήρια όπερας σε καλοκαιρινές κατασκηνώσεις

Έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί πως στην εκπαιδευτική πρόταση «Klingende Konzerte inführungen» τα παιδιά παρουσιάζουν τη μουσική εισαγωγή που συνέθεσαν τα ίδια, με μουσικά θέματα από το έργο που θα παρουσιαστεί στη συναυλία, με τη συνδρομή κι άλλων τεχνών, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να έχει τον χαρακτήρα παράστασης. Βέβαια, μιλάμε πάλι για εκπαιδευτικό πρόγραμμα με μορφή παράστασης, που παίζεται από τα ίδια τα παιδιά κι όχι επαγγελματίες, αλλά δεν παύει να είναι μια εξαίρεση από την καθαρά συναυλιακή μορφή, που έχουν όλα τα υπόλοιπα προγράμματα, τα οποία, σημειωτέον, προσφέρονται στην πλειοψηφία τους ζωντανά .

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η υποχρεωτική επιμόρφωση, που οφείλουν να λάβουν οι εκπαιδευτικοί για να συμμετέχουν με τις τάξεις τους σε κάποια προγράμματα, η οποία όμως αναγνωρίζεται επίσημα ως επιμόρφωση.

Τέλος είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως η Φιλαρμονική της Βιέννης δίνει στους νέους καλλιτέχνες, τη δυνατότητα συμμετοχής α) σε τέσσερα καλοκαιρινά εργαστήρια όπερας και β) στη Θερινή Ακαδημία «Angelika Prokopp» της Φιλαρμονικής

---

²⁹ Περισσότερες πληροφορίες στο: Wiener Philharmoniker. “Youth”. <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/youth>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

της Βιέννης, που πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ του Σάλτσμπουργκ τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.

Οι εκπαιδευτικές προσκλήσεις και προκλήσεις της Wiener Philharmoniker τη χρονική περίοδο που γράφεται αυτή η εργασία, παρουσιάζονται συνοπτικά στον πίνακα 6 στο παράρτημα. Σε αρκετά εκπαιδευτικά προγράμματα δεν παρέχεται η πληροφορία αν η συμμετοχή είναι δωρεάν ή με αντίτιμο εισιτηρίου, διότι αυτό δεν έγινε δυνατό να διευκρινιστεί με βεβαιότητα στην ιστοσελίδα της ορχήστρας. Πιθανολογείται πως, για όσες καλλιτεχνικές δράσεις δεν αναφέρεται κάποια συγκεκριμένη πληροφορία, αυτές προσφέρονται στο μαθητικό κοινό δωρεάν.

2.3.6. Scottish Opera - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα³⁰

Η Scottish Opera, ως ένας από τους εξειδικευμένους φορείς στον τομέα της «μουσικής παράστασης», είχε τις παρακάτω ενδιαφέρουσες προτάσεις για το μαθητικό κοινό της:

- ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με μορφή παράστασης όπερας από μαθητές
- ένα διαθεματικό βίντεο για τα χάλκινα πνευστά, που συνδυάζει μουσική και μαθηματικά, διαδικτυακά και δωρεάν
- μία ψηφιακή μουσική ιστορία, που είναι αποτέλεσμα εργασίας των παιδιών, διαδικτυακά και δωρεάν
- ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδεδεμένο με το πρόγραμμα σπουδών των Τεχνών, διαδικτυακά

Μια πολύ ενδιαφέρουσα περίπτωση εκπαιδευτικής παράστασης είναι αυτή που προτείνει η Όπερα της Σκωτίας (Scottish Opera) στους μαθητές 9 -12 ετών των δημοτικών σχολείων της χώρας, με τίτλο «THE CURSE OF MACCABBRA OPERA HOUSE». Παρέχει στους εκπαιδευτικούς, που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, ψηφιακό υλικό για να προετοιμάσουν τους μαθητές τους στην τάξη (αρχεία ήχου , βίντεο, προτάσεις για δραστηριότητες μέσα στην τάξη). Την ημέρα της παράστασης μια ομάδα από καλλιτέχνες διαφόρων ειδικοτήτων της Scottish Opera επισκέπτεται το σχολείο φέρνοντας μαζί της και τα απαραίτητα κοστούμια των ρόλων της όπερας και βοηθά τα παιδιά στην τελική πρόβα

---

³⁰ Περισσότερες πληροφορίες στο: Scottish Opera. “Opera for Schools”. <https://www.scottishopera.org.uk/join-in/opera-for-schools/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

πριν την παράσταση, η οποία στη συνέχεια παρουσιάζεται μέσα στο σχολείο με κοινό όλους τους μαθητές και εκπαιδευτικούς.

Εν ολίγοις πρόκειται για μια παράσταση, που παίζεται όμως από τους ίδιους τους μαθητές, και όχι επαγγελματίες καλλιτέχνες, και τους εκπαιδεύει στη διαδικασία ανεβάσματος μιας όπερας. Το θέμα που πραγματεύεται το σενάριο της όπερας «THE CURSE OF MACCABBRA OPERA HOUSE» είναι πάλι η διαδικασία ανεβάσματος μιας όπερας, οπότε θα μπορούσαμε να πούμε πως τα παιδιά πραγματικά λαμβάνουν πολλές πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα και οπωσδήποτε βιωματικά. Να σημειώσουμε πως το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέχεται στα σχολεία με αμοιβή.

Όπως και οι φορείς που αναφέρθηκαν προηγουμένως, έτσι και η Scottish Opera προετοιμάζει ή συνοδεύει τα εκπαιδευτικά της προγράμματα με υποστηρικτικό υλικό, στο οποίο οι εκπαιδευτικοί έχουν άμεση διαδικτυακή πρόσβαση.

Όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Scottish Opera, τη στιγμή που γράφεται η συγκεκριμένη εργασία, δηλαδή τα προγράμματα του 2^{ου} εξαμήνου της περιόδου 2022-23 παρουσιάζονται στον συνοπτικό πίνακα 7, που βρίσκεται στο Παράρτημα .

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: «ΑΒΑΝΤΙ, ΜΑΕΣΤΡΟ!» ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

3.1. Εισαγωγή

Σ' αυτό το δεύτερο μέρος της εργασίας θα παρουσιαστεί η έρευνα, που διενεργήθηκε σε σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης και συμμετείχαν 95 μαθητές και των τριών τάξεων του Γυμνασίου.

Η έρευνα στηρίχθηκε στη μαγνητοσκοπημένη παράσταση με τίτλο «ΑΒΑΝΤΙ, ΜΑΕΣΤΡΟ!», σε σενάριο και σκηνοθεσία Λίζας Κωνσταντοπούλου και μουσική επιμέλεια Θεόφилου Σωτηριάδη. Η παράσταση παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην αίθουσα «Μελίνα Μερκούρη» του Κ.Ω.Θ. τον Ιούνιο του 2013 και συνέχισε να παίζεται ως μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα για τα σχολεία (Δημοτικά και Γυμνάσια) της Θεσσαλονίκης και των περιχώρων, αλλά και της Κύπρου, μέχρι την επιβολή των περιοριστικών μέτρων στο πλαίσιο της πανδημίας του Covid 19.

Στην παράσταση έλαβαν μέρος οι μουσικοί: Θεόφιλος Σωτηριάδης – μαέστρος/σοπράνο σαξόφωνο, Αντώνης Καρακώστας – Άλτο σαξόφωνο, Κατερίνα Μουντζέλη – τενόρο σαξόφωνο, Αναστάσιος Λαζόπουλος – Βαρύτονο σαξόφωνο, Δημήτρης Ρόμπος – Ντραμς ενώ στο ρόλο της δημοσιογράφου ήταν η ηθοποιός Ελένη Ζιάνα.

Η παράσταση, όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω, στηρίχθηκε σε ένα «μουσικό» σενάριο, δηλαδή σε μια ιστορία με μουσικό θέμα, και εμπλουτίστηκε με ζωντανή μουσική. Ανήκει δηλαδή στα μουσικοπαιδαγωγικά εκπαιδευτικά προγράμματα με μορφή παράστασης, στα οποία έγινε αναφορά στο θεωρητικό μέρος της εργασίας και για αυτόν ακριβώς το λόγο επιλέχθηκε ως εργαλείο της έρευνας.

3.2. Περίληψη σεναρίου

Μια μπάντα σαξοφώνων (4 σαξοφωνίστες, που παίζουν σοπράνο, άλτο, τενόρο και βαρύτονο σαξόφωνο και ένας ντράμερ) προετοιμάζεται πυρετωδώς για τη συναυλία

της επόμενης μέρας. Ξαφνικά στο στούντιο εισβάλλει μια δημοσιογράφος, η οποία έχει μεπρδέψει το στούντιο μουσικής με το «ινστιτούτο» αισθητικής, όπου την περιμένουν για μια συνέντευξη αντίστοιχου περιεχομένου. Όταν αντιλαμβάνεται την παρεξήγηση, επιμένει πως πρέπει να την αφήσουν να τους πάρει συνέντευξη με μουσικό θέμα, διότι αλλιώς κινδυνεύει η θέση της στο περιοδικό.

Υποχωρώντας με βαριά καρδιά, κατόπιν προτροπής των υπολοίπων μουσικών του σχήματος, που δεν βλέπουν την αντιπαράθεση να παίρνει τέλος, ο επικεφαλής της μπάντας δέχεται να απαντήσει σε μερικές ερωτήσεις, με τον όρο πως η πρόβα θα συνεχιστεί κανονικά και η δημοσιογράφος θα θέτει τα ερωτήματα στα διαλείμματα ανάμεσα στα μουσικά κομμάτια.

Η διαδικασία ξεκινά, αλλά η συνεργασία δεν ευδοκιμεί, διότι η δημοσιογράφος, αν και δεν γνωρίζει μουσική, θέτει τις ερωτήσεις της με ύφος εριστικό και απαιτητικό. Ο μαέστρος της μπάντας εκνευρίζεται όλο και περισσότερο, μέχρι που τελικά απαιτεί να σταματήσουν και της ζητά να εγκαταλείψει την αίθουσα.

Τότε, ως εκ θαύματος, ένα τηλεφώνημα φέρνει τη μεγάλη ανατροπή και η δημοσιογράφος ενημερώνει τον μαέστρο και τη μπάντα του, πως, χωρίς να το γνωρίζουν, μέσω μιας κρυφής κάμερας, έπαιρναν μέρος σε έναν διαγωνισμό για τον υπομονετικότερο διευθυντή μπάντας σαξοφώνων. Ο μαέστρος ακούει έκπληκτος πως κέρδισε το πρώτο βραβείο και όλοι ξεσπούν σε επευφημίες. Το σκηνικό κλείνει με γέλια και χειροκροτήματα και ένα τελευταίο μουσικό κομμάτι σε κλίμα συμφιλίωσης.

3.3. Η μουσική της παράστασης

Τα παρακάτω μουσικά κομμάτια παίχτηκαν στην παράσταση ως εμβόλιμα ανάμεσα στις σκηνές της πρόζας. Είχαν το χαρακτήρα της «ανάσας», του διαλείμματος από την πρόζα, ώστε τα παιδιά να έχουν το χρόνο να αφομοιώσουν τις πληροφορίες της σκηνής που είχε προηγηθεί κάθε φορά, ενώ ταυτόχρονα προετοιμάζαν τα παιδιά για την επόμενη θεματική ενότητα του θεατρικού διαλόγου. Την ευθύνη της επιλογής τους είχε ο σαξοφωνίστας και πρωταγωνιστής της παράστασης, Θεόφιλος Σωτηριάδης.

- “The Muppet Show theme song” (Sam Pottle – Jim Henson)
- “Pink panther theme song” (Henry Mancini)
- “Πες μου μια λέξη” (Μάνος Χατζιδάκις – Αλέκος Σακελλάριος)

- “Billie Jean” (Michael Jackson)
- “James Bond theme song” (Monty Norman)
- “Waltz No. 2 from "Jazz Suite No. 2” (Dmitri Shostakovich)
- “Looney tunes theme” (Carl William Stalling)
- “What a wonderful world” (George David Weiss – Bob Thiele)
- “Bolero” (Maurice Ravel)

Τα συγκεκριμένα μουσικά κομμάτια επιλέχθηκαν κυρίως για τους παρακάτω λόγους:

- Μπορούν να χαρακτηριστούν ευχάριστα, ενδιαφέροντα και γνωστά και ως εκ τούτου είχαν αυξημένες πιθανότητες να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των παιδιών.
- Προσφέρονται για να διασκευαστούν για κουαρτέτο σαξοφώνων.
- Είναι σχεδόν όλα συνδεδεμένα με ταινίες ή videoclips, οπότε το άκουσμά τους ήταν πολύ πιθανόν να φέρνει στο μυαλό των θεατών πλούσιες εικόνες.
- Ανήκει το καθένα σε διαφορετικό στυλ, γεγονός υποστηρικτικό προς τον ισχυρισμό του σεναρίου πως το σαξόφωνο μπορεί να παίζει πολλά και διαφορετικά είδη μουσικής.
- Έδιναν, το καθένα με τον τρόπο του, έναυσμα για σχόλια, ώστε να εξελίσσεται συνεχώς ο διάλογος ανάμεσα στους πρωταγωνιστές.
- Τέλος, δεν προτιμήθηκαν σύγχρονα και γνωστά στα παιδιά μουσικά κομμάτια, παρά κομμάτια που έχουν ξεχωρίσει διαχρονικά, και έχουν μια, κατά κάποιο τρόπο, ιστορική μουσική αξία, ώστε να υπηρετηθεί και με αυτόν τον τρόπο ο εκπαιδευτικός σκοπός της παράστασης.

3.4. Εκπαιδευτικοί στόχοι της παράστασης

Η παράσταση «ABANTI ΜΑΕΣΤΡΟ!» επικέντρωσε τις προσπάθειές της στη μετάδοση μουσικών γνώσεων με τρόπο ευχάριστο και βιωματικό. Κάποιοι από τους επιμέρους γνωστικούς στόχους της παράστασης ήταν, τα παιδιά

- να γνωρίσουν ηχητικά και οπτικά την τετραμελή οικογένεια των σαξοφώνων και τα κρουστά μιας ντραμς,

- να αντιληφθούν τις διαφορές ανάμεσα στα όργανα (σοπράνο, άλτο, τενόρο και βαρύτονο σαξόφωνο), την ύπαρξη και τη χρήση της γλωττίδας, τη σχέση μεγέθους του οργάνου και οξύτητας του ήχου, τη θέση του καθενός από τα σαξόφωνα στο ηχητικό φάσμα και το ρόλο που παίζουν όλα τα όργανα στο τελικό αποτέλεσμα,
- να πάρουν κάποιες πληροφορίες για τους μεγάλους συνθέτες (Mozart, Beethoven) και να αποσαφηνίσουν έστω λίγο τη χρονική σύνδεση ανάμεσα στις ιστορικές μουσικές περιόδους
- να μάθουν ποιος έφτιαξε το σαξόφωνο και πότε,
- να αντιληφθούν κάποιες διαφορές ανάμεσα στη μπάντα και τη συμφωνική ορχήστρα, σε σχέση με τα όργανα και τον τρόπο λειτουργίας των δύο μουσικών σχημάτων,
- να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη της Μουσικής, που δεν είναι δημοφιλή στην ηλικία τους (π.χ. τζαζ μουσική),
- να απολαύσουν το κατά γενική ομολογία εντυπωσιακό θέαμα και ακρόαμα, που παρουσιάζει το σύνολο των κρουστών και ταυτόχρονα να αποτυπώσουν γνωστικές πληροφορίες για τα όργανα και τον τρόπο λειτουργίας τους, να ακούσουν ζωντανά μερικά από τα πιο γνωστά και δημοφιλή κομμάτια του διαχρονικού διεθνούς ρεπερτορίου, που ενδεχομένως να μην είχαν την ευκαιρία ή το έναυσμα να τα ξανακούσουν, καθώς ανήκουν στο μουσικό παρελθόν,
- να διασκεδάσουν με χιούμορ, σκηνοθετικά ευρήματα και σεναριακές ανατροπές, που οι δημιουργοί του «ABANTI, ΜΑΕΣΤΡΟ!» ήλπιζαν πως θα κρατούσαν το ενδιαφέρον των παιδιών αμείωτο σε όλη τη διάρκεια της παράστασης.

Ένας ακόμα στόχος του μουσικοπαιδαγωγικού προγράμματος με μορφή παράστασης «ABANTI, ΜΑΕΣΤΡΟ!» ήταν να εκπαιδεύσει τα παιδιά ως θεατές και ακροατές. Γι' αυτόν τον λόγο, στα δεκάδες σχολεία που παρουσιάστηκε στα 6 χρόνια που παίχτηκε μέχρι την επιβολή των περιοριστικών μέτρων κατά της πανδημίας, απέφυγε να χρησιμοποιήσει μικρόφωνα, όταν η παράσταση παιζόταν σε μια αίθουσα πολλαπλών χρήσεων σχολείου με τις συνήθεις διαστάσεις, αφ' ενός για να μην αλλοιώνονται οι φυσικοί ήχοι της ορχήστρας, αλλά και αφ' ετέρου διότι η χρήση των μικροφώνων δημιουργεί στα παιδιά την εντύπωση ενός ηχητικού «χάσματος» ανάμεσα σ' αυτό που παίζεται στη σκηνή και στα ίδια, που έχει σαν αποτέλεσμα την ψευδαίσθηση πως δεν πειράζει να μιλούν στη διάρκεια της παράστασης .

Η έλλειψη των μικροφώνων βοηθάει επίσης τα παιδιά να αποδεχτούν πιο φυσικά τη θεατρική σύμβαση που τους προτείνεται. Η φυσικότητα των ήχων, η ποικιλία της ηχητικής δυναμικής, που αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της παράστασης, και ο συνεχής διάλογος μεταξύ οργάνων και ανθρώπινης φωνής διευκολύνει τη δημιουργία στα παιδιά της αίσθησης πως, ό,τι συμβαίνει στη σκηνή είναι η φυσική συνέχεια της πλατείας, πως όλοι γίνονται ένα και έτσι είναι πιο πιθανό να ταυτιστούν με το μουσικοθεατρικό δρώμενο, ώστε να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός απορρόφησης των πληροφοριών.

Εξυπακούεται βέβαια πως, όταν η παράσταση παρουσιάζεται σε μεγαλύτερους χώρους, όπως π.χ. ένα θέατρο με πολύ μεγαλύτερο κοινό, η χρήση χειλοφώνων μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα και η τελευταία σειρά των θεατών να ακούσει με ευκρίνεια και καθαρότητα κάθε λέξη των διαλόγων, που διαμείβονται επί σκηνής.

3.5. Παιδαγωγικοί στόχοι της παράστασης

Το «ABANTI MAESTRO!» είναι βασισμένο πάνω στη σύγκρουση των δύο πρωταγωνιστών, οι οποίοι ξιφομαχούν λεκτικά σε όλη τη διάρκεια της παράστασης παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο πολύτιμες πληροφορίες στους θεατές. Ταυτόχρονα όμως έχει στόχο να προσφέρει και την ευχαρίστηση να παρακολουθεί κανείς έναν «αναίμακτο» αγώνα, μια λεκτική ξιφομαχία σε *crescendo* ανάμεσα σε δύο αντιπάλους, που δεν υποχωρούν και τελικά συμφιλιώνονται μέσα από μια ανατρεπτική αποκάλυψη.³¹

Κάποιοι από τους επιμέρους παιδαγωγικούς στόχους της παράστασης ήταν τα παιδιά

- να προβληματιστούν για το ποιος χαρακτήρας ανθρώπου κερδίζει τη συμπάθειά τους και γιατί,
- να αντιληφθούν πως η διαχείριση του θυμού δίνει ευκαιρίες στις σχέσεις των ανθρώπων και είναι στη διακριτική τους ευχέρεια να αποφασίσουν αν επιθυμούν κάτι τέτοιο ή όχι,
- να συνειδητοποιήσουν πως πολύ συχνά τα φαινόμενα δημιουργούν λάθος προσλήψεις κι εντυπώσεις και είναι εύκολο να βρεθούν προ εκπλήξεως,

---

³¹Η σύγκρουση, σε εσωτερικό ή εξωτερικό επίπεδο, με ανθρώπους ή δυνάμεις άλλων διαστάσεων είναι χαρακτηριστικό στοιχείο των ηρώων του αρχαίου δράματος, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη. (Τερζή 4)

- να σκεφτούν πώς νιώθει ένας καλλιτέχνης, και κατά συνέπεια ένας οποιοσδήποτε άνθρωπος, που δεν τον σέβονται την ώρα που εργάζεται ή δημιουργεί. Το στιγμιότυπο με τη δημοσιογράφο να τρώει πατατάκια, τη στιγμή που οι μουσικοί παίζουν ένα τζαζ κομμάτι είναι πολύ χαρακτηριστικό,
- να απολαύσουν ένα μουσικό κομμάτι, παρόλο που νοητικά είναι πιθανόν να το απορρίπτουν ως «παλιό» και «ξεπερασμένο»,
- να εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους για ένα μουσικό θέαμα (την παράσταση στην προκειμένη περίπτωση) παρόλο που δεν θεωρούνται «ειδικοί»,
- να ερμηνεύσουν το νόημα της παράστασης ανάλογα με την προσωπική τους πρόσληψη χωρίς καθοδήγηση από κάποιον ενήλικο.

Τέλος, ένας επιπλέον στόχος, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από τους σημαντικότερους, ήταν να επιτευχθεί η έννοια της συναπόλαυσης, που προσφέρει η κοινή παρακολούθηση μεταξύ συμμαθητών, και χαρακτηρίζεται από το κοινό «συνωμοτικό» γέλιο, τα βλέμματα κατανόησης κι ευχαρίστησης που ανταλλάσσουν και τα σχόλια για τις κοινές αναμνήσεις και τα ιδιαίτερα σημεία που άρεσαν στον καθένα. Όλα αυτά ενισχύουν το ανθρώπινο δέσιμο μεταξύ των παιδιών και δεν θα ήταν πολύ τολμηρό ίσως να ειπωθεί, και μεταξύ των παιδιών και των δασκάλων αλλά και των γονέων πολλές φορές.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, συντάχθηκαν από τη συγγραφέα του σεναρίου ερωτηματολόγια, τα οποία ήταν διαθέσιμα σε όσους εκπαιδευτικούς επιθυμούσαν να τα αξιοποιήσουν μέσα στη σχολική τάξη, ώστε να αποτελέσουν ερέθισμα ακοής, μνήμης, κριτικής σκέψης και διαλόγου, σε σχέση με τις πληροφορίες και τα ζητήματα που τέθηκαν κατά τη διάρκεια της παράστασης. Αυτή η πρακτική εφαρμόστηκε και στην έρευνα με πιο, βεβαίως, εμπειριστατωμένο και συστηματικό τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΕΡΕΥΝΑ

4.1. Εισαγωγή – Ερευνητικά ερωτήματα

Κάθε μουσικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα, που απευθύνεται σε παιδιά, καλείται να επαληθεύσει τον επιθετικό προσδιορισμό του, να αποδείξει δηλαδή, αν πέτυχε το διπλό του στόχο, τη γνωστική και παιδαγωγική ανάπτυξη των παιδιών, που το παρακολούθησαν.

Δεν είναι σύνηθες να μπορεί αυτό να ελεγχθεί, μετά το τέλος της παρουσίασης, με μετρήσιμα αποτελέσματα. Όπως ίσως μπορεί να συμπεράνει κανείς από τα προαναφερθέντα σε σχέση με τις εκπαιδευτικές δράσεις των μεγάλων πολιτιστικών οργανισμών στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι ελάχιστες εκείνες οι περιπτώσεις, στις οποίες οι καλλιτεχνικοί φορείς ζητούν από τα παιδιά να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια ή κάτι ανάλογο μετά το τέλος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Η αντίδραση των παιδιών, αρνητική ή θετική και σε ποιο βαθμό, καταγράφεται συνήθως α) άμεσα μέσα από την ανταπόκρισή τους κατά τη διάρκεια της παρουσίασης του μουσικοπαιδαγωγικού προγράμματος (χειροκρότημα, γέλιο, «ζωντανή» συμμετοχή) και β) έμμεσα μέσα από την προθυμία τους να παρακολουθήσουν ένα επόμενο πρόγραμμα από τον ίδιο φορέα, η οποία καταγράφεται συνήθως μέσω του αριθμού των εισιτηρίων (κυρίως με την παρέμβαση των κηδεμόνων).

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπήρξε η δυνατότητα να καταγραφούν και να δώσουν στατιστικά αποτελέσματα οι αντιδράσεις των παιδιών στο καλλιτεχνικό και εκπαιδευτικό ερέθισμα, μετά από την παρακολούθηση της μαγνητοσκοπημένης παράστασης «ABANTI, MAESTRO!».

Έτσι, οργανώθηκε η έρευνα με στόχο να απαντηθούν, πέρα από το γενικό ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή, σε όποιο βαθμό ήταν δυνατόν, τα παρακάτω ερωτήματα:

- Μπορούν να πραγματοποιθούν οι εκπαιδευτικοί, παιδαγωγικοί και γνωστικοί, στόχοι της παράστασης σε περιβάλλον σχολικής τάξης; Αν ναι, σε ποιο βαθμό;
- Μπορεί να μεταδώσει μια μουσικοπαιδαγωγική παράσταση τόση πληροφορία σε γνωστικό επίπεδο, ώστε να υποκαταστήσει το παραδοσιακό μάθημα στην τάξη;

- Θα παρακολουθήσουν τα παιδιά ενεργά ή θα απορροφηθούν από το σενάριο και όσα γίνονται επί σκηνής, και δεν θα συγκρατήσουν τις πληροφορίες που δόθηκαν;
- Διασκεδάζουν τα παιδιά αρκετά ή τελικά η παράσταση, όταν προβάλλεται μέσα στην τάξη, στο πιεστικό χρονικό πλαίσιο του ωρολογίου προγράμματος, χωρίς τη χαλάρωση, που προσφέρει συνήθως η μετακίνηση προς και από ένα θέατρο, δεν προσφέρει αρκετή ψυχαγωγία;
- Θα καταφέρει η παράσταση να αποφύγει το διδακτισμό και να «συμπαράσχει» τα παιδιά στην ιστορία της; Πόσο εύκολο είναι αυτό, όταν τα παιδιά γνωρίζουν πως μετά το τέλος της ταινίας ακολουθεί κι άλλο ερωτηματολόγιο προς συμπλήρωση;

4.1.1. Επιλογή βαθμίδας εκπαίδευσης και σχολείου

Η βαθμίδα εκπαίδευσης, στην οποία απευθύνθηκε η έρευνα, ήταν η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο) και ήταν εξ αρχής ο ηλικιακός στόχος της παράστασης, κυρίως λόγω της εξοικείωσης της συγγραφέως ως καθηγήτριας στη Δευτεροβάθμια με τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα παιδιών, όσο και διότι τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία ως πιο «έμπειρα» μουσικά, θα ήταν σε θέση να εκτιμήσουν καλύτερα τα μουσικά κομμάτια, που θα παίζονταν από τη μπάντα σαξοφώνων επί σκηνής. Επιπλέον, οι μαθητές του Γυμνασίου έχουν αυξημένες πιθανότητες να έχουν παρακολουθήσει μεγαλύτερο αριθμό παραστάσεων και καλλιτεχνικών δράσεων γενικότερα, μέσω των εκπαιδευτικών επισκέψεων που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Δημοτικό.

Θα πρέπει όμως να επισημανθεί πως στην συγκεκριμένη περίπτωση, τα παιδιά δεν είχαν προλάβει να αποκομίσουν την καλλιτεχνική εμπειρία που σε κανονικές συνθήκες θα είχαν, λόγω των περιοριστικών μέτρων κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Οι δεδομένοι περιορισμοί, τους στέρησαν μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών επισκέψεων κατά την διετία που προηγήθηκε, γεγονός, βέβαια, που αποτέλεσε ακόμα μια πρόκληση για την υποδοχή της παράστασης από τους μαθητές.

Το συγκεκριμένο σχολείο επιλέχθηκε λόγω του γεγονότος πως η συγγραφέας της παρούσας εργασίας υπηρετεί σε αυτό ως καθηγήτρια μουσικής με οργανική θέση από το έτος 2000 κι έτσι, με τη σύμφωνη γνώμη και την αμέριστη συνεργασία της Διεύθυνσης του σχολείου και την άδεια της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής

Θεσσαλονίκης η έρευνα ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε με τη συνεργασία μαθητών και συναδέλφων καθηγητών χωρίς προβλήματα.

Πριν την παράθεση και μελέτη των απαντήσεων, θα πρέπει να επισημανθεί το ενδιαφέρον που έδειξαν τα παιδιά για όλη τη διαδικασία και τον τρόπο που λειτουργεί μια έρευνα. Έδειχναν να νιώθουν πως συμμετείχαν σε κάτι ασυνήθιστο, πρωτότυπο και σημαντικό, καθώς εξελισσόταν μπροστά στα μάτια τους μια διαδικασία έξω από τα σχολικά καθιερωμένα, που, επιπλέον, τους συνέδεε με την τριτοβάθμια εκπαίδευση .

Είναι χαρακτηριστικό επίσης, πως όταν τελείωσε η διαδικασία, πολλοί από τους μαθητές ζήτησαν να σχολιαστούν τα ερωτηματολόγια στην τάξη και να ξαναδούνε το βίντεο, για να διαπιστώσουν την ορθότητα των απαντήσεων που έδωσαν, εκδήλωσαν δηλαδή ένα ενδιαφέρον πέρα από την «υποχρέωση» που είχαν αναλάβει εθελοντικά, να διεκπεραιώσουν τη διαδικασία της έρευνας.

Κάτι ακόμα σημαντικό ήταν η αίσθηση που έδειξαν να έχουν τα παιδιά, καθώς γνώριζαν πως η έρευνα αποτελούσε μέρος της διπλωματικής εργασίας της καθηγήτριάς τους, πως υποστήριζαν και βοηθούσαν την καθηγήτριά τους, όχι ως καθηγήτρια πια, αλλά ως «μαθήτρια», που έδινε τις τελικές εξετάσεις της. Αυτό βοήθησε στην ανάπτυξη ενός αισθήματος αλληλεγγύης, που οδήγησε στην υπέρβαση των ρόλων μαθητή-καθηγητή, εμπλουτίζοντάς τις σχέσεις όλων με το αίσθημα της ανθρώπινης συμπόνιας και αλληλοϋποστήριξης, πράγμα που θα μπορούσε ίσως να προσμετρηθεί ως δευτερογενές όφελος σε παιδαγωγικό επίπεδο.

Με τις ερωτήσεις των δύο ερωτηματολογίων καλύφθηκε ένα μεγάλο μέρος της πληροφορίας που προσφέρθηκε στους μαθητές μέσα από το σενάριο της παράστασης. Δεν ήταν δυνατό για πρακτικούς λόγους να ελεγχθεί εξονυχιστικά η ανταπόκριση των παιδιών στο σύνολο της πληροφορίας. Θα ήταν πολύ κουραστικό για τους μαθητές, ακόμα κι αν υποθέσουμε πως θα μπορούσε να βρεθεί ο χρόνος και η ευκαιρία να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο.

Τέλος, είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να καταγράψει κανείς το ποσοστό της γνώσης που αποκτήθηκε, καθώς η νοητική μαθησιακή διαδικασία είναι κάτι ευρύτερο από την καταγραφή μιας συγκεκριμένης πληροφορίας τη δεδομένη χρονική στιγμή.

4.1.2. Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη με την μέγιστη πρόθεση ακρίβειας και συνέπειας. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, όμως, παράγοντες όπως το νεαρό της ηλικίας των μαθητών που συμμετέχουν στην έρευνα, η εύθυμη διάθεση απάντησης των ερωτημάτων, η έλλειψη ειδικού χώρου εκδηλώσεων στο σχολείο για την καλύτερη απόδοση εικόνας και ήχου της βιντεοσκοπημένης παράστασης, η ανάγκη διεξαγωγής και ολοκλήρωσης της ερευνητικής διαδικασίας μέσα στο πιεστικό πλαίσιο του σχολικού προγράμματος και άλλοι παράγοντες, που περιορίζουν τη λειτουργικότητα της διαδικασίας και μπορούν εύκολα να γίνουν αντιληπτοί από τους υπηρετούντες στην εκπαίδευση.

Η έρευνα θα μπορούσε να αποκτήσει μια πιο ολοκληρωμένη μορφή εάν συμπεριελάμβανε και ένα ισάριθμο δείγμα μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ώστε να μελετηθεί η ανταπόκριση μικρότερων ηλικιών στην εκπαιδευτική παράσταση, όπως επίσης και αν ακολουθούσε ένα 3^ο ερωτηματολόγιο με τις ίδιες ερωτήσεις γνωστικού αντικειμένου σε μια εύλογη χρονική απόσταση από το 2^ο ερωτηματολόγιο, ίσως στο τέλος της σχολικής χρονιάς, ώστε να αξιολογηθεί το επίπεδο καταγραφής της αισθητικής εμπειρίας και η ανθεκτικότητα της καταγραφής στο χρόνο.

4.2. Διαδικασία – Ερωτηματολόγια

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση 2 ερωτηματολογίων και μιας βιντεοπροβολής διάρκειας περίπου μιας ώρας. Οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο πριν την προβολή του βίντεο και ένα δεύτερο μετά την προβολή του βίντεο, με κάποιες διαφοροποιήσεις, οι οποίες θα αναλυθούν στη συνέχεια. Οι μαθητές υπέγραψαν και στα δύο ερωτηματολόγια με το ίδιο ψευδώνυμο, καθαρά για πρακτικούς λόγους, καθώς με αυτόν τον τρόπο διευκολυνόταν η ταυτοποίηση των δύο ερωτηματολογίων, ώστε να επιτευχθεί η σύγκριση των απαντήσεων του ίδιου μαθητή, πριν και μετά την παρακολούθηση του βίντεο. Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως ήταν πραγματικά μια έκπληξη πόσο απόλαυσαν τα παιδιά την αναζήτηση ψευδώνυμου, σε σημείο που ανέτρεψαν τον χρονικό προγραμματισμό της συγκεκριμένης φάσης της διαδικασίας.

Παρακάτω παρατίθεται το 1^ο Ερωτηματολόγιο, σε απλουστευμένη μορφή, δηλαδή χωρίς να περιλαμβάνει τις πολλαπλές επιλογές απαντήσεων που δίνονταν στα παιδιά, καθώς αυτές θα παρουσιαστούν αναλυτικά στο ερευνητικό μέρος της εργασίας.

ΑΒΑΝΤΙ, ΜΑΕΣΤΡΟ!

1^ο ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

• Ψευδώνυμο .....   • Ηλικία.....   • Φύλο.....

- Ποια είναι η σχέση σου με τη μουσική;
- Ποιο είναι το αγαπημένο σου είδος μουσικής; (επιλέξτε 1 από τα παρακάτω)
  1. Τι είναι μια μπάντα ;
  2. Βάλτε τα σαξόφωνα (σοπράνο, άλτο, tenόρο, βαρύτονο) στη σειρά δίνοντας το 1 στο πιο οξύφωνο, δηλ. αυτό που έχει την πιο ψηλή φωνή
  3. Ποια όργανα λέμε πνευστά;
  4. Σε ποιους χώρους παίζει μια μπάντα;
  5. Τι χρειάζεται μια συμφωνική ορχήστρα για να παίζει σε ανοιχτό χώρο; (Σημειώστε όσα νομίζετε)
  6. Πώς είναι το σωστό;
  7. Θυμάστε κάποια από τα βασικά κρουστά του ντραμ σετ, που παρουσίασε ο ντράμερ;
  8. Γιατί ο Μότσαρτ και ο Μπετόβεν δεν έγραψαν έργα για σαξόφωνο;
  9. α) Πότε κατασκευάστηκε το σαξόφωνο;
β) Από ποιον;
  10. Τι είναι το BOLERO του Ravel;
  11. Το σαξόφωνο είναι κυρίως όργανο της .....μουσικής
  12. Ποια από τα παρακάτω όργανα ανήκουν στα ξύλινα πνευστά; (διαλέξτε ως 3)
  13. Το φλάουτο ανήκει στα ξύλινα πνευστά, ενώ είναι φτιαγμένο από .....
  14. Από ποιο υλικό είναι κατασκευασμένα τα σαξόφωνα;
  15. Από τι είναι φτιαγμένο το καλάμι των σαξοφώνων;
  16. Θα θέλατε να ξέρετε να παίζετε ένα από τα παρακάτω;

Το 1ο ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπληρώθηκε από τα παιδιά χωρίς προετοιμασία και διευκρινίσεις ως προς το περιεχόμενο των ερωτήσεων, ξεκίνησε με κάποιες ερωτήσεις που αφορούσαν προσωπικά τον μαθητή και τη σχέση του με τη

μουσική γενικά και συνεχίστηκε με ερωτήσεις γνωστικού αντικειμένου σε σχέση με τα πνευστά μουσικά όργανα και συγκεκριμένα με τα σαξόφωνα.

Ακολουθούσε η προβολή του βίντεο χωρίς σχόλια κι επεξηγήσεις από τη διδάσκουσα, και στη συνέχεια τα παιδιά καλούνταν να συμπληρώσουν το δεύτερο ερωτηματολόγιο, το οποίο περιείχε ακριβώς τα ίδια ερωτήματα γνωστικού περιεχομένου και κάποιες ερωτήσεις παιδαγωγικού στόχου, ενώ φυσικά έλειπαν οι αρχικές προσωπικές ερωτήσεις του 1^{ου} ερωτηματολογίου.

ABANTI, ΜΑΕΣΤΡΟ!

2^ο ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Τι είναι μια μπάντα ;
2. Βάλτε τα σαξόφωνα (σοπράνο, άλτο, τενόρο, βαρύτονο) στη σειρά δίνοντας το 1 στο πιο οξύφωνο, δηλ. αυτό που έχει την πιο ψηλή φωνή.
3. Ποια όργανα λέμε πνευστά;
4. Σε ποιους χώρους παίζει μια μπάντα;
5. Τι χρειάζεται μια συμφωνική ορχήστρα για να παίζει σε ανοιχτό χώρο; (Σημειώστε όσα νομίζετε)
6. Πώς είναι το σωστό;
7. Θυμάστε κάποια από τα βασικά κρουστά του ντραμ σετ, που παρουσίασε ο ντράμερ;
8. Γιατί ο Μότσαρτ και ο Μπετόβεν δεν έγραψαν έργα για σαξόφωνο;
9. α) Πότε κατασκευάστηκε το σαξόφωνο; β) Από ποιον;
10. Τι είναι το BOLERO του Ravel;
11. Το σαξόφωνο είναι κυρίως όργανο της .....μουσικής
12. Ποια από τα παρακάτω όργανα ανήκουν στα ξύλινα πνευστά; (διαλέξτε ως 3)
13. Το φλάουτο ανήκει στα ξύλινα πνευστά, ενώ είναι φτιαγμένο από .....
14. Από ποιο υλικό είναι κατασκευασμένα τα σαξόφωνα;
15. Από τι είναι φτιαγμένο το καλάμι των σαξοφώνων;
16. Θα θέλατε να ξέρετε να παίζετε ένα από τα παρακάτω;
17. α) Ποιος από όλους τους χαρακτήρες της ιστορίας ήταν ο πιο συμπαθητικός;
β) Γιατί;. (επιλέξτε το σημαντικότερο)
18. Ποια λέξη χαρακτηρίζει καλύτερα αυτό που σου προκάλεσε το θέαμα που παρακολούθησες; (μπορείτε να σημειώσετε πάνω από μία επιλογή)
19. Το γεγονός ότι ο μαέστρος άρπαξε τη σακούλα με τα πατατάκια από τη δημοσιογράφο ήταν.....
20. Σας άρεσε η μουσική που έπαιξε η μπάντα;
21. Τι μήνυμα πήρατε από την ιστορία που παρακολουθήσατε;

Ας σημειωθεί πως η παράσταση «ABANTI ΜΑΕΣΤΡΟ!», που παρακολούθησαν τα παιδιά, ήταν μια παράσταση που είχε την πρόθεση να προκαλέσει το γέλιο και να διασκεδάσει τα παιδιά. Ήταν επόμενο και αναγκαίο τα ερωτηματολόγια που

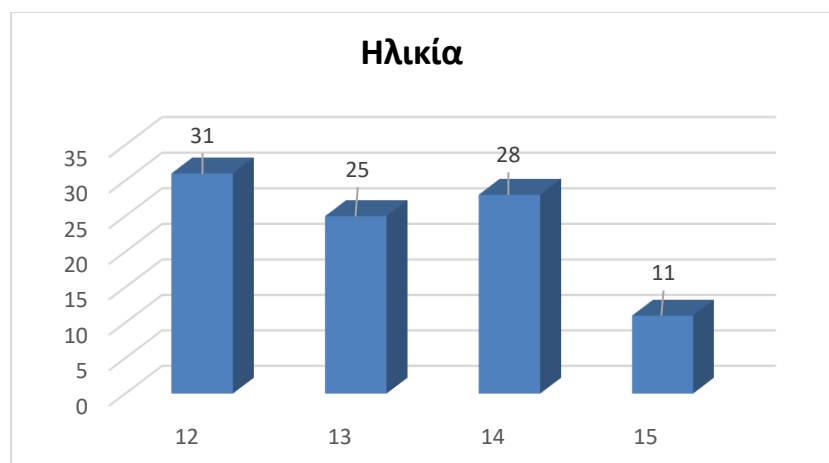
προετοιμάστηκαν και ακολούθησαν την παράσταση να κινούνται στο ίδιο ύψος και ήταν φυσικό να προκαλούν τα παιδιά να απαντήσουν με παρόμοιο τρόπο.

Όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, τα παιδιά απάντησαν στο 1^ο ερωτηματολόγιο πριν την προβολή της ταινίας. Αυτό προσανατόλισε ενδεχομένως ως ένα βαθμό την προσοχή κάποιων από αυτά σε συγκεκριμένα σημεία του σεναρίου, αν και η προβολή δεν έγινε αμέσως μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, αλλά σε διάστημα μίας έως και τριών εβδομάδων (λόγω των διακοπών των Χριστουγέννων).

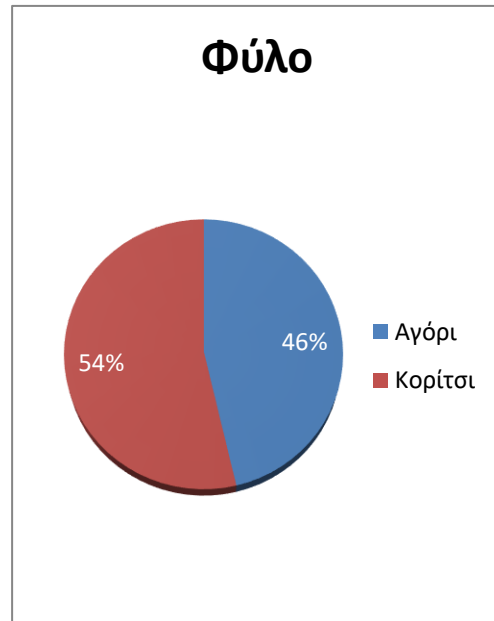
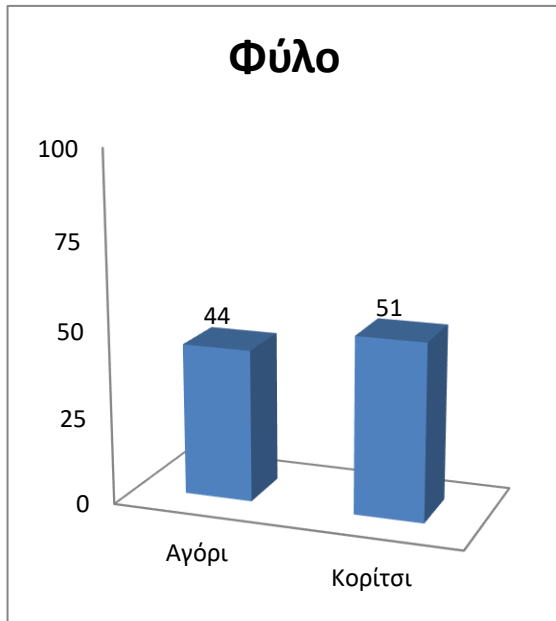
4.3. Περιγραφή του δείγματος

Στην έρευνα συμμετείχαν οικειοθελώς 95 μαθητές και των τριών τάξεων Γυμνασίου της Ανατολικής Θεσσαλονίκης, ηλικίας 12 έως 15 ετών, κατόπιν ενημέρωσης αλλά και έγγραφης συγκατάθεσης των γονέων-κηδεμόνων, παρόλο που τα ερωτηματολόγια θα συμπληρώνονταν από τα παιδιά ανώνυμα.

Τα χαρακτηριστικά των δείγματος των μαθητών που συμμετείχε:

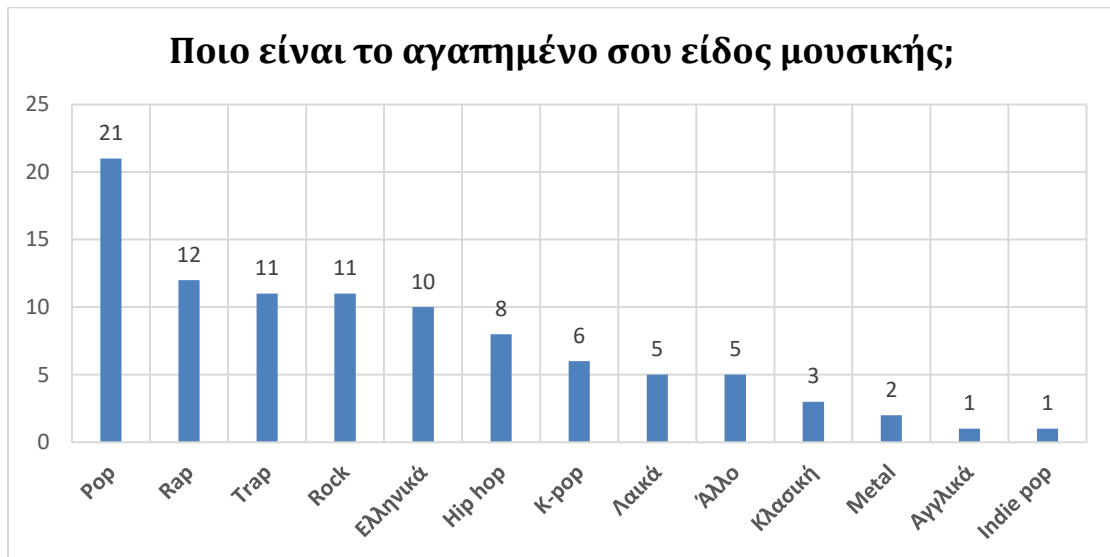
Οι ηλικίες του δείγματος κυμαίνονται από 12 έως 15 χρονών (πρόκειται για μαθητές από Α έως και Γ τάξη Γυμνασίου της Ανατολικής Θεσσαλονίκης).

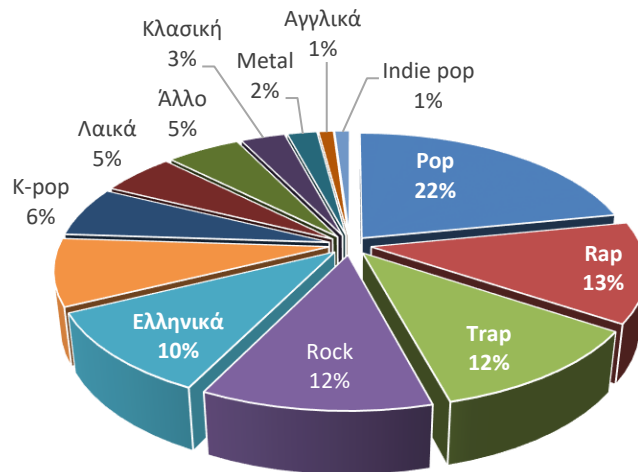
Το συνολικό δείγμα μας αποτελείται από 51 κορίτσια (53% του δείγματος) και 44 αγόρια (46% του δείγματος)

Η πλειοψηφία των παιδιών, που συμμετέχουν στην έρευνα, δεν έχει κάποια παραπάνω σχέση με την μουσική από την απλή ακρόαση (62%). Αρκετά παιδιά θα ήθελαν να παίζουν κάποιο μουσικό όργανο ή έπαιζαν παλιότερα (αθροιστικά το 27%), ενώ μόλις 11 παιδιά παίζουν κάποιο μουσικό όργανο ή ονειρεύονται μια καριέρα στη μουσική βιομηχανία (το 11%).

Αγαπημένο είδος μουσικής

Τα είδη μουσικής που αγαπούν να ακούνε τα παιδιά είναι ποικίλα, με την pop μουσική να κατακτά την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των εφήβων (είναι το αγαπημένο είδος του 22% του δείγματος) και κυρίως των κοριτσιών (16 κορίτσια έναντι 5 αγοριών, ποσοστό υπερτριπλάσιο), ενώ είδη όπως η ραπ, η τραπ, στην προτίμηση της οποίας φαίνεται να υπερτερούν τα αγόρια (9 αγόρια έναντι 2 κοριτσιών) και η ροκ (7 αγόρια έναντι 4 κοριτσιών) είναι επίσης πολύ αγαπητά σε αυτές τις ηλικίες.

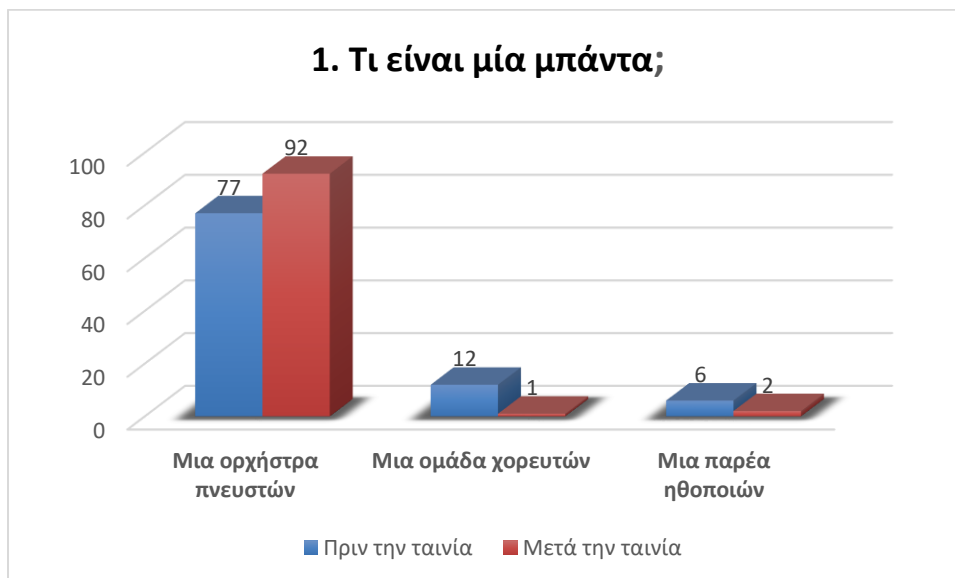

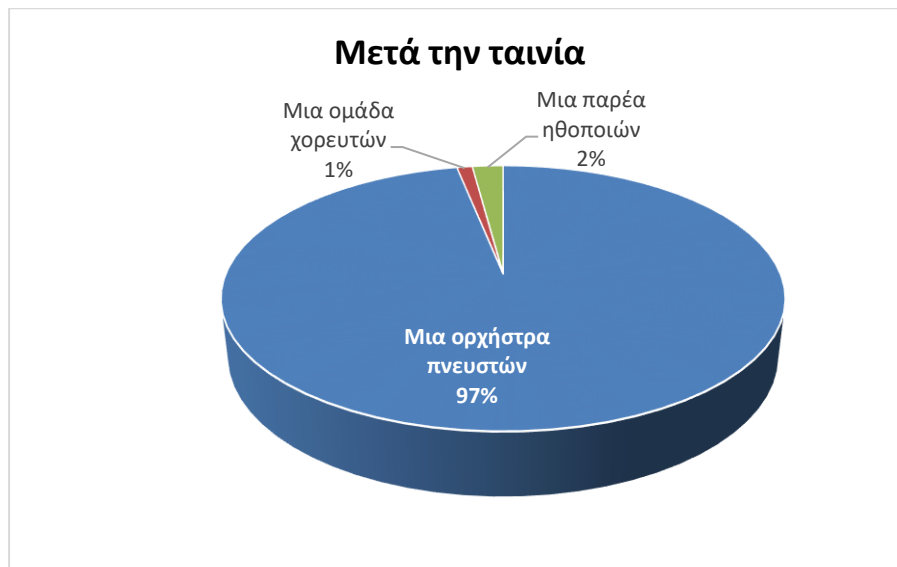
Μικρό ποσοστό των εφήβων φαίνεται να προτιμά την κλασική και την metal μουσική, ενώ η ελληνική μουσική διεκδικεί μόλις το 15% των προτιμήσεων, αν συνυπολογίσουμε την επιλογή «λαϊκά» στα «ελληνικά». Η επιλογή «ελληνικά» έγινε κυρίως από κορίτσια (8 κορίτσια έναντι 2 αγοριών), ενώ τα «λαϊκά» προτίμησαν 4 αγόρια και 1 κορίτσι. Εδώ μπορούμε να πιθανολογήσουμε την επιρροή της οικογένειας στη διαμόρφωση των μουσικών προτιμήσεων των εφήβων, καθώς η εικόνα θυμίζει στερεότυπα της προηγούμενης γενιάς.

Τέλος, πριν περάσουμε στην παρουσίαση των απαντήσεων στις ερωτήσεις γνωστικού περιεχομένου, θα πρέπει να επισημάνουμε πως στα ερωτήματα, που διερευνούσαν τα χαρακτηριστικά του δείγματος, δεν συμπεριλήφθηκε ερώτημα κατηγοριοποίησης των μαθητών σε σχέση με την επίδοσή τους στα μαθήματα για καθαρά παιδαγωγικούς λόγους.

4.4. Ανάλυση των δεδομένων, αποτελέσματα και σχολιασμός

4.4.1. Ερωτήσεις γνωστικού περιεχομένου

Βλέπουμε ότι τα ποσοστά πριν και μετά την προβολή της ταινίας μεταβάλλονται αρκετά. Για να διαπιστώσουμε όμως αν υπήρξε επιρροή της ταινίας στην απάντηση των παιδιών θα χρησιμοποιήσουμε το λογισμικό SPSS.

Το δείγμα μας είναι μεγαλύτερο από 30 άτομα, άρα κάνοντας χρήση του Κεντρικού Οριακού Θεωρήματος³², μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο πληθυσμός περιγράφεται ικανοποιητικά από την κανονική κατανομή.

Επιπλέον, δεν υπάρχουν ακραίες τιμές σε αυτή την μεταβλητή, άρα εφόσον ικανοποιούνται οι δύο παραπάνω προϋποθέσεις, μπορούμε να προβούμε στον παραμετρικό έλεγχο – T τεστ συγκρίσεως ζευγών (πρόκειται για εξαρτημένα δείγματα).

³² Το Κεντρικό Οριακό Θεώρημα (Central Limit Theorem) ετέθη στα βασικά του σημεία από δύο μεγάλους Μαθηματικούς. Τον Abraham De Moivre το 1733 και, έναν αιώνα περίπου αργότερα, το 1812, τον Laplace. Σύμφωνα με το Κεντρικό Οριακό Θεώρημα, το άθροισμα και – επομένως - η μέση τιμή, μεγάλου αριθμού ανεξάρτητων παρατηρήσεων, ακολουθεί κατά προσέγγιση κανονική κατανομή, ανεξαρτήτως από το ποια κατανομή ακολουθούν οι παρατηρήσεις. (Παπαδόπουλος 190)

Αρχικά, ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A1	1,22	95	,549	,056
	B1	1,05	95	,305	,031

Paired Samples Test

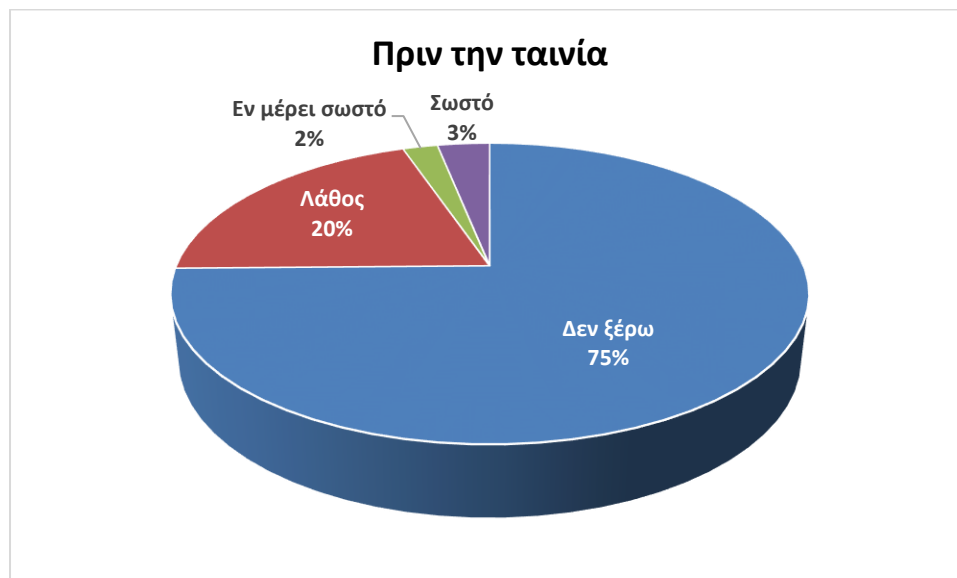
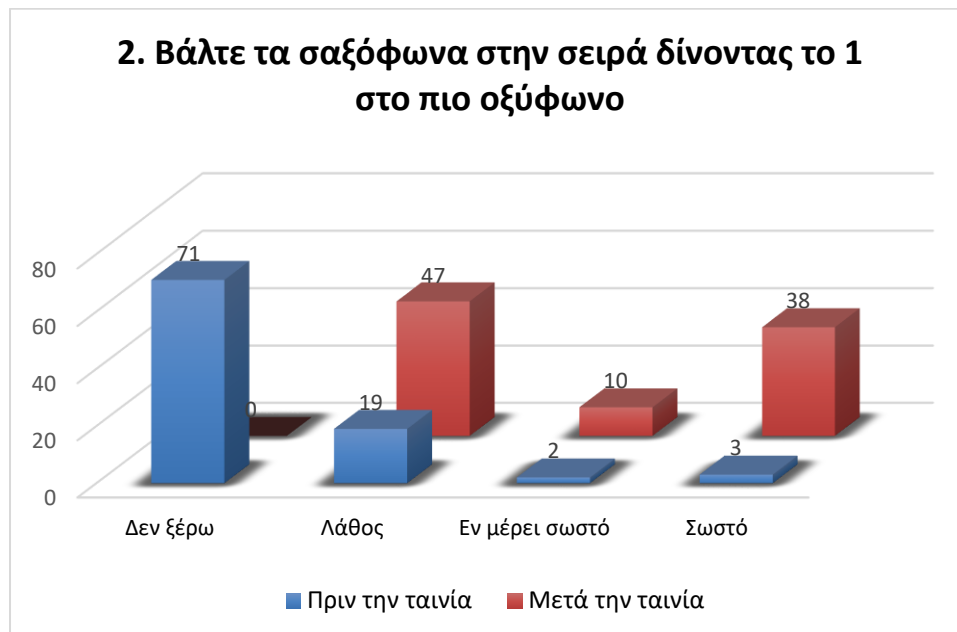
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	A1 - B1	,168	,539	,055	,059	,278	3,046	94	,003

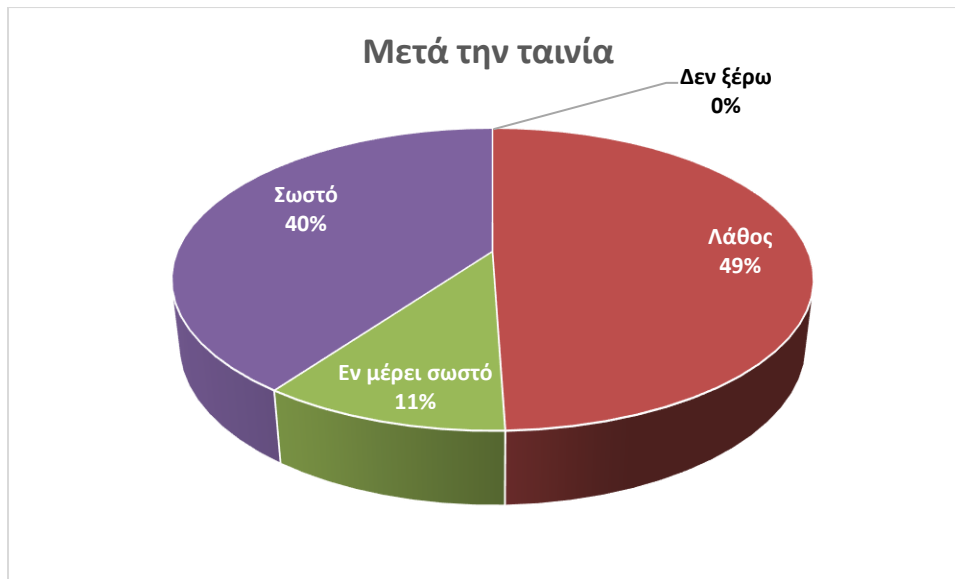
Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 1,22, ενώ μετά γίνεται 1,05. Καθώς το εύρος των πιθανών τιμών είναι από 1-3, αντιλαμβανόμαστε ότι πριν την προβολή της ταινίας, περισσότεροι είχαν επιλέξει τις απαντήσεις 2 και 3 (όπως φαίνεται και στο σχήμα από το excel), τις οποίες μάλλον άλλαξαν μετά, επιλέγοντας περισσότεροι την 1.

Επιπλέον, το t-test μας δίνει p-value= 0,003 < α=0,05 (επίπεδο σημαντικότητας³³) επομένως αναγκάζομαστε να απορρίψουμε την μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των παιδιών πριν και μετά την ταινία. Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 1, που είναι η σωστή, ακόμα πιο

33. Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας α (significancelevel)ονομάζουμε την πιθανότητα, την τιμή της οποίας εμείς ως ερευνητές ορίζουμε, και η οποία αντιστοιχεί στο ενδεχόμενο απόρριψης της μηδενικής υπόθεσης, ενώ αυτή είναι στην πραγματικότητα αληθής.Στο χώρο της κοινωνικής έρευνας ως τιμές του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας επιλέγονται οι τιμές 5% 3% 1% ή 1%. (Δαφέρμος 8)

δημοφιλή, σημαίνει ότι τα περισσότερα παιδιά ήδη ήξεραν τη σωστή απάντηση, όμως και τα λίγα που την αγνοούσαν, έμαθαν από την ταινία.

Βλέπουμε ότι οι απαντήσεις πριν και μετά την προβολή της ταινίας μεταβάλλονται αρκετά. Για να διαπιστώσουμε όμως αν υπήρξε επιρροή της ταινίας στην απάντηση των παιδιών θα χρησιμοποιήσουμε το λογισμικό SPSS.

Καταρχήν, αξίζει να σημειωθεί ότι προκειμένου να εκτελεστεί ο έλεγχος σωστά, έχουμε κωδικοποιήσει τις απαντήσεις ως εξής:

1 = «Σ»(και οι 4 απαντήσεις σωστές)

2 = «ΜΣ» (οι μισές, δηλαδή οι 2 από τις 4 απαντήσεις σωστές)

3 = «Λ» (και οι 4 απαντήσεις λάθος)

4 = «5» («Δεν ξέρω»)

Μετά από αυτή την κωδικοποίηση και εφόσον δεν υπάρχουν ακραίες τιμές σε αυτή την μεταβλητή, ικανοποιούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις, με αποτέλεσμα να προβούμε στον παραμετρικό έλεγχο – T τεστ σύγκρισης ζευγών όπως και παραπάνω.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A2	3,66	95	,678	,070
	B2	2,09	95	,946	,097

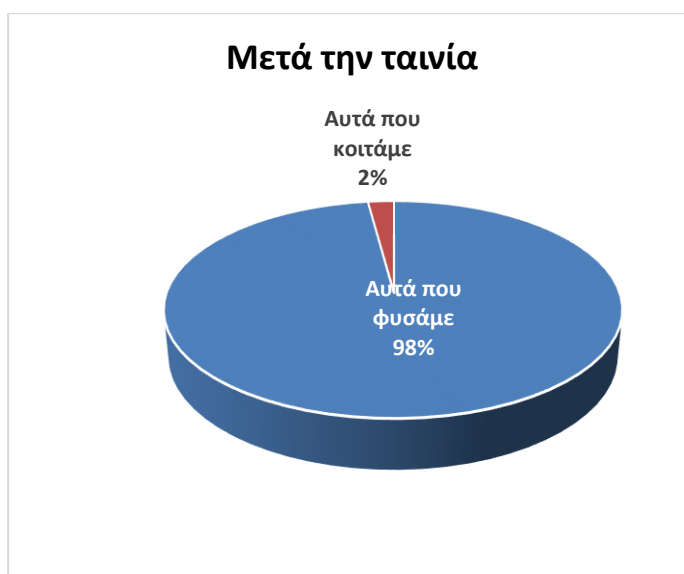
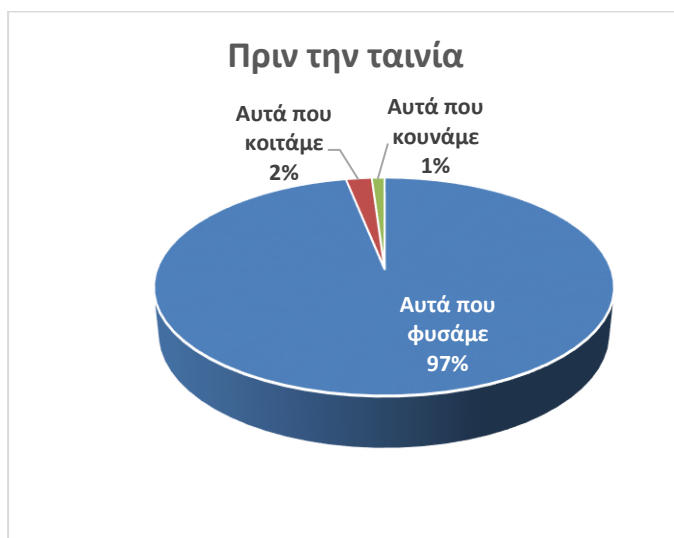
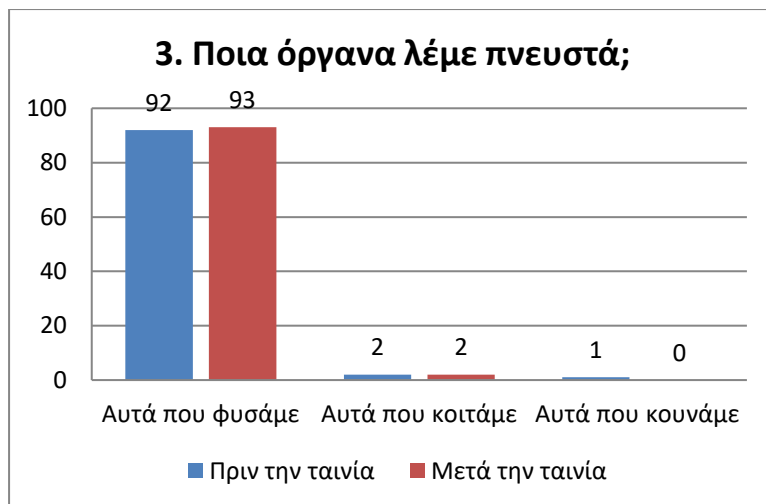
Paired Samples Test

		Paired Differences							
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
					Lower	Upper			
Pair 1	A2 - B2	1,568	1,028	,105	1,359	1,778	14,873	94	,000

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 3,66 (δηλαδή σχεδόν όλοι επέλεξαν ότι δεν γνωρίζουν και πολλοί επέλεξαν λάθος σειρά), ενώ μετά πλησιάζει πολύ περισσότερο την σωστή απάντηση (1), καθώς γίνεται 2,09.

Επιπλέον, το t-test μας δίνει $p\text{-value} = 0 \ll \alpha = 0,05$ (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκάζομαστε να απορρίψουμε την μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των παιδιών πριν και μετά την ταινία.

Παρατηρώντας τα παραπάνω μαζί με τους αριθμούς των απαντήσεων, αντιλαμβανόμαστε ότι τα περισσότερα παιδιά, που πριν την ταινία απαντούσαν ότι δεν γνώριζαν, βλέποντας την ταινία, δοκίμασαν να απαντήσουν, ακόμα και αν τελικά κάποια από αυτά έκαναν λάθος. Είναι σημαντικό ότι ακόμα κι αν δεν επέλεξαν τη σωστή σειρά για τα σαξόφωνα, ήξεραν πια για τι πράγμα μιλάμε, καθώς αντιλήφθηκαν πως υπήρξαν επί σκηνης τέσσερα διαφορετικά σαξόφωνα, διαφορετικού μεγέθους και ήχου. Αυτό σημαίνει πως άρχισαν να αντιλαμβάνονται πρακτικά την έννοια του τονικού ύψους, ακόμα κι αν δεν κατάφεραν να τη συνδυάσουν με την εικόνα και τις ονομασίες των σαξοφώνων σωστά όλα τα παιδιά, γι' αυτό και μηδενίστηκε η απάντηση «δεν ξέρω» στο 2^ο Ερωτηματολόγιο.

Βλέπουμε ότι οι απαντήσεις των παιδιών δεν μεταβάλλονται σχεδόν καθόλου.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A3	1,04	95	,249	,026
	B3	1,02	95	,144	,015

Paired Samples Test

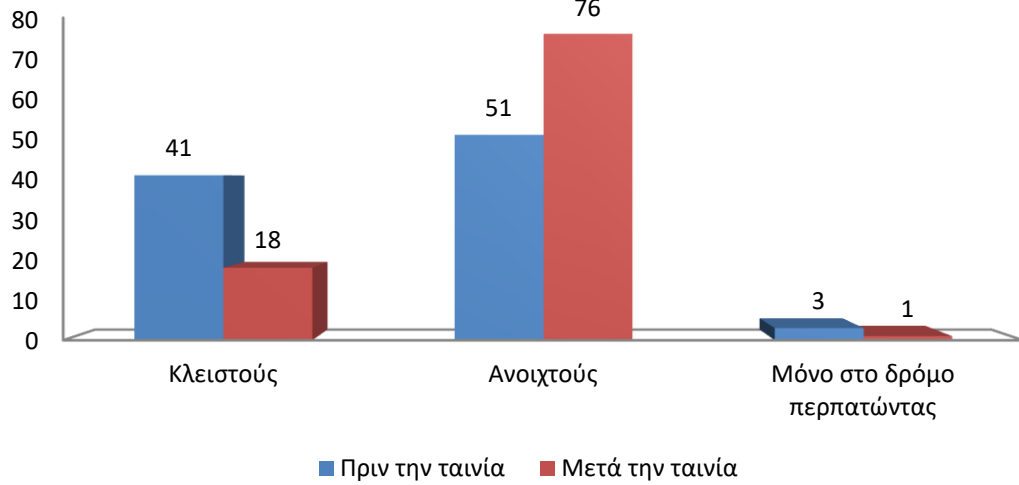
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	A3 - B3	,021	,252	,026	-,030	,072	,815	94	,417

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 1,04, ενώ μετά γίνεται 1,02. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η ταινία δεν ήταν ικανή να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό της απαντήσεις των παιδιών.

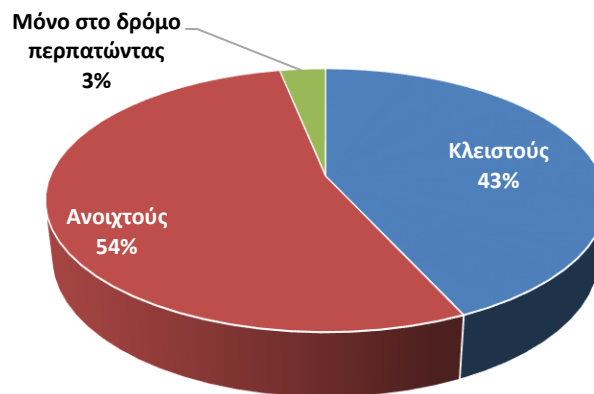
Αυτό φαίνεται και από το t-test, που μας δίνει p-value= 0,417 >α=0,05 (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως δεχόμαστε την μηδενική υπόθεση και καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των παιδιών πριν και μετά την ταινία, πράγμα που, βέβαια, ήταν και αναμενόμενο, καθώς επρόκειτο για μια ερώτηση με πολύ εύκολη και σχεδόν αυτονόητη απάντηση, (αν και όχι για όλους), που τέθηκε για να δημιουργήσει ένα χαλαρό και εύθυμο κλίμα, πριν προχωρήσουμε σε πιο απαιτητικές ερωτήσεις.

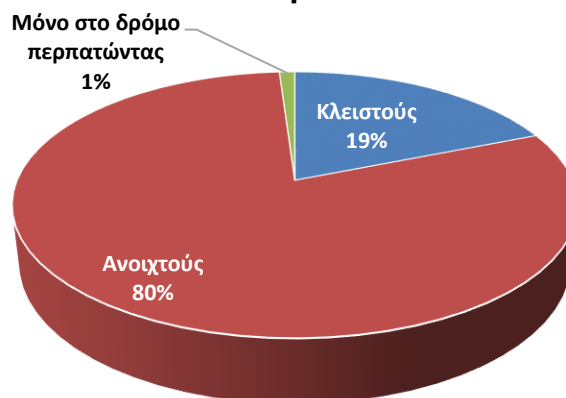
4. Σε ποιούς χώρους παίζει μια μπάντα;

Πριν την ταινία

Μετά την ταινία

Βλέπουμε ότι οι απαντήσεις πριν και μετά την προβολή της ταινίας μεταβάλλονται αρκετά. Για να διαπιστώσουμε όμως αν πράγματι υπήρξε επιρροή της ταινίας στην απάντηση των παιδιών θα χρησιμοποιήσουμε το λογισμικό SPSS.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A4	1,61	94	,553	,057
	B4	1,82	94	,414	,043

Paired Samples Test

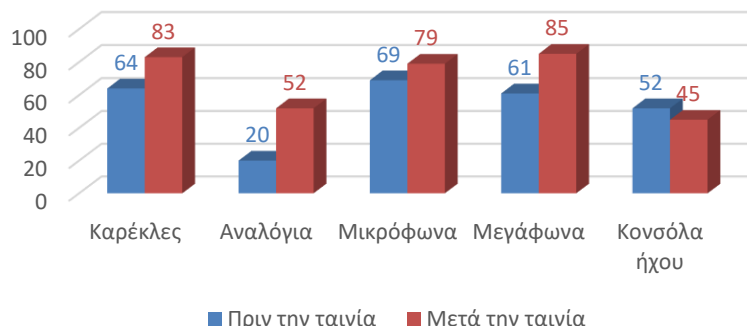
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	A4 - B4	-,213	,670	,069	-,350	-,076	-3,079	93	,003

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 1,61, ενώ μετά γίνεται 1,82. Καθώς το εύρος των πιθανών τιμών είναι από 1-3, αντιλαμβανόμαστε ότι μετά την προβολή της ταινίας, λιγότεροι επέλεξαν την 1 απάντηση (όπως φαίνεται και στο παραπάνω ραβδόγραμμα).

Το t-test μας δίνει p-value= 0,003 < α=0,05 (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκαζόμαστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των παιδιών πριν και μετά την ταινία.

Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 2 που είναι η σωστή ακόμα πιο δημοφιλή, σημαίνει ότι τα πολλά παιδιά έμαθαν τη σωστή απάντηση από την ταινία.

5.Τι χρειάζεται μια ορχήστρα για να παίξει σε ανοιχτό χώρο; Σωστές απαντήσεις

Όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, η κατανομή των σωστών απαντήσεων φαίνεται παρακάτω:

Αντικείμενα	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Καρέκλες	64	83
Αναλόγια	20	52
Μικρόφωνα	69	79
Μεγάφωνα	61	85
Κονσόλα ήχου	52	45

Αντικείμενα	% πριν την ταινία	% μετά την ταινία
Καρέκλες	67%	87%
Αναλόγια	21%	55%
Μικρόφωνα	73%	83%
Μεγάφωνα	64%	89%
Κονσόλα ήχου	55%	47%

Βλέπουμε πως μετά την προβολή της ταινίας τα ποσοστά για όλες τις σωστές απαντήσεις αυξήθηκαν, εκτός από το ποσοστό για την απάντηση «κονσόλα ήχου». Αυτό είναι πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός πως όλες οι σωστές απαντήσεις αναφέρθηκαν από

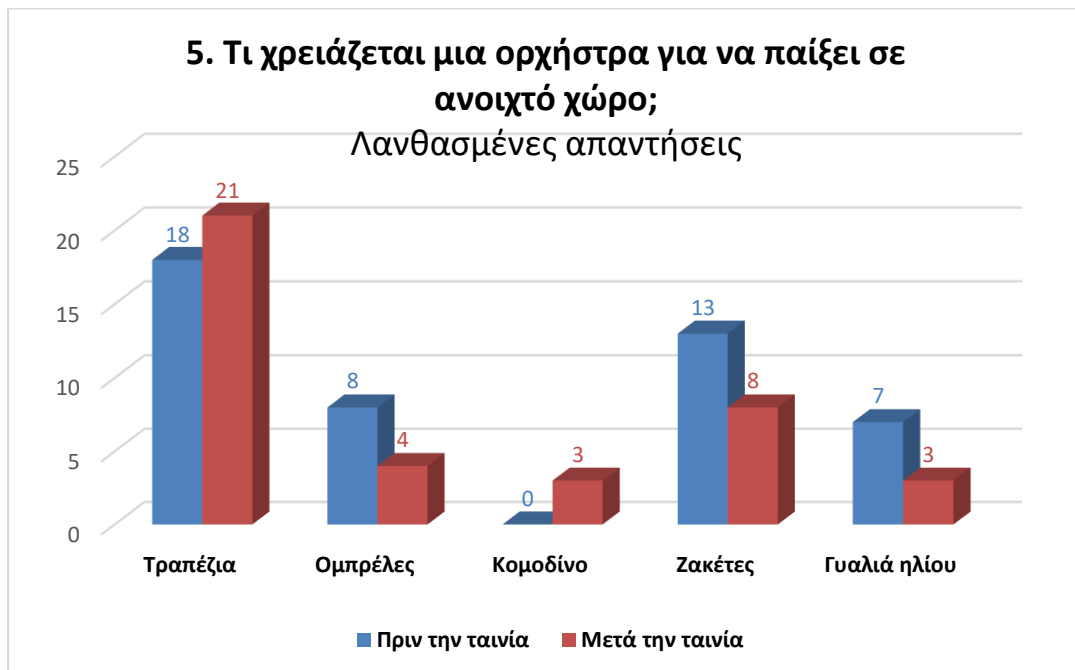
τον πρωταγωνιστή σαξοφωνίστα εκτός από την κονσόλα ήχου, οπότε υπήρξε μια διστακτικότητα για αυτήν την απάντηση, καθώς, δεν επιβεβαιώθηκε από το σενάριο, αν και κάποια παιδιά γνώριζαν πως είναι μια σωστή απάντηση.

Όσον αφορά τις σωστές απαντήσεις, ισχύουν τα παρακάτω:

Σωστές απαντήσεις	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Τουλάχιστον 1 σωστή	94	94
Τουλάχιστον 2 σωστές	80	87
Τουλάχιστον 3 σωστές	62	84
Τουλάχιστον 1 σωστή	99%	99%
Τουλάχιστον 2 σωστές	84%	92%
Τουλάχιστον 3 σωστές	65%	88%

Εδώ ισχύει το ίδιο με το προηγούμενο ερώτημα όσον αφορά τα ποσοστά.

Τα αντίστοιχα δεδομένα για τις λανθασμένες απαντήσεις, οι οποίες επιλέχθηκαν ως αστείες ή/ και «παγίδες» είναι τα παρακάτω:

Αντικείμενα	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Τραπέζια	18	21
Ομπρέλες	8	4
Κομοδίνο	0	3
Ζακέτες	13	8
Γυαλιά ηλίου	7	3

Αντικείμενα	%πριν την ταινία	%μετά την ταινία
Τραπέζια	19%	22%
Ομπρέλες	8%	4%
Κομοδίνο	0%	3%
Ζακέτες	14%	8%
Γυαλιά ηλίου	7%	3%

Έχει ενδιαφέρον πως τα «τραπέζια» και το «κομοδίνο» αύξησαν ελαφρά τα ποσοστά τους μετά την προβολή της ταινίας ως «απαραίτητα» βοηθήματα για να παίξει μια ορχήστρα σε υπαίθριο χώρο, καθώς τρία παιδιά και στις δύο περιπτώσεις αποφάσισαν με χιούμορ να τα συμπεριλάβουν στις απαντήσεις τους μετά την ταινία. Αντιθέτως οι υπόλοιπες λανθασμένες απαντήσεις μειώθηκαν, με τις «ζακέτες» να προβάλλουν τη μεγαλύτερη αντίσταση. Το γεγονός αυτό μας προέτρεψε σε μια λίγο βαθύτερη ανάλυση, καθώς το συγκεκριμένο αντικείμενο έχει γίνει κατά καιρούς στόχος κοινωνικού σχολιασμού με σκωπτική διάθεση για τον υπερπροστατευτισμό που επιδεικνύουν παραδοσιακά οι Ελληνίδες μάνες.

Για την απάντηση «ζακέτα», λοιπόν, έχουμε τα παρακάτω δεδομένα:

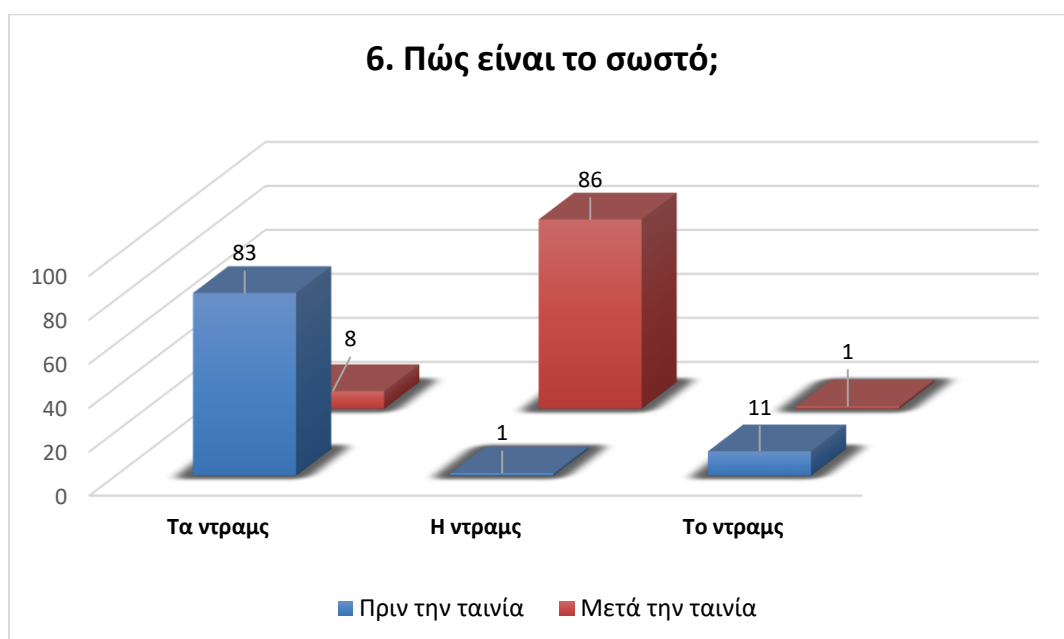
Αντικείμενο	Αγόρια	Κορίτσια	Ποσοστό αγοριών	Ποσοστό κοριτσιών
Ζακέτα- E1	10	3	23%	6%
Ζακέτα- E2	7	1	16%	2%

Αντικείμενο	12 ετών	13 ετών	14 ετών	15 ετών
Ζακέτα- E1	3	7	2	1
Ζακέτα- E2	1	3	3	1

*Τα ποσοστά στον πρώτο πίνακα εκφράζουν τα ποσοστά των παιδιών κατά φύλο. Δηλαδή, το 23% των αγοριών έχει απαντήσει «ζακέτα» στο 1^ο ερωτηματολόγιο και το 6% των κοριτσιών το ίδιο. Για το 2^ο ερωτηματολόγιο αντίστοιχα, τα ποσοστά έχουν μειωθεί, καθώς δεν επιβεβαιώθηκαν από τα λόγια του μαέστρου επί σκηνής.

Οι αριθμοί μας φανερώνουν πως τα αγόρια είναι πιο ευάλωτα στην προτροπή «ζακέτα να πάρεις» και θεωρούν πως οποιαδήποτε δράση σε υπαίθριο χώρο δεν πρέπει να αποτελέσει αιτία κρυολογήματος σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό,τι τα κορίτσια.

Τέλος, στο πλαίσιο της χιουμοριστικής πινελιάς που κάνει πιο ελκυστικό και ενδιαφέρον ένα ερωτηματολόγιο έρευνας που απευθύνεται σε παιδιά, αξίζει να σημειωθούν περιπτώσεις απαντήσεων, όπου τα παιδιά θεώρησαν τα γυαλιά ηλίου ως απαραίτητο αξεσουάρ για τους μουσικούς της συμφωνικής ορχήστρας, που καλείται να παίξει σε ανοιχτό χώρο, πιθανόν ανασύροντας συνειρμικά και μια εικόνα των bluesbrothers ή και άλλων πιο σύγχρονων διοπτροφόρων αστέρων του μουσικού στερεώματος.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A6	1,24	95	,648	,066
	B6	1,93	95	,300	,031

Paired Samples Test

		Paired Differences			95% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	Lower	Upper				
Pair 1	A6 - B6	-,684	,718	,074	-,831	-,538	-9,282	94	,000

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 1,24, ενώ μετά γίνεται 1,93. Καθώς το εύρος των πιθανών τιμών είναι από 1-3, αντιλαμβανόμαστε ότι μετά την προβολή της ταινίας, λιγότεροι επέλεξαν την 1 απάντηση (όπως φαίνεται και στο παραπάνω ραβδόγραμμα).

Το t-testμας δίνει $p\text{-value} = 0 < \alpha = 0,05$ (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκαζόμαστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει επιρροή στις απαντήσεις των παιδιών από την προβολή της ταινίας.

Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 2, που είναι η σωστή, ακόμα πιο δημοφιλή, σημαίνει ότι τα πολλά παιδιά έμαθαν την σωστή απάντηση από την ταινία.

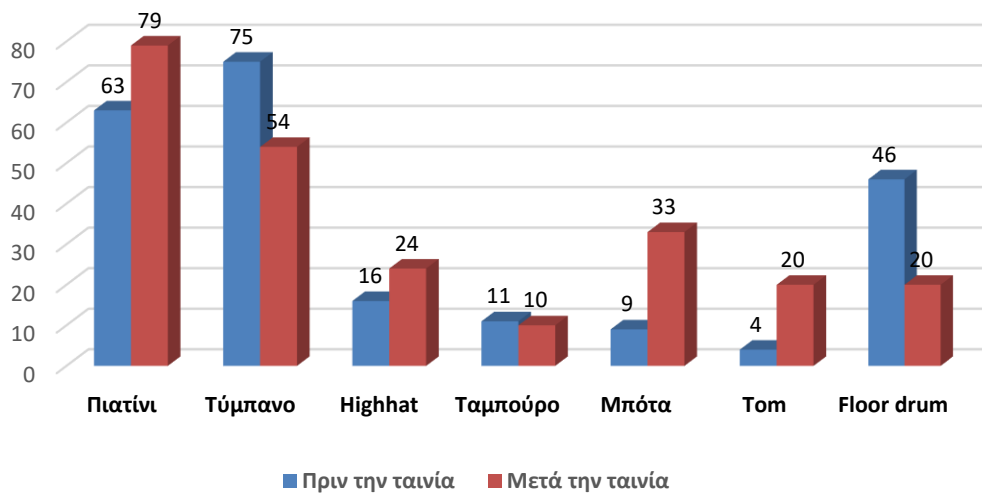
Ο λόγος που σχολιάζεται η συγκεκριμένη πληροφορία, δεν είναι η μεγάλη γνωστική της αξία, αλλά το γεγονός ότι προκαλεί έκπληξη στα παιδιά, επειδή ο όρος «τα ντραμς» δε θεωρείται λάθος στην καθομιλουμένη, κι έτσι παρακολουθούν με μεγαλύτερο ενδιαφέρον το σενάριο. Ας μην ξεχνάμε πως αυτές οι πληροφορίες δίνονται γρήγορα και πυκνά, με τη μορφή θεατρικής ατάκας, που παρέχει ταυτόχρονα και άλλες πληροφορίες στο θεατή, για τη συναισθηματική κατάσταση των χαρακτήρων, την εξέλιξη της δραματουργικής σύγκρουσης και πρέπει όλες να αποκωδικοποιηθούν ταυτόχρονα από το κοινό, πράγμα καθόλου εύκολο, ιδίως όταν είναι τέτοιας ηλικίας .

Εδώ η ανταπόκριση των παιδιών στην άκρως επιβλητική ατάκα του Θεόφιλου Σωτηριάδη «Η ΝΤΡΑΜΣ!!!» την ώρα που κατακεραυνώνει την ανίδεη (υποκριτικά , όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια) δημοσιογράφο για την αμάθειά της, φαίνεται να είναι σχεδόν απόλυτη, καθώς το ποσοστό των ορθών απαντήσεων στο 2^ο Ερωτηματολόγιο φτάνει στο 91%.

Στους παρακάτω πίνακες, εκ των οποίων ο πρώτος είναι ο πίνακας των σωστών απαντήσεων και ο δεύτερος των λανθασμένων, βλέπουμε τα νούμερα για κάθε απάντηση ξεχωριστά, με σημειωμένες τις απαντήσεις, που εμφάνισαν αύξηση μετά την προβολή της ταινίας:

7. Ποια είναι τα βασικά κρουστά του ντραμ σετ; Σωστές απαντήσεις

Όργανο	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Πιατίνι	63	79
Τύμπανο	75	54
Highhat	16	24
Ταμπούρο	11	10
Μπότα	9	33
Tom	4	20
Floor drum	46	20

Όργανο	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Τουμπελέκι	9	10
Ντέφι	8	8
Γκονγκ	10	27

Μεταλλόφωνο	5	5
Μαράκες	7	2
Παντόφλες	9	3

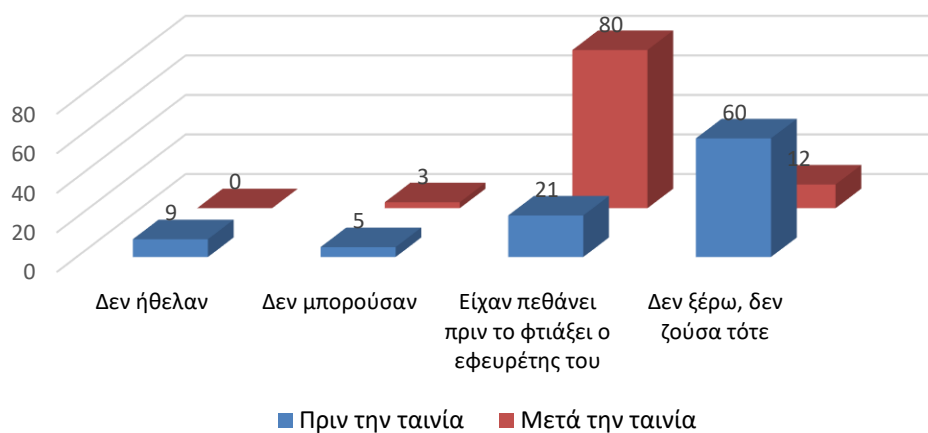
Στην ερώτηση σχετικά με τα κρουστά που παρουσιάζει ο ντράμερ επιλέξαμε να θεωρήσουμε σωστές όλες τις απαντήσεις: τύμπανο, πιατίνι, γκρανκάσα, ταμπούρο, αλλά και high hat, μπότα, tom, floordrum, εκτιμώντας πως τα παιδιά δέχονται και οπτική και ακουστική πληροφόρηση, οπότε είναι δυνατόν η γνώση για την ονομασία π.χ. του tom1 , να προήλθε από την εικόνα του οργάνου (οπότε το ονομάζουν τύμπανο), και όχι από την πληροφορία που έδωσε ο ντράμερ, κυρίως διότι στο συγκεκριμένο κομμάτι του βίντεο ο ήχος δεν ήταν και τόσο ξεκάθαρος.

Βλέπουμε ότι σε γενικές γραμμές οι σωστές απαντήσεις αυξήθηκαν αρκετά μετά από την προβολή της ταινίας, αφού ο ντράμερ κατονόμασε τα κρουστά του ντραμ σετ. Για άγνωστο λόγο το γκονγκ αναγνωρίστηκε από 17 παιδιά επιπλέον, μετά την προβολή της ταινίας, ως μέρος της ντραμς, αν και δεν αναφέρθηκε ούτε μια φορά από τον ντράμερ. Είναι πιθανόν, επειδή το γκονγκ είναι για τα παιδιά ένα πολύ εντυπωσιακό όργανο και χαράσσεται στην οπτική τους μνήμη από την πρώτη φορά που το βλέπουν, να το μπέρδεψαν με το πιατίνι, χωρίς να λάβουν υπόψη την ονομασία που ανέφερε ο ντράμερ, καθώς πρόκειται για μεταλλικούς δίσκους και στις δύο περιπτώσεις .

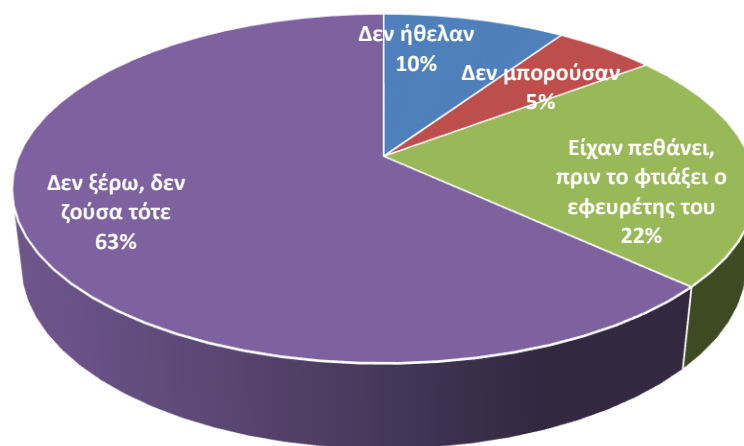
Η επιλογή – παγίδα «παντόφλες» (σε συνάρτηση με την «μπότα») δεν κατάφερε να ξεγελάσει παραπάνω από 3 παιδιά στο 2^ο ερωτηματολόγιο, ενώ το «τουμπελέκι» επιλέχθηκε τελικά από 10 παιδιά, (1 παραπάνω από το 1^ο ερωτηματολόγιο), προφανώς διότι είναι αναγνωρίσιμο γενικά ως εικόνα και ονομασία, παρόλο που δεν παρουσιάστηκε επί σκηνής ούτε αναφέρθηκε κατά τη διάρκεια της παράστασης.

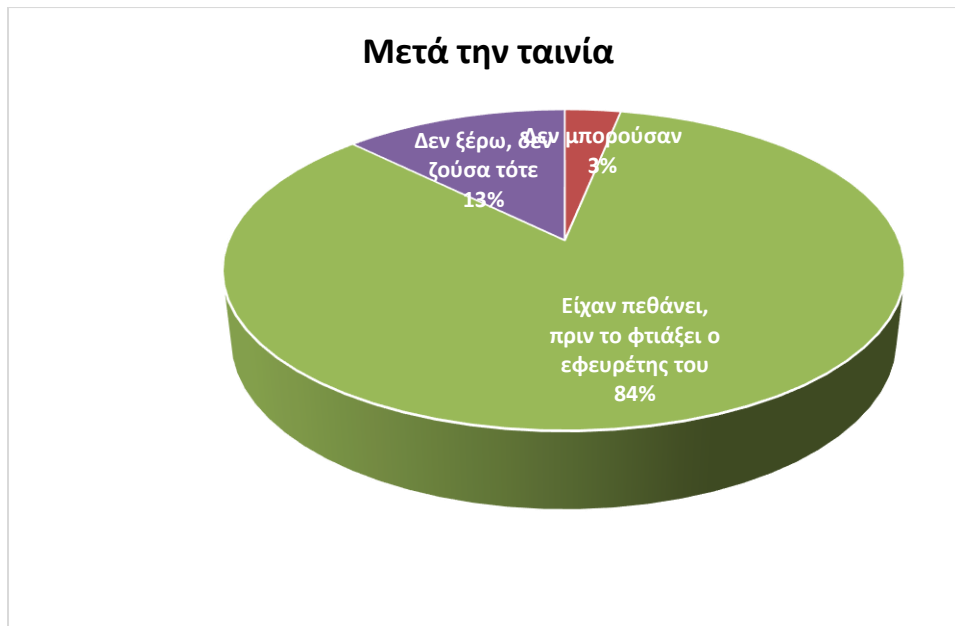
Σε γενικές γραμμές δείχνει να επιβεβαιώνεται η υπόθεση πως τα παιδιά εισέπραξαν την πληροφορία, καθώς τα κρουστά, που παρουσίασε ο ντράμερ επί σκηνής, αύξησαν τα ποσοστά τους στο 2^ο ερωτηματολόγιο.

8. Γιατί ο Μότσαρτ και ο Μπετόβεν δεν έγραψαν έργα για σαξόφωνο;

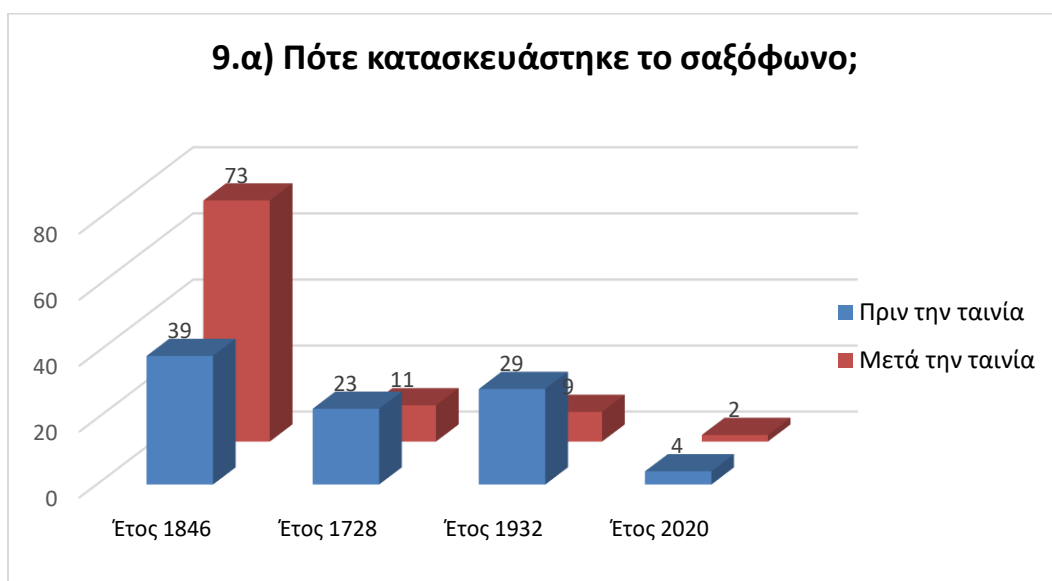

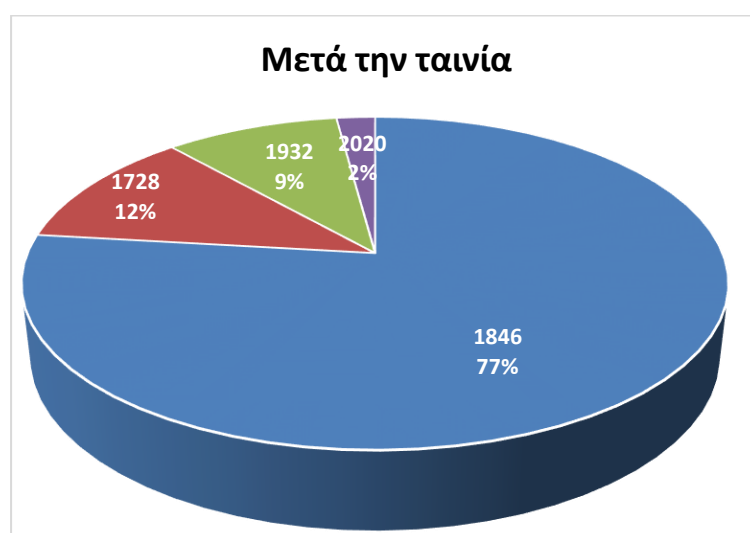
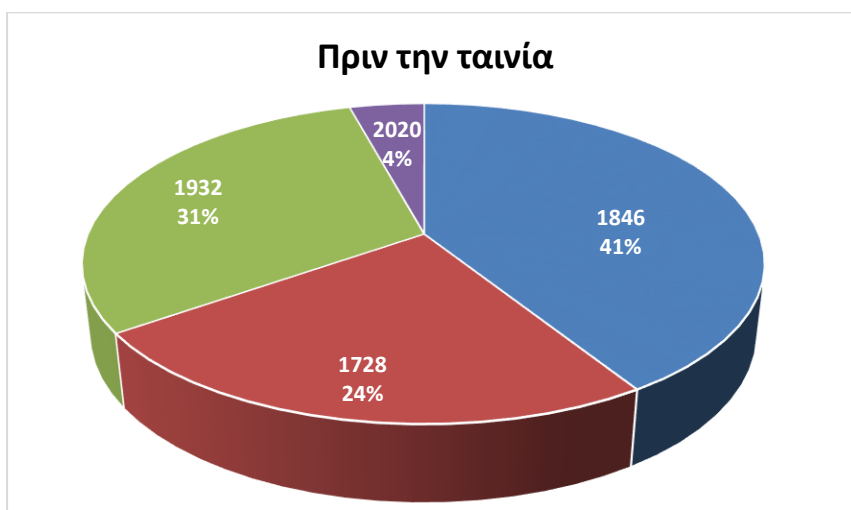
Πριν την ταινία

Και σε αυτή την ερώτηση παρατηρούμε ότι οι απαντήσεις μεταβάλλονται αρκετά μετά την προβολή της ταινίας κάνοντας τη σωστή απάντηση γνωστή σχεδόν σε όλους. Είναι σημαντικό το γεγονός πως το 84% των παιδιών επέλεξε τη σωστή απάντηση και για τον επιπρόσθετο λόγο πως αυτό αυξάνει τις πιθανότητες να έχουν κατανοήσει τη χρονολογική σειρά, με την οποία εξελίχθηκε η ιστορία του σαξοφώνου, καθώς τα παιδιά αυτής της ηλικίας δυσκολεύονται γενικώς να αντιληφθούν τη χρονική γραμμικότητα και κυρίως όταν αφορά γεγονότα που συνέβησαν αιώνες πριν (Μπάρλα 28-29). Η κατανόηση της ιστορικής σειράς των μουσικών γεγονότων μέσα από το θεατρικό σενάριο, που πρόβαλε ως σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των πρωταγωνιστών και προκάλεσε γέλιο στα παιδιά, φαίνεται να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε μεγάλο ποσοστό των παιδιών.

Παρατηρούμε και εδώ κάποια διαφορά στις απαντήσεις, η οποία όμως μπορεί να θεωρηθεί σημαντική μόνο κατόπιν στατιστικού ελέγχου.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A9α	1,98	95	,945	,097

B9α	1,37	95	,745	,076
-----	------	----	------	------

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	A9α - B9α	,611	1,075	,110	,392	,829	5,537	94	,000

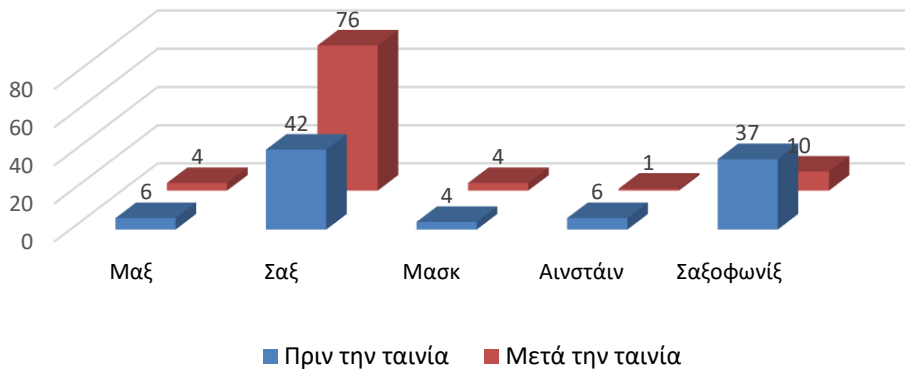
Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 1,98, ενώ μετά γίνεται 1,37. Αυτό, σε συνδυασμό με το παραπάνω ραβδόγραμμα αποδεικνύει ότι περισσότεροι επέλεξαν την σωστή απάντηση 1.

Το t-testμας δίνει επίσης $p\text{-value} = 0 \ll \alpha = 0,05$ (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκάζομαστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει επιρροή στις απαντήσεις των παιδιών από την προβολή της ταινίας.

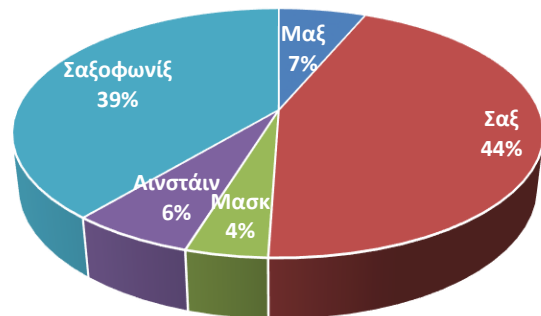
Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 1, που είναι η σωστή, ακόμα πιο δημοφιλή, σημαίνει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών έμαθε τη σωστή απάντηση από την ταινία.

Έτσι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών, που έδωσαν άλλες απαντήσεις πλην της σωστής, μετακινήθηκαν στην απάντηση «1846» στο 2ο ερωτηματολόγιο, ενώ δύο από αυτά παρέμειναν αμετάπειστα στη θέση πως το σαξόφωνο κατασκευάστηκε για πρώτη φορά μέσα στην πανδημία, που προκάλεσε ο covid19. Εδώ επανέρχεται το ζήτημα της κατανόησης από τα παιδιά αυτής της ηλικίας της γραμμικότητας του χρόνου, όπως σχολιάστηκε και στην ερώτηση 8.

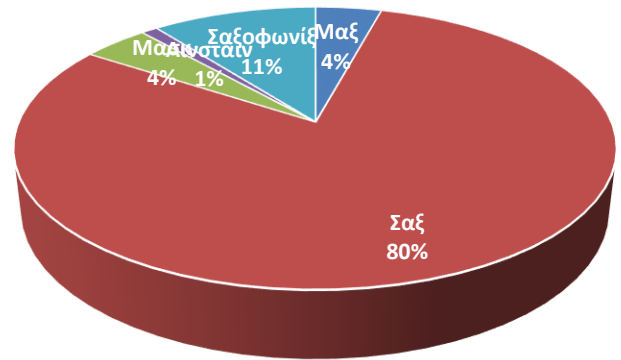
9.β) Από ποιον κατασκευάστηκε το σαξόφωνο;

Πριν την ταινία

Μετά την ταινία

Σε αυτή την ερώτηση επίσης αντιλαμβανόμαστε διαφορά ανάμεσα στις απαντήσεις των δύο ερωτηματολογίων, όμως χρειάζεται να κάνουμε έλεγχο, ώστε να διαπιστώσουμε αν αυτή είναι στατιστικά σημαντική.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A9β	3,27	95	1,505	,154
	B9β	2,34	95	,985	,101

Paired Samples Test

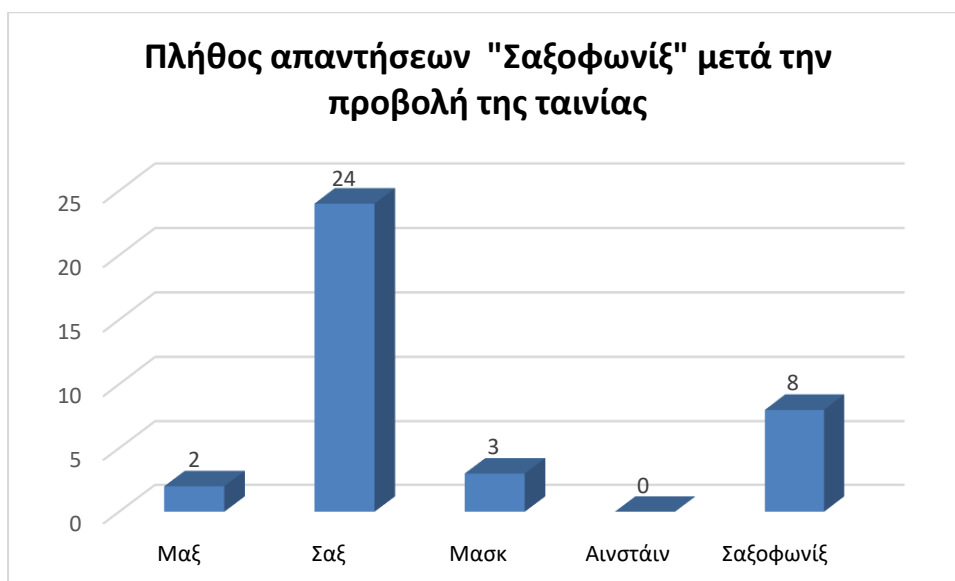
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval of the Difference				
					Mean	Lower			
Pair 1	A9β - B9β	,937	1,556	,160	,620	1,254	5,868	94	,000

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 3,27, ενώ μετά πλησιάζει πιο πολύ τη σωστή απάντηση, όντας 2,34. Αυτό, σε συνδυασμό με το παραπάνω ραβδόγραμμα αποδεικνύει ότι περισσότεροι επέλεξαν την σωστή απάντηση 2.

Το t-test μας δίνει επίσης p-value= 0<<α=0,05 (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκαζόμαστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει επιρροή στις απαντήσεις των παιδιών από την προβολή της ταινίας. Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 2, που είναι η σωστή, ακόμα πιο δημοφιλή, σημαίνει ότι τα πολλά παιδιά έμαθαν τη σωστή απάντηση από την ταινία.

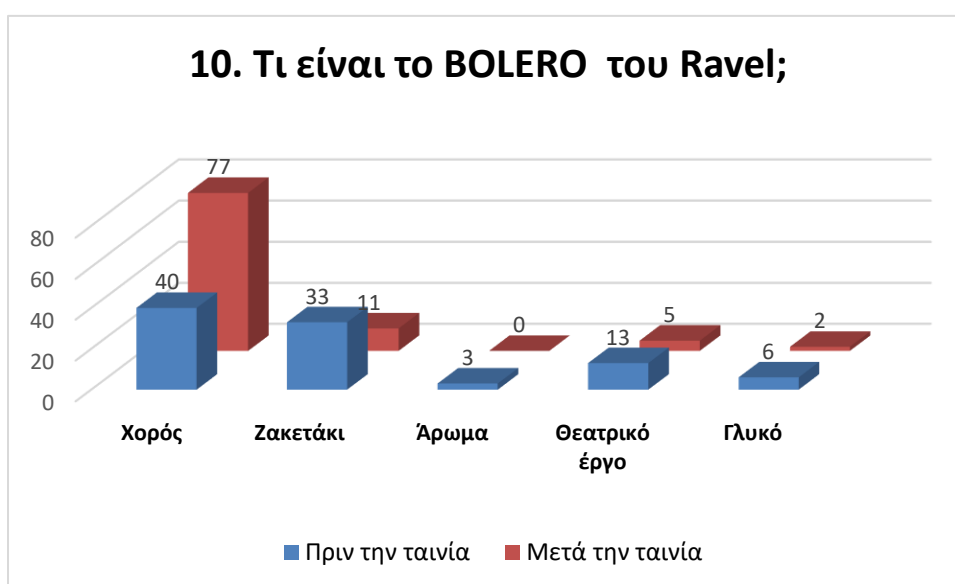
Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις επιμέρους απαντήσεις φαίνονται παρακάτω:

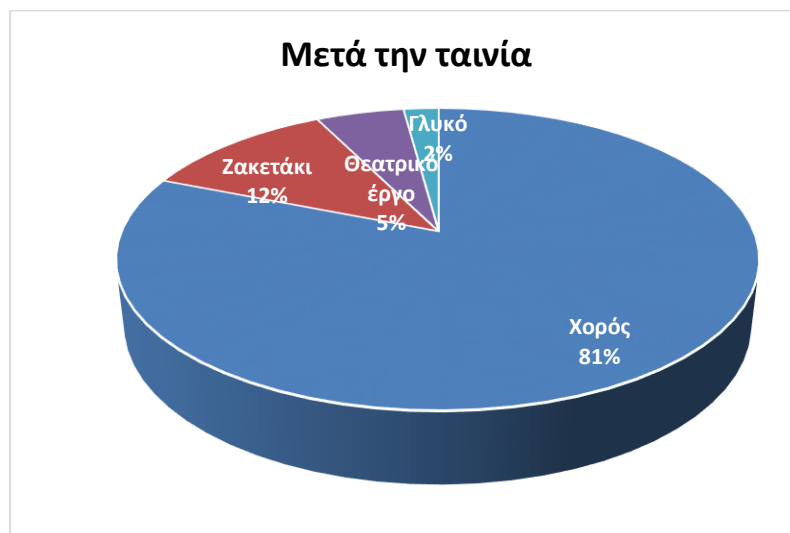
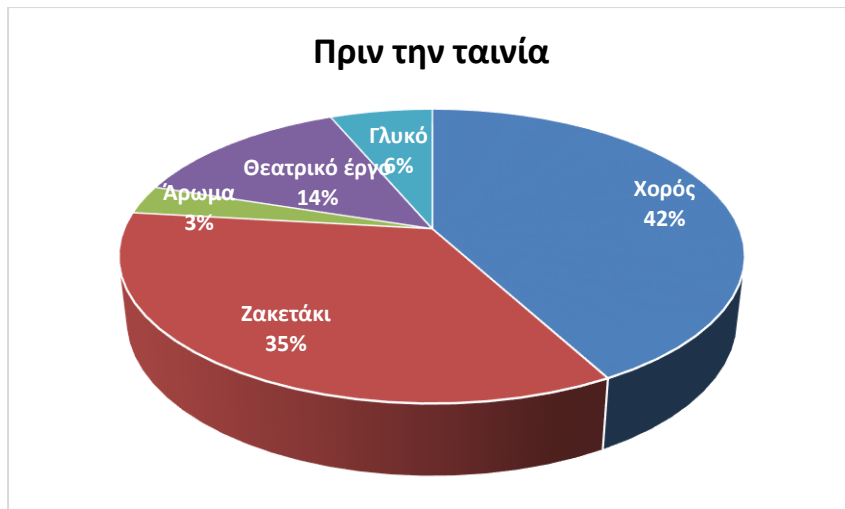

Όπως βλέπουμε, τα παιδιά είχαν να επιλέξουν ανάμεσα από διάσημα ονόματα ανδρών από διαφορετικούς χώρους και εποχές, που παρέπεμπαν ακόμα και στη φανταστική λογοτεχνία (Σαξοφωνίξ). Η προτίμηση των παιδιών (39%) στο 1ο ερωτηματολόγιο σε ένα όνομα που παρέπεμπε σε κόμικ, είναι κατανοητή λόγω ηλικίας και, ίσως, χιουμοριστικής διάθεσης, καθώς επίσης και λόγω έλλειψης σιγουριάς για τη σωστή απάντηση, πράγμα που μάλλον επιβεβαιώνεται από την ανατροπή στις απαντήσεις στο 2ο ερωτηματολόγιο.

Παρακάτω φαίνεται και η κατανομή των απαντήσεων του 2ου ερωτηματολογίου των 37 παιδιών που απάντησαν «Σαξοφωνίξ» στο 1^ο ερωτηματολόγιο.

Εδώ βλέπουμε ότι μεγάλο μέρος των παιδιών ήξερε την σωστή απάντηση πριν δει την ταινία, αλλά ο αριθμός των σωστών απαντήσεων σχεδόν διπλασιάστηκε μετά την προβολή της ταινίας.

Θα δούμε τώρα με την βοήθεια του SPSS, αν αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική.

Ορίζουμε τις δύο υποθέσεις μας:

H₀: η μέση τιμή παραμένει αμετάβλητη μετά την προβολή της ταινίας

H₁: η μέση τιμή μεταβάλλεται μετά την προβολή της ταινίας

Πραγματοποιώντας τον έλεγχο μέσω του SPSS, προκύπτουν τα παρακάτω:

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	A10	2,07	95	1,257	,129
	B10	1,36	95	,898	,092

Paired Samples Test

		Paired Differences							
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
					Lower	Upper			
Pair 1	A10 - B10	,716	1,478	,152	,415	1,017	4,721	94	,000

Βλέπουμε ότι η μέση τιμή των απαντήσεων πριν την προβολή της ταινίας είναι 2,07, ενώ μετά πλησιάζει πιο πολύ την σωστή απάντηση, όντας 1,36. Αυτό, σε συνδυασμό με το παραπάνω ραβδόγραμμα αποδεικνύει ότι περισσότεροι επέλεξαν την σωστή απάντηση 1.

Το t-test μας δίνει επίσης p-value= $0 < \alpha = 0,05$ (επίπεδο σημαντικότητας), επομένως αναγκαζόμαστε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει επιρροή στις απαντήσεις των παιδιών από την προβολή της ταινίας. Καθώς αυτή η διαφορά κάνει την απάντηση 1, που είναι η σωστή, ακόμα πιο δημοφιλή, σημαίνει ότι τα πολλά παιδιά έμαθαν τη σωστή απάντηση από την ταινία.

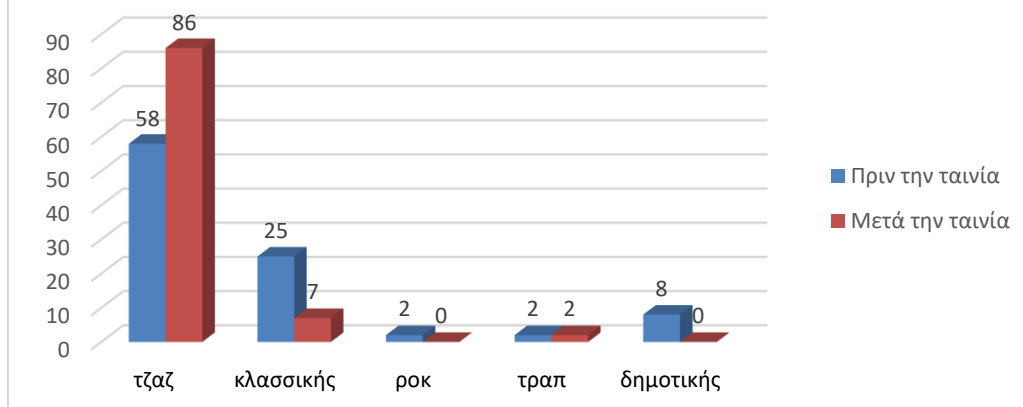
Όσον αφορά το φύλο των παιδιών, που απάντησαν ότι το «Bolero» είναι ζακετάκι, ισχύουν τα παρακάτω:

Φύλο	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Αγόρι	8	7
Κορίτσι	25	4
Αθροισμα	33	11

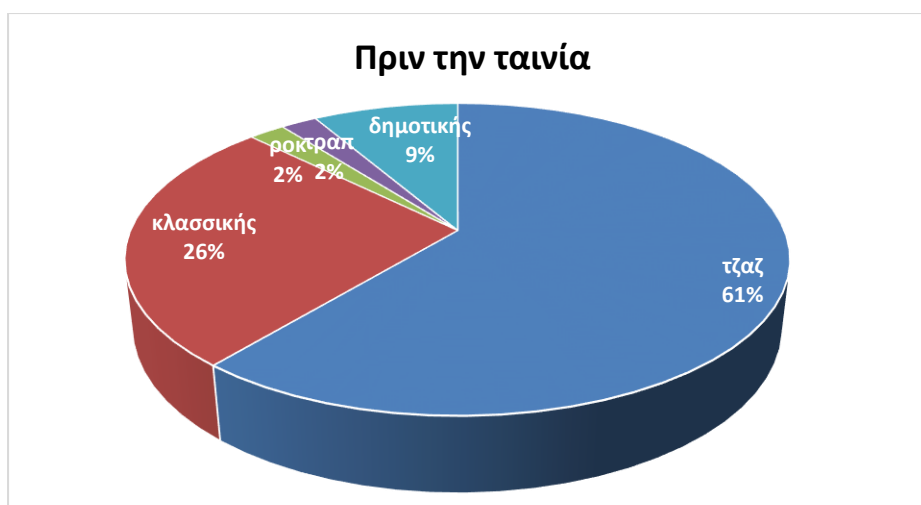

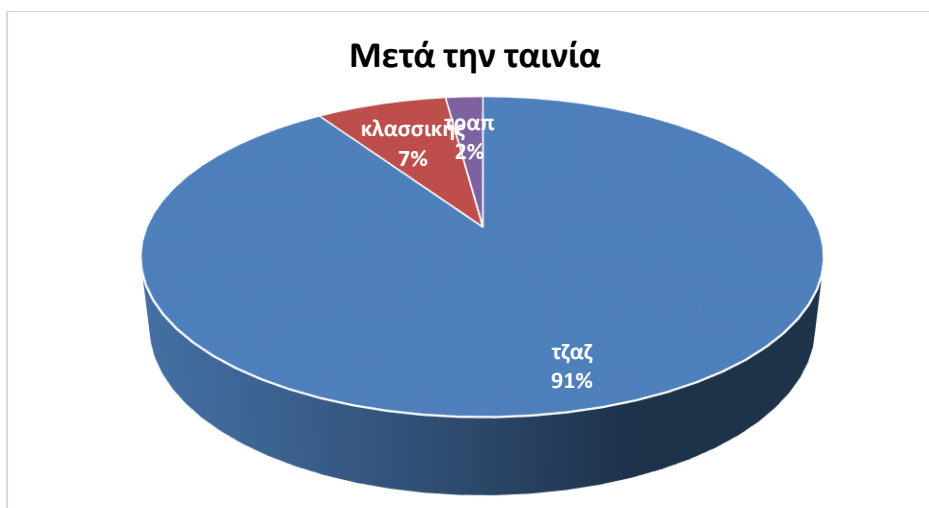
Ωστόσο, βλέποντας και συγκρίνοντας τις απαντήσεις στο αντίστοιχο φύλλο του excel έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι μόνο ένα αγόρι απάντησε «ζακετάκι» και στα δύο ερωτηματολόγια. Τα υπόλοιπα παιδιά είχαν διαφορετικές απαντήσεις στα δύο ερωτηματολόγια, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι σχεδόν όλοι όσοι επέλεξαν αυτή την απάντηση στο πρώτο, στο δεύτερο επέλεξαν τη σωστή απάντηση πρώτη. Παρομοίως, υπήρχαν παιδιά, που στο πρώτο ερωτηματολόγιο είχαν επιλέξει άλλες απαντήσεις και στο δεύτερο αναθεώρησαν και επέλεξαν το «ζακετάκι», μάλλον επειδή παρασύρθηκαν από το παιχνίδι, που έκανε η πρωταγωνίστρια με το ζακετάκι – μπολερό της, επιμένοντας στη δική της λανθασμένη άποψη, ενώ ο μάεστρος της μπάντας είχε ήδη ξεκαθαρίσει το ζήτημα.

11. Το σαξόφωνο είναι κυρίως όργανο της ..... μουσικής

Εδώ βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των μαθητών επέλεξαν τη τζαζ εξ αρχής.

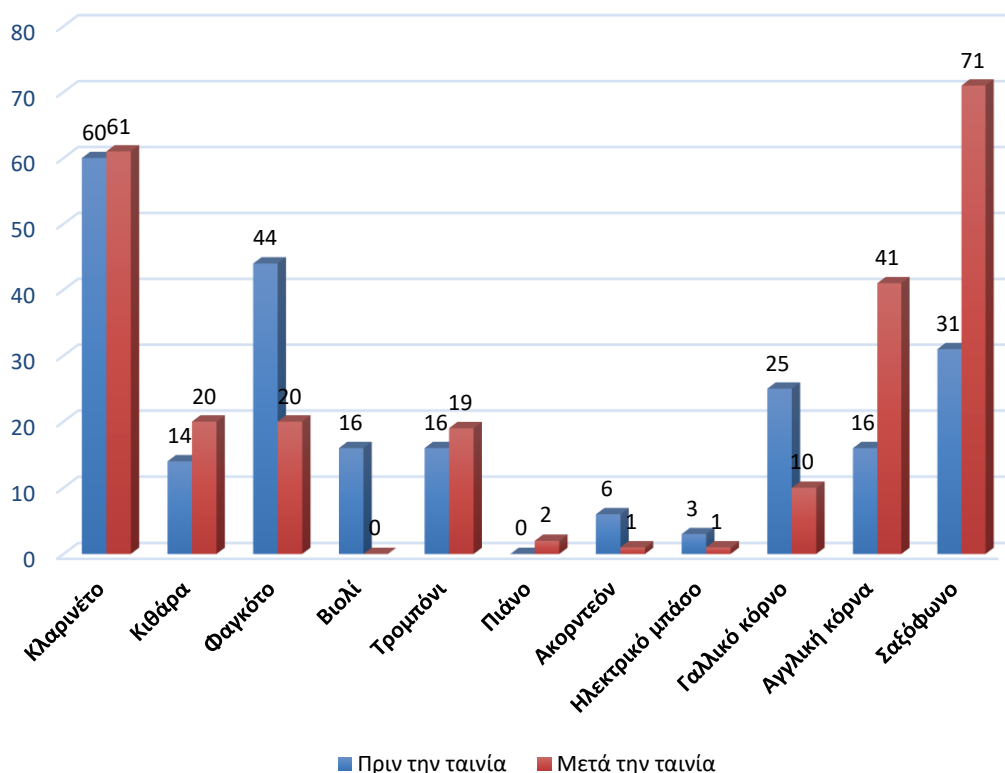

Αξίζει σ' αυτό το σημείο να σημειωθεί πως η μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών πριν την ταινία και η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών μετά την ταινία αναγνώρισε το σαξόφωνο ως όργανο της τζαζ μουσικής, ενώ ταυτόχρονα το ποσοστό των παιδιών, που δήλωσε ότι ακούει τζαζ μουσική, είναι σχεδόν μηδαμινό.

Φαίνεται πως το σαξόφωνο, παρόλο που δεν αποτελεί κυρίαρχο όργανο στη μουσική που προτιμούν να ακούν αυτές οι ηλικίες, είναι συνυφασμένο στη σκέψη τους με τη τζαζ μουσική. Φαίνεται επίσης, και πολύ σωστά, πως μετά την ταινία, τα παιδιά κατανόησαν πως το σαξόφωνο δε συνδέεται (με επιβεβαιωτική εξαίρεση κάποιες περιοχές της Ελλάδος, όπου η παρουσία του είναι πιο έντονη) με την ελληνική παραδοσιακή μουσική, ενώ παρέμεινε στην αντίληψή τους η σχέση του σαξοφώνου με την κλασική μουσική, όπως φαίνεται κι από τα γραφήματα.

12. Ποια από τα παρακάτω όργανα ανήκουν στα ξύλινα πνευστά;

Όργανο	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Κλαρινέτο	60	61
Κιθάρα	14	20
Φαγκότο	44	20
Βιολί	16	0
Τρομπόνι	16	19
Πιάνο	0	2
Ακορντεόν	6	1
Ηλεκτρικό μπάσο	3	1
Γαλλικό κόρνο	25	10
Αγγλική κόρνα	16	41
Σαξόφωνο	31	71

Αντίστοιχα, το ποσοστό των παιδιών που επέλεξαν σε κάθε ερωτηματολόγιο την κάθε απάντηση, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (με γαλάζιο σημειώνονται οι απαντήσεις που εμφάνισαν αύξηση μετά την προβολή της ταινίας):

Όργανο	Πριν την ταινία	Μετά την ταινία
Κλαρινέτο	63%	64%
Κιθάρα	15%	21%
Φαγκότο	46%	21%
Βιολί	17%	0%
Τρομπόνι	17%	20%
Πιάνο	0%	2%
Ακορντεόν	6%	1%
Ηλεκτρικό μπάσο	3%	1%
Γαλλικό κόρνο	26%	11%
Αγγλική κόρνα	17%	43%
Σαξόφωνο	33%	75%

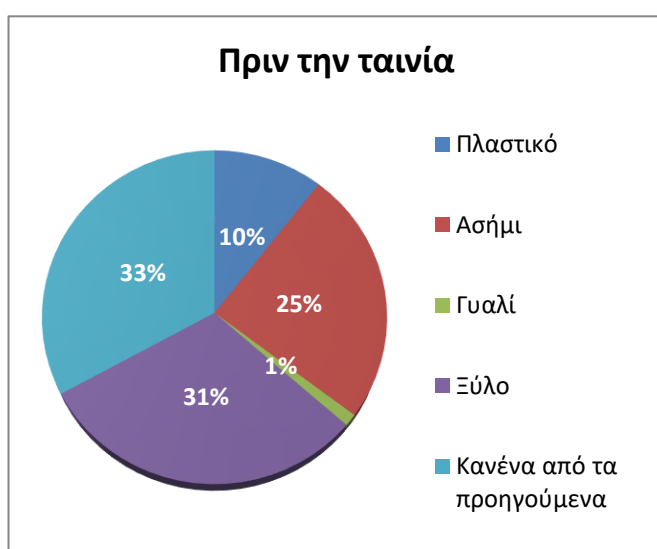
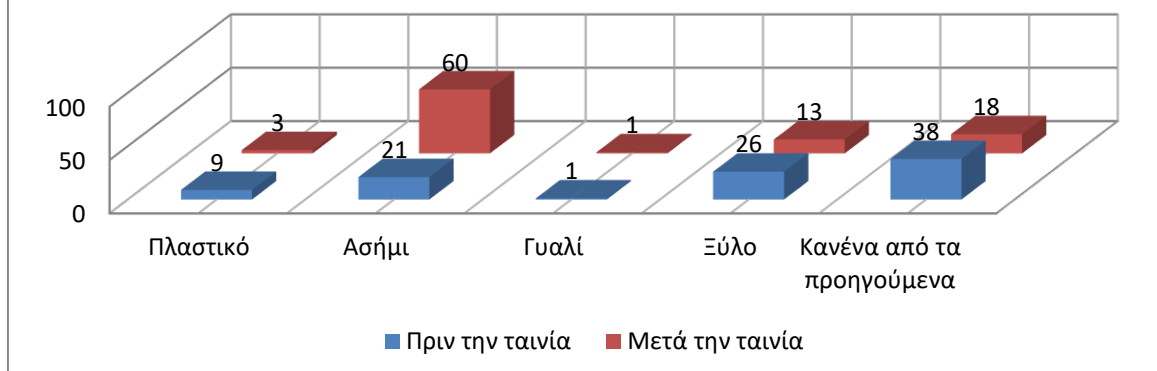
Εδώ βλέπουμε πως τα παιδιά συμπεριέλαβαν στα ξύλινα πνευστά και κάποια χάλκινα, όπως το τρομπόνι και το γαλλικό κόρνο, όσο και άλλα όργανα, που απλώς γνωρίζουν τις ονομασίες τους, όπως η κιθάρα και το πιάνο. Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται μάλλον φανερό, πως δεν αρκεί η περιγραφή ενός οργάνου, όσο γλαφυρή κι αν είναι, για να καταγραφεί στην αντίληψη ενός παιδιού.

Ενθαρρυντικό είναι ότι το σαξόφωνο αναγνωρίστηκε από υπερδιπλάσια παιδιά ως ξύλινο πνευστό μετά την προβολή της ταινίας, τείνοντας να επιβεβαιώσουν την προηγούμενη υπόθεση και την ισχύ της βιωματικής μάθησης.

Χαρακτηριστικό είναι επίσης πως το κλαρινέτο διατήρησε το υψηλό ποσοστό του πριν και μετά την ταινία, παρόλο που δεν αναφέρθηκε παρά ελάχιστα, επιβεβαιώνοντας μάλλον την υπόθεση πως τα παιδιά το έχουν καταγεγραμμένο στη μνήμη τους με την εικόνα του κλαρίνου της παραδοσιακής μουσικής και μπορούν να το αναγνωρίζουν ως ξύλινο πνευστό. Η παγίδα με την «αγγλική κόρνα» φαίνεται ότι δυστυχώς έφερε αποτελέσματα, και κατάφερε να ξεγελάσει τα παιδιά. Έτσι, υπερδιπλασίασε το ποσοστό της, μάλλον ενισχυμένο από την αναφορά του μαέστρου στο «αγγλικό κόρνο», που οδήγησε τα παιδιά σε σύγχυση των δύο όρων, καθώς δεν κατάφεραν να τους ξεχωρίσουν.

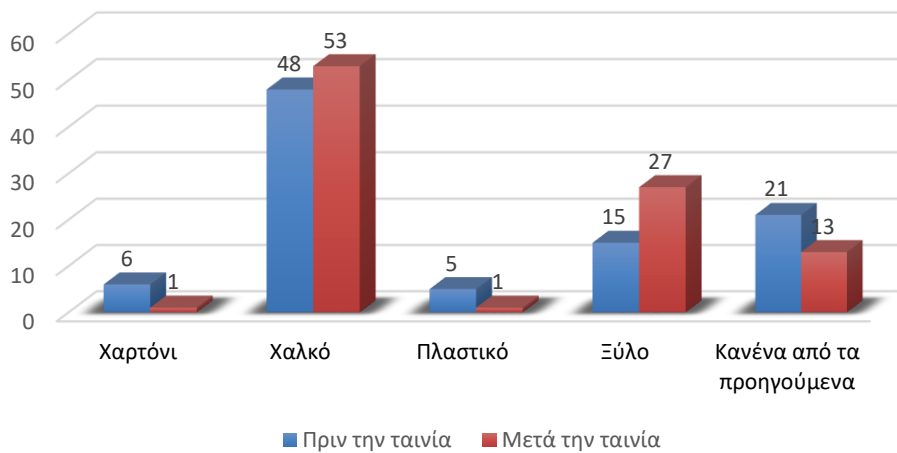

13. Το φλάουτο ανήκει στα ξύλινα πνευστά, ενώ είναι φτιαγμένο από...

Η σωστή απάντηση είναι το «ασήμι» (κόκκινη περιοχή). Όπως βλέπουμε στα παραπάνω γραφήματα, το ποσοστό των παιδιών που απάντησαν σωστά αυξήθηκε σημαντικά (κατά 38%) μετά την προβολή της ταινίας. Η «διπλωματική» απάντηση «κανένα από τα προηγούμενα» μείωσε τα ποσοστά της στο 2^ο ερωτηματολόγιο. Ομοίως και η απάντηση «ξύλο», που, ναι μεν μείωσε τα ποσοστά της, αλλά δεν εξαλείφθηκε. Μάλλον για τα παιδιά υπερίσχυσε η πληροφορία πως το φλάουτο ανήκει στα ξύλινα πνευστά και, όπως σημειώθηκε σε σχόλιο προηγούμενης απάντησης, δεν αρκεί μια λεκτική αναφορά χωρίς εικόνα, για να καταγραφεί ισχυρά μια πληροφορία στην αντίληψη των παιδιών.

14. Από ποιο υλικό είναι κατασκευασμένα τα σαξόφωνα;

Πριν την ταινία

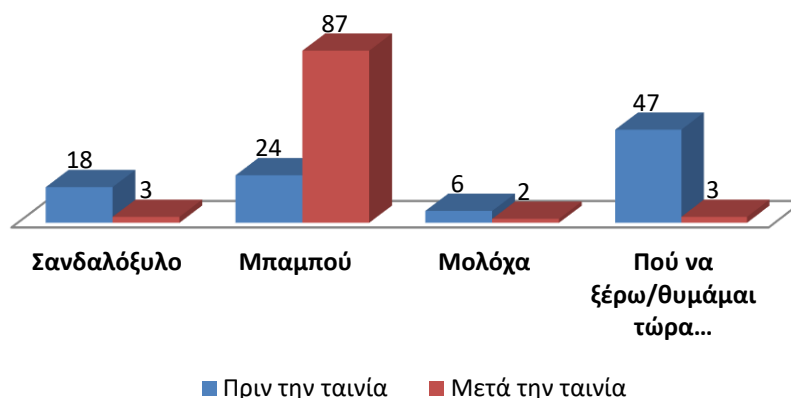

Μετά την ταινία

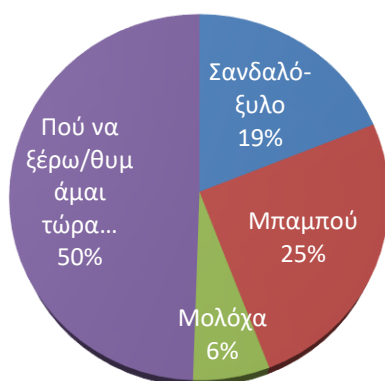

Η σωστή απάντηση είναι από χαλκό (κόκκινη περιοχή). Όπως βλέπουμε στα παραπάνω γραφήματα, το ποσοστό των παιδιών που απάντησαν σωστά αυξήθηκε πολύ λίγο (κατά 5%) μετά την προβολή της ταινίας. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι παραπάνω αυξήθηκαν οι απαντήσεις του ξύλου (12%) και του «Κανένα από τα προηγούμενα» (8%). Ίσως οι συνεχείς αναφορές στα ξύλινα πνευστά μέσα στους διαλόγους, ισχυροποίησαν την εντύπωση στην αντίληψη των παιδιών ότι και το σαξόφωνο είναι ξύλινο, όμως παραμένει άξιο απορίας, πώς παραγνωρίστηκε η οπτική πληροφορία, που έδιναν τα τέσσερα σαξόφωνα σε όλη τη διάρκεια της παράστασης. Δεν είναι απίθανο, η απάντηση να βρίσκεται στο γεγονός ότι ο χαλκός είναι ένα ανοίκειο υλικό για τα παιδιά και δεν μπορούν να τον αναγνωρίσουν αυτόματα και να τον εντάξουν συνειρμικά στο λογισμό, που ακολουθεί την εικόνα των οργάνων.

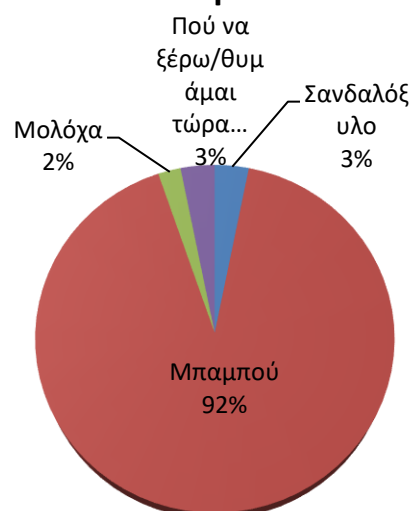
15. Από τι είναι φτιαγμένο το καλάμι των σαξοφώνων;

Πριν την ταινία

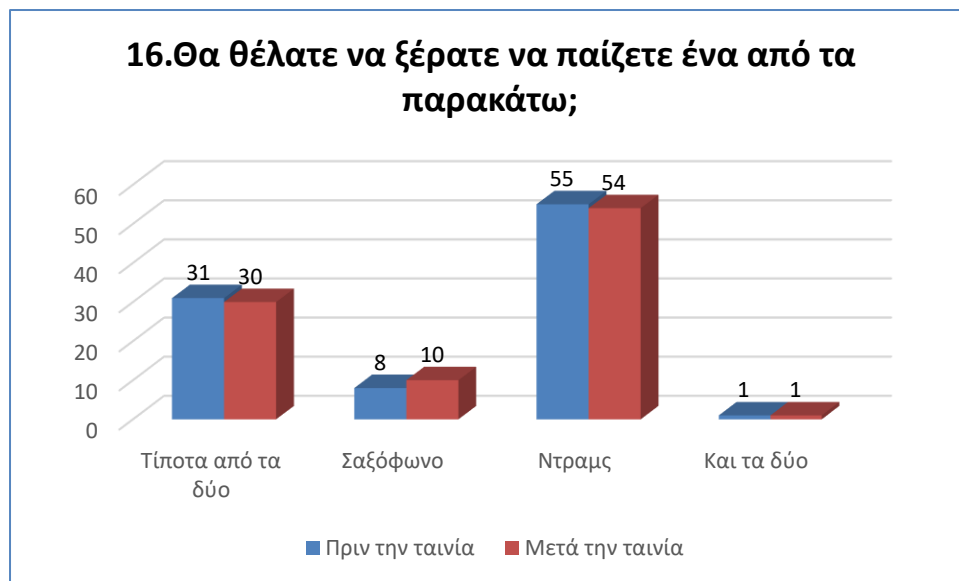
Μετά την ταινία

Η σωστή απάντηση είναι το «μπαμπού» (κόκκινη περιοχή). Όπως βλέπουμε στα παραπάνω γραφήματα, ο αριθμός των παιδιών που απάντησαν σωστά αυξήθηκε κατά τεράστιο ποσοστό (67%) μετά την προβολή της ταινίας και απορρόφησε σχεδόν ολοκληρωτικά τις άλλες απαντήσεις, σε αντίθεση με την προηγούμενη ερώτηση, που αφορούσε πάλι υλικό κατασκευής, αλλά δεν φάνηκε να καταγράφεται στη συνείδηση των παιδιών, παρόλο που το θέμα αναφέρθηκε πολύ περισσότερο και με μεγαλύτερη ένταση. Και σ' αυτήν την ερώτηση δεν έλειψαν οι απίθανες απαντήσεις, όπως αυτή της «μολόχας», που αν και το ποσοστό της μειώθηκε από 6% σε 2%, εντούτοις εντυπωσιάζει το γεγονός, πως, ενώ τα έξι παιδιά που επέλεξαν αυτή την απάντηση πριν την προβολή της ταινίας, έδωσαν τη σωστή απάντηση «μπαμπού» μετά την ταινία, δυο παιδιά, που

απάντησαν «σανδαλόξυλο» και «δεν ξέρω» στο 1ο ερωτηματολόγιο, αποφάσισαν τελικά , μετά την προβολή της ταινίας, πως το καλάμι των σαξοφώνων είναι φτιαγμένο από «μολόχα», παρόλο που η συγκεκριμένη λέξη δεν αναφέρθηκε ούτε μια φορά σε όλη την παράσταση, πράγμα που είναι πιθανό να μας οδηγήσει στη σκέψη πως κάποια παιδιά ανταποκρίνονται στο χιουμοριστικό πνεύμα των ερωτήσεων και απαντούν αναλόγως.

4.4.2. Ερωτήσεις παιδαγωγικού προσανατολισμού

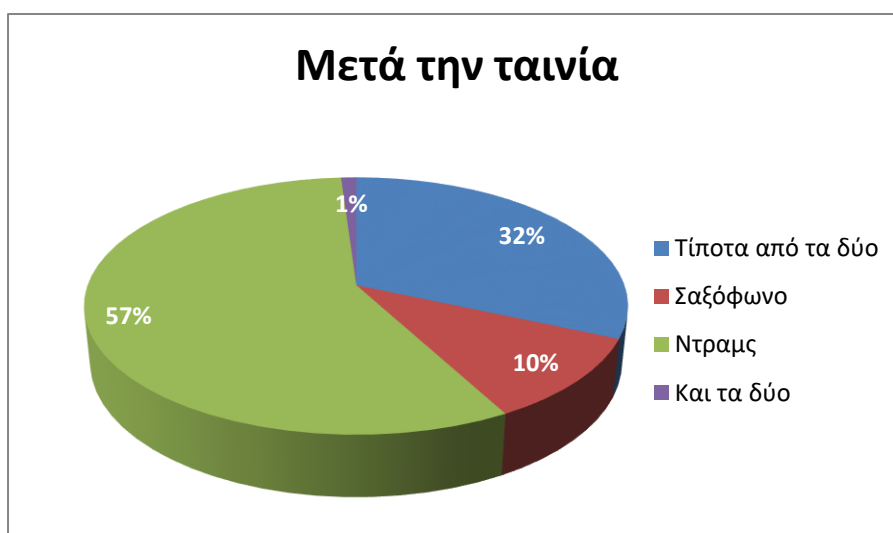

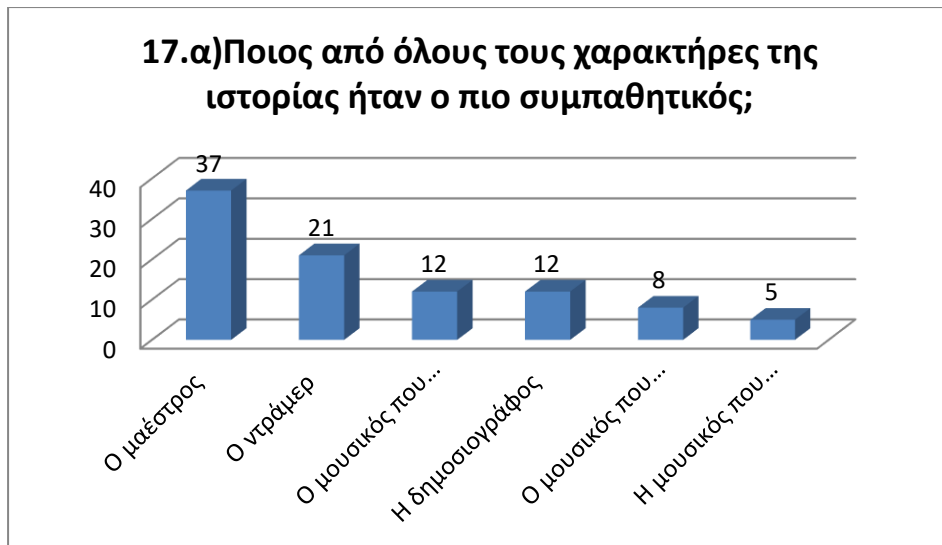
Όσον αφορά το αν θα ήθελαν να ξέρουν να παίζουν σαξόφωνο ή ντραμς, φαίνεται ότι οι περισσότεροι (54) θα επέλεγαν τη ντραμς και μόνο 9 (8+1) άτομα θα ήθελαν να ξέρουν να παίζουν σαξόφωνο πριν την ταινία.

Είναι ενδιαφέρον πως τα παιδιά, που δήλωσαν πως θα ήθελαν να ξέρουν να παίζουν σαξόφωνο πριν και μετά την προβολή της ταινίας, δεν είναι τα ίδια. Μόνο 4 από αυτά έμειναν σταθερά στην προτίμησή τους για το σαξόφωνο, ενώ τα υπόλοιπα 6 μετακινήθηκαν στις προτιμήσεις τους από και προς το όργανο αυτό.

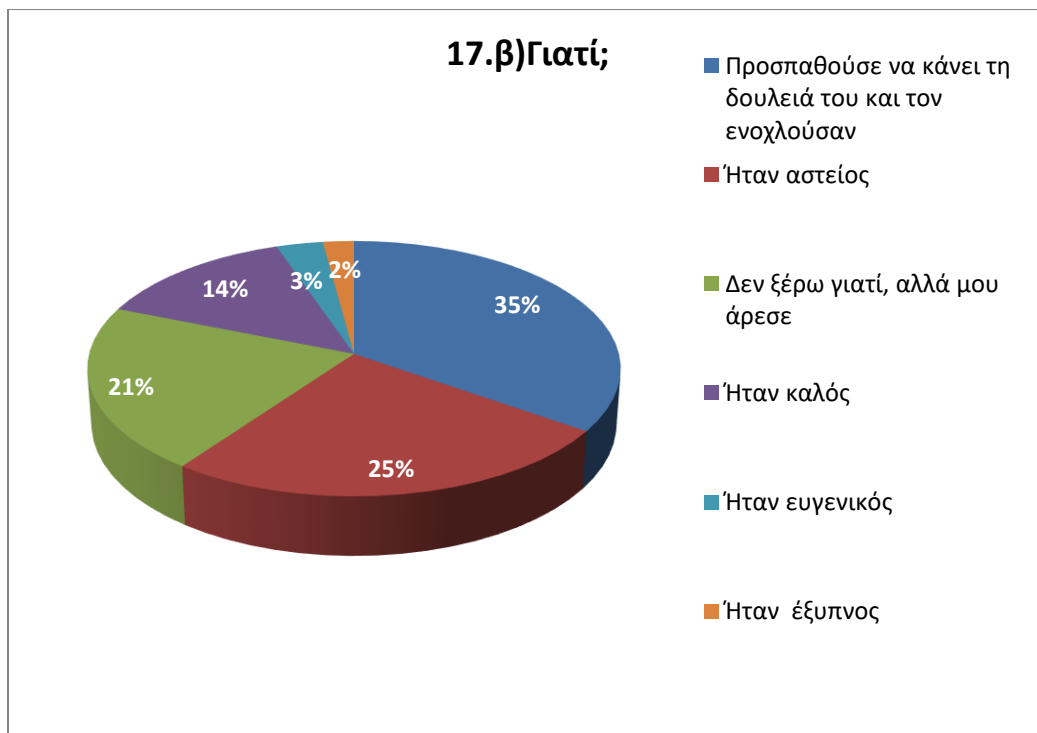
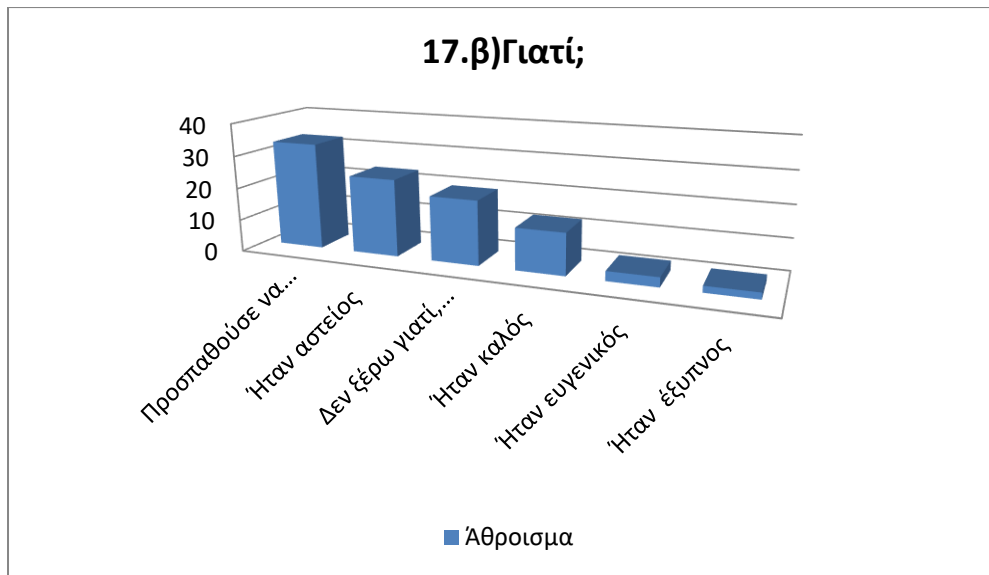
Είναι επίσης φανερό από τα γραφήματα πως η ντραμς, ως ογκώδες, πολύ ηχηρό και εντυπωσιακό οπτικά σύνολο οργάνων, αποτελεί μια ιδιαίτερα δημοφιλή επιλογή, και πριν την προβολή της ταινίας, αν και μόνο 11 από τα 95 παιδιά, που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσαν πως παίζουν κάποιο μουσικό όργανο και θα μπορούσαν να έχουν μια άμεση ή έμμεση σχέση με τη ντραμς.

Γενικότερα, τα παιδιά δεν έδειξαν να επηρεάστηκαν έντονα από την ταινία, καθώς οι προτιμήσεις τους ελάχιστα άλλαξαν μετά την προβολή της.

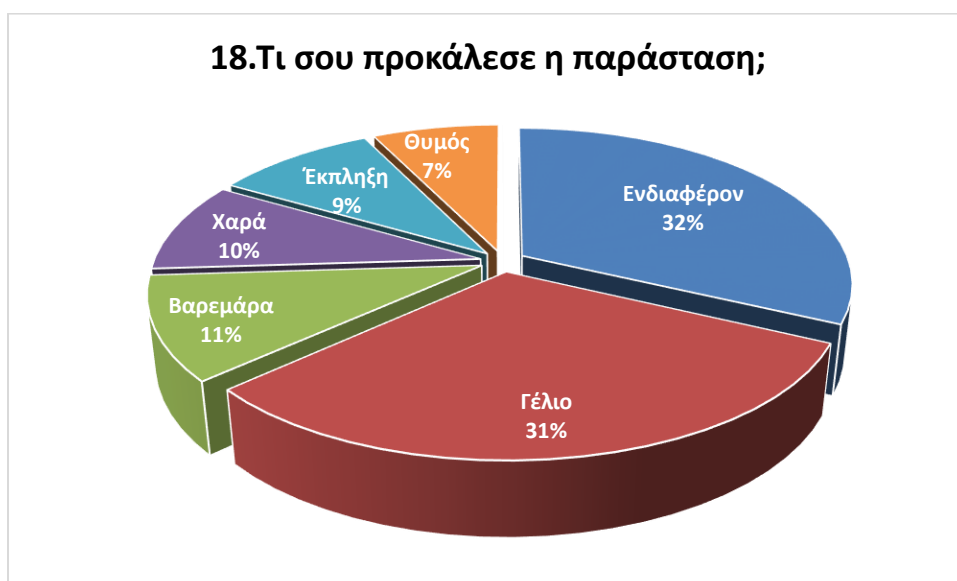
Τα παιδιά στην πλειοψηφία τους (39%) ψήφισαν ως πιο συμπαθητικό το μαέστρο, αρκετοί όμως συμπάθησαν ιδιαίτερα τον ντράμερ (22%). Κάποιοι θεώρησαν πιο συμπαθητικούς τον μουσικό που έπαιζε βαρύτονο και τη δημοσιογράφο, με τον μουσικό, που έπαιζε άλτο, και τη μουσικό, που έπαιζε τενόρο, να ακολουθούν στις προτιμήσεις των παιδιών.

Οι περισσότεροι μαθητές επέλεξαν τον πιο συμπαθητικό χαρακτήρα με κριτήριο ότι προσπαθούσε να κάνει την δουλειά του και τον ενοχλούσαν (το 35%). Αρκετοί αποφάσισαν με κριτήριο το χιούμορ του χαρακτήρα, ενώ κάποιои δεν ξέρουν ακριβώς τον λόγο της επιλογής τους (το 21%). Μόλις 2 άτομα επέλεξαν με κριτήριο την εξυπνάδα και μόλις 3 με κριτήριο την ευγένεια.

Εδώ πρέπει να συνυπολογίσουμε το γεγονός πως οι χαρακτήρες δεν προβάλλονται με την ίδια ένταση και διάρκεια μέσα από το σενάριο. Ο μάστρος και η δημοσιογράφος έχουν τον πρώτο ρόλο και ακολουθούν ο ντράμερ και μετά οι υπόλοιποι μουσικοί.

Βλέπουμε πως οι προτιμήσεις των παιδιών δεν ακολουθούν αυτή τη σειρά, με τη δημοσιογράφο να είναι πολύ λιγότερο δημοφιλής από τον συμπρωταγωνιστή της. Αυτό μάλλον οφείλεται στο χαρακτήρα της «ενοχλητικής», που υποδύθηκε, αν και η ανατροπή του τέλους τη δικαιώνει, καθώς αποκαλύπτεται πως όλο αυτό ήταν ένα παιχνίδι, και δεν ήταν αληθινά τόσο «κακή», όσο ήθελε να δείχνει. Παρ' όλα αυτά, τα αποτελέσματα των απαντήσεων δείχνουν πως τα παιδιά τατίστηκαν τόσο με τον «εργαζόμενο μαέστρο, που προσπαθούσε να κάνει τη δουλειά του και τον ενοχλούσαν», όπως δηλώνει και η πρώτη σε ποσοστά επιλογή στις απαντήσεις τους, που δεν μπόρεσαν ή δεν πρόλαβαν, ίσως, να συγχωρέσουν τη δημοσιογράφο, παρόλη την ανατροπή στο τέλος της παράστασης.

Αντίδραση	Απαντήσεις	Ποσοστά παιδιών
Ενδιαφέρον	48	51%
Γέλιο	47	49%
Βαρεμάρα	16	17%
Χαρά	14	15%
Έκπληξη	14	15%
Θυμός	11	12%
Στεναχώρια	0	0%
Άγχος	0	0%

Εδώ πρέπει να επισημανθεί πως το γράφημα με την πίτα αναφέρεται στα ποσοστά επί των απαντήσεων (οι οποίες ήταν σαφώς περισσότερες από 95, αφού κάθε παιδί είχε την δυνατότητα να επιλέξει περισσότερες από μία επιλογές). Το ποσοστό των παιδιών που επέλεξαν κάθε μία από τις αντιδράσεις φαίνεται στην τελευταία στήλη του πίνακα.

Βλέπουμε ότι τα μισά παιδιά (το 51% και το 49% αντίστοιχα) απάντησαν ότι η ταινία τους προκάλεσε «ενδιαφέρον» και «γέλιο». Κάποια απάντησαν ότι τους προκάλεσε «βαρεμάρα» (το 17%), ενώ λιγότερα δήλωσαν μεταξύ άλλων ότι ένιωσαν «έκπληξη» (15%) και «χαρά» (15%). Ακόμα λιγότερα παιδιά επέλεξαν τον «θυμό», ως το συναίσθημα που ένιωσαν (12%), αν και παρακολουθώντας τις αντιδράσεις τους την ώρα της παράστασης, θα μπορούσε κανείς να αποδώσει το συναίσθημα του θυμού στην ταύτισή τους με τον πρωταγωνιστή, ο οποίος έδειχνε να οργίζεται ολοένα και περισσότερο, εξαιτίας των ερωτήσεων της δημοσιογράφου, μέχρι την τελική έκρηξη και ανατροπή στο τέλος. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένα παιδί δεν επέλεξε τα συναισθήματα της στενοχώριας και του άγχους, το οποίο σημαίνει πως τα παιδιά εισέπραξαν την κωμική διάσταση της σύγκρουσης, όπως ήταν και το επιδιωκόμενο.

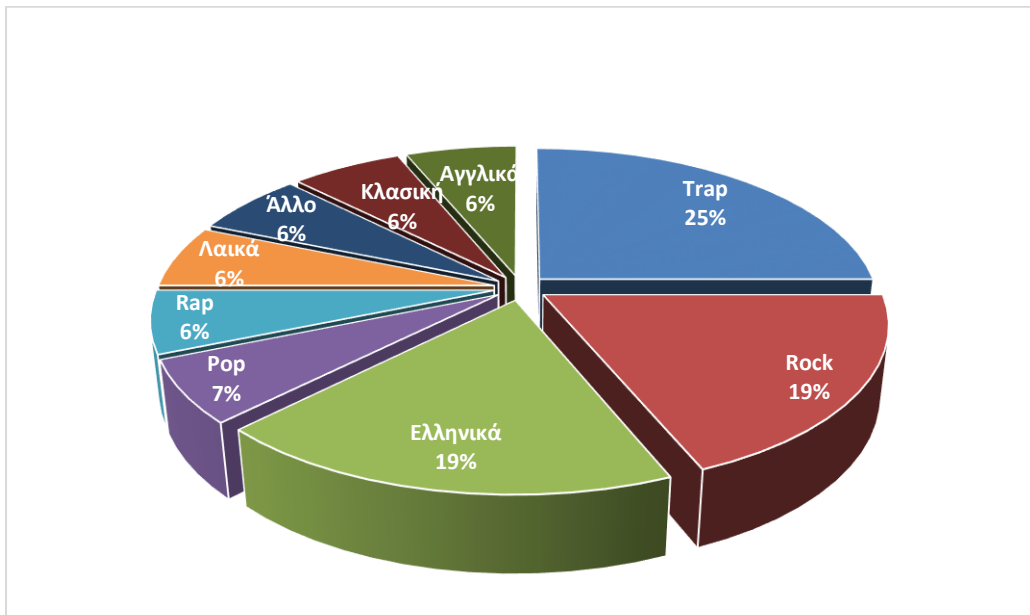
Τα ποσοστιαία αποτελέσματα για την επιλογή της «βαρεμάρας» ήταν τα εξής:

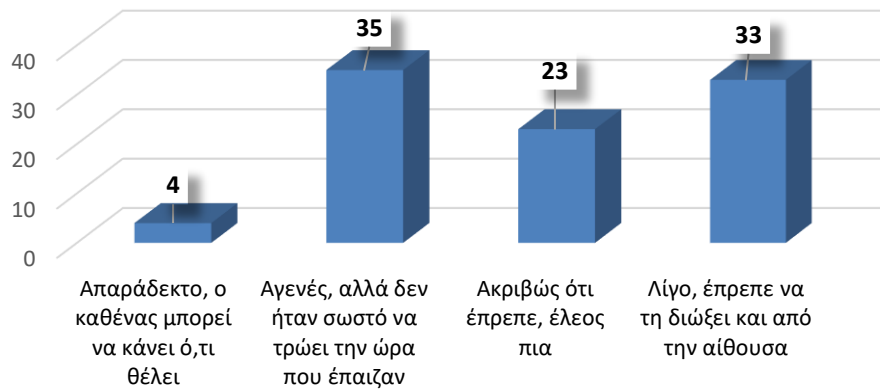
Φύλο	Παιδιά που απάντησαν «Βαρεμάρα»
Αγόρια	11
Κορίτσια	5

Είδος μουσικής	Παιδιά που απάντησαν «βαρεμάρα»
Trap	4
Rock	3
Ελληνικά	3
Pop	1
Rap	1
Λαϊκά	1
Άλλο	1
Κλασική	1
Αγγλικά	1
Hip hop	0
K-pop	0
Metal	0
Indie pop	0

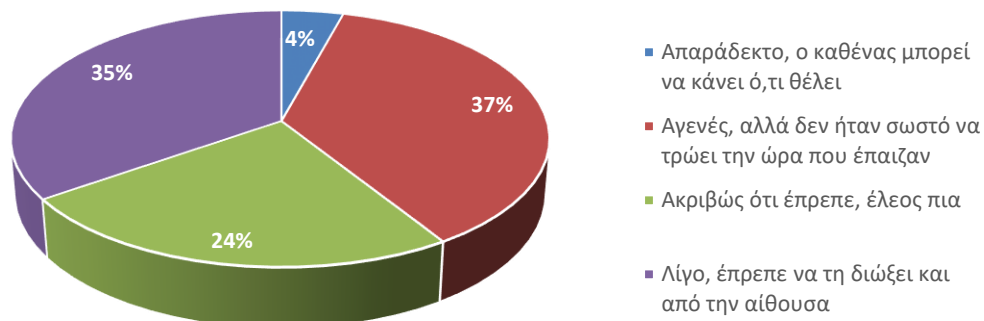
Τα παιδιά που επέλεξαν την απάντηση «Βαρεμάρα» στην ερώτηση 18, δήλωσαν ότι ακούνε τα παρακάτω είδη μουσικής:

19. Το γεγονός ότι ο μαέστρος άρπαξε τη σακούλα με τα πατατάκια από τη δημοσιογράφο ήταν...

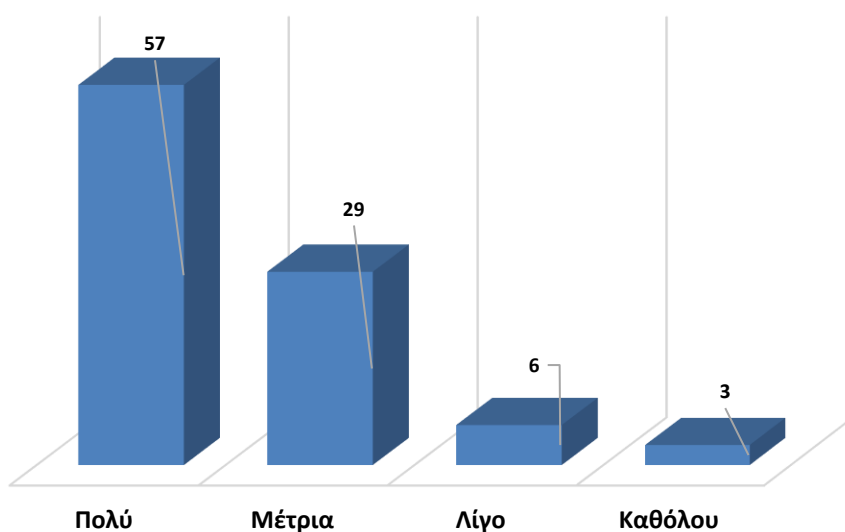
19. Το γεγονός ότι ο μαέστρος άρπαξε τη σακούλα με τα πατατάκια από τη δημοσιογράφο ήταν...

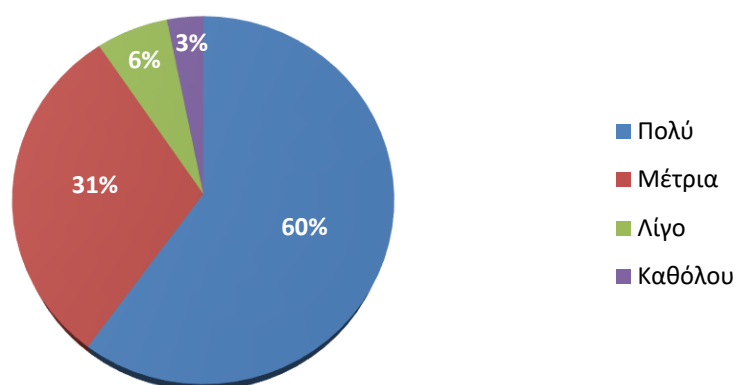
Όπως παρατηρούμε, αρκετά παιδιά (το 35%) υιοθετούν την πιο σκληρή στάση ότι ο μαέστρος έπρεπε να διώξει από την αίθουσα τη δημοσιογράφο (η επιλογή αυτή θυμίζει λίγο «αποβολή» από τη σχολική τάξη), ενώ η πλειοψηφία τους (37%) πιστεύει ότι η συμπεριφορά του μαέστρου ήταν αγενής μεν, αλλά αιτιολογημένη. Μόνο πολύ μικρό ποσοστό θεώρησε τη συμπεριφορά του απαράδεκτη (4 άτομα) και 23 άτομα θεώρησαν ότι έκανε αυτό ακριβώς που έπρεπε.

Αυτή η ερώτηση τέθηκε από τη συγγραφέα του σεναρίου με πρόθεση να κάνει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο τους ως θεατές, όταν τα ίδια καταναλώνουν παρόμοια σνακς την ώρα μιας παράστασης, καθώς η επίσκεψη στο κυλικείο θεωρείται απαραίτητο και πολύ σημαντικό μέρος της διασκέδασης, που προσφέρει η παρακολούθηση μιας παράστασης με το σχολείο. Από την αντίδρασή τους, όπως αυτή καταγράφηκε στις απαντήσεις, αλλά και τη συζήτηση που ακολούθησε για την ευθύνη τους ως θεατές και το σεβασμό, που οφείλουν να δείχνουν στους εργαζόμενους καλλιτέχνες, έδειξαν να ταυτίζονται με τον πρωταγωνιστή και να συμμερίζονται την θυμωμένη αντίδρασή του, θεωρώντας την, στη συντριπτική τους πλειοψηφία (96%), δικαιολογημένη, αλλά παραμένει αμφίβολο αν, στην περίπτωση που βρεθούν σε αντίστοιχη θέση με τη δημοσιογράφο, θα ακολουθήσουν την πρακτική της ή θα θυμηθούν τη δίκαιη αγανάκτηση του προσβληθέντος καλλιτέχνη, που με τόση θέρμη συμμερίστηκαν.

20. Σου άρεσε η μουσική που έπαιζε η μπάντα;

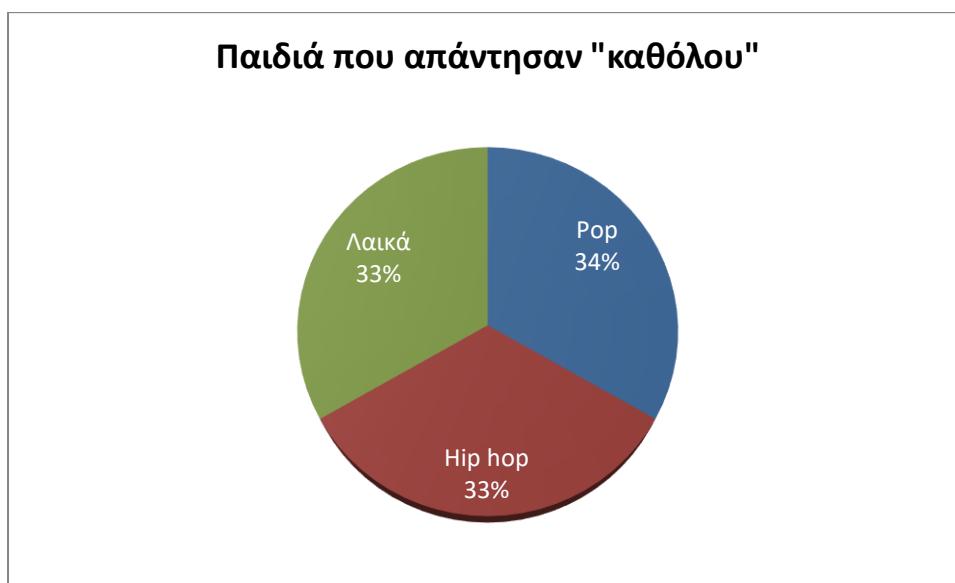
20. Σου άρεσε η μουσική που έπαιζε η μπάντα;

Τα παιδιά που απάντησαν «Καθόλου» στην ερώτηση 20, ακούνε τις εξής μουσικές:

Παιδιά που απάντησαν «καθόλου»	
Είδος μουσικής	Αριθμός παιδιών
Pop	1
Hip hop	1
Λαϊκά	1
Rap	0

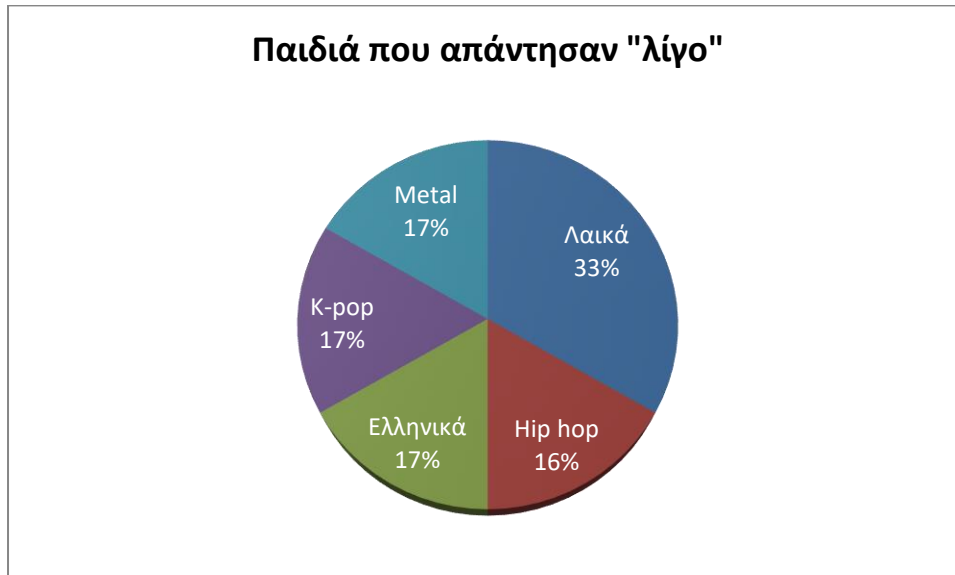
Trap	0
Rock	0
Ελληνικά	0
K-pop	0
Άλλο	0
Κλασική	0
Metal	0
Αγγλικά	0
Indie pop	0

Ενώ αντίστοιχα για τα παιδιά που απάντησαν «λίγο», τα αποτελέσματα είναι τα παρακάτω:

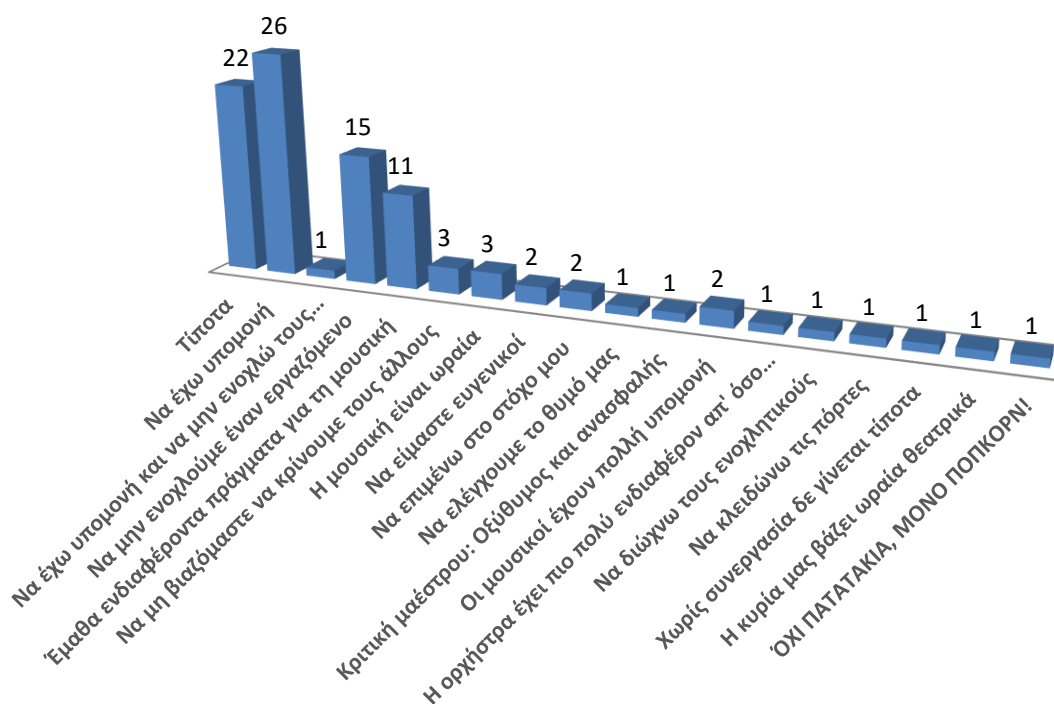
Είδος μουσικής	Παιδιά που απάντησαν «λίγο»
Λαϊκά	2
Hip hop	1
Ελληνικά	1
K-pop	1
Metal	1
Pop	0
Rap	0
Trap	0
Rock	0

Άλλο	0
Κλασική	0
Αγγλικά	0
Indie pop	0

Η συντριπτική πλειοψηφία (60%) των παιδιών λάτρεψαν την μουσική που έπαιξε η μπάντα και ένα άλλο 31% την αξιολόγησε ως μέτρια, ενώ μόνο 9 άτομα απάντησαν ότι τους άρεσε λίγο ή και καθόλου. Δεδομένου πως τα μουσικά κομμάτια που επιλέχθηκαν, είναι δημιουργίες μιας εποχής και κουλτούρας, που για τα παιδιά θεωρούνται παρωχημένες κι αν συνυπολογιστεί πως μια μπάντα σαξοφώνων αποτελεί για τα παιδιά ένα καινούριο και ασυνήθιστο μουσικό σχήμα, που κινείται σε μια άγνωστη ηχοχρωματική παλέτα, τα ποσοστά των παιδιών που επιβράβευαν τις μουσικές επιλογές της μπάντας αποτελεί μια επιβεβαίωση της άποψης πως η καλή μουσική ξεπερνά τα στερεότυπα της μόδας και αποδεικνύει έμπρακτα τη διαχρονική της αξία.

21. Τι μήνυμα πήρατε από την ταινία που παρακολουθήσατε;

Μήνυμα ταινίας	
Τίποτα	22
Να έχω υπομονή	26
Να μην ενοχλούμε έναν εργαζόμενο	16
Έμαθα ενδιαφέροντα πράγματα για τη μουσική	11
Να μη βιαζόμαστε να κρίνουμε τους άλλους	3
Η μουσική είναι ωραία	3
Να είμαστε ευγενικοί	2
Να επιμένω στο στόχο μου	2
Να ελέγχουμε το θυμό μας	1
Κριτική μαέστρου: Οξύθυμος και ανασφαλής	1
Οι μουσικοί έχουν πολλή υπομονή	2
Η ορχήστρα έχει πιο πολύ ενδιαφέρον απ' όσο περίμενα	1
Να διώχνω τους ενοχλητικούς	1

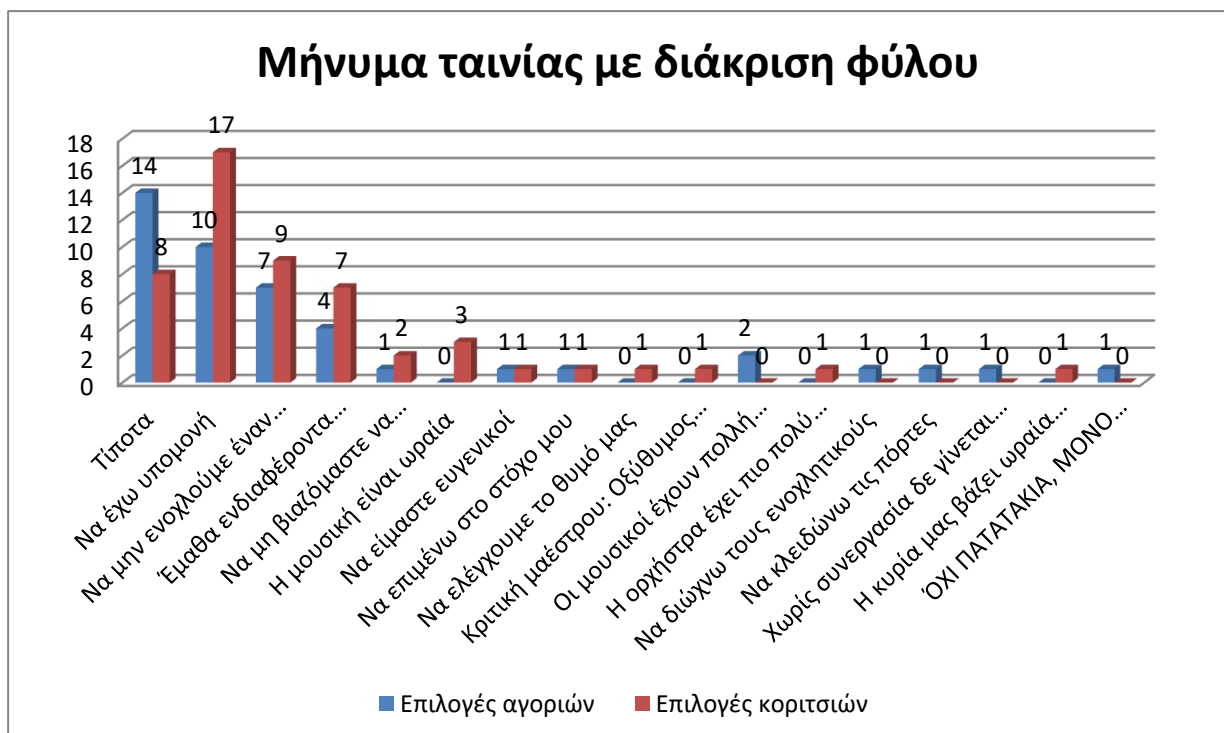

Να κλειδώνω τις πόρτες	1
Χωρίς συνεργασία δε γίνεται τίποτα	1
Η κυρία μας βάζει ωραία θεατρικά	1
ΌΧΙ ΠΑΤΑΤΑΚΙΑ, ΜΟΝΟ ΠΟΠΚΟΡΝ!	1

Βλέπουμε ότι τα παιδιά πήραν αρκετά μηνύματα από την ταινία, με την πλειοψηφία να δηλώνει ότι το κύριο μήνυμα που έλαβε είναι η αξία της υπομονής και αμέσως μετά του σεβασμού στους εργαζόμενους.

Κάποια επίσης δήλωσαν πως έμαθαν ενδιαφέροντα πράγματα για τη μουσική, ενώ υπήρχαν και αυτά που δήλωσαν, πως δεν πήραν κανένα μήνυμα από την ταινία. Στην τελευταία περίπτωση ίσως θα ήταν σκόπιμο να συνηχοποιηθεί και η πιθανότητα να επιλέχθηκε το «τίποτα» ως η εύκολη λύση, καθώς αυτή ήταν η τελευταία ερώτηση του 2^{ου} Ερωτηματολογίου και απαιτούσε περιφραστική απάντηση σε αντίθεση με όλες τις προηγούμενες.

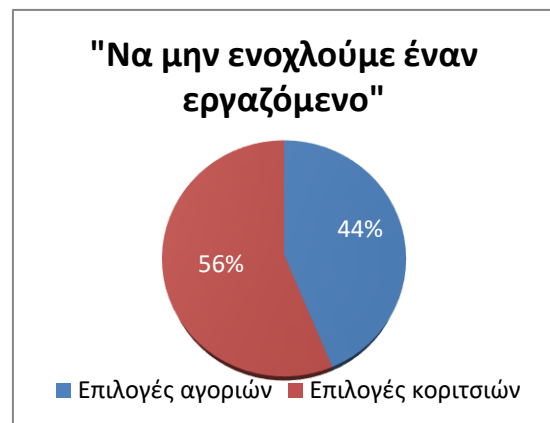
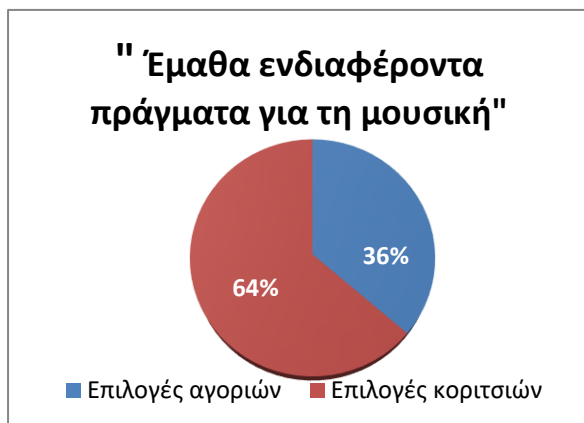
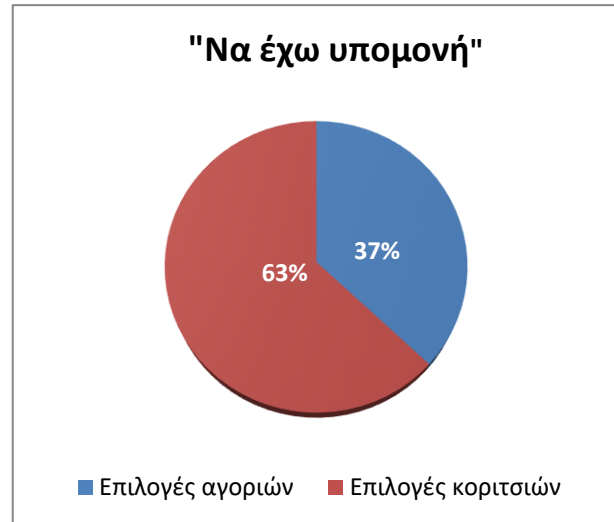
Οι ακριβείς αριθμοί των απαντήσεων ανά φύλο φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα, αλλά και στους παρακάτω πίνακες.

Μήνυμα	Επιλογές αγοριών
Τίποτα	14
Να έχω υπομονή	10
Να μην ενοχλούμε έναν εργαζόμενο	7
Έμαθα ενδιαφέροντα πράγματα για τη μουσική	4
Οι μουσικοί έχουν πολλή υπομονή	2
Να μη βιαζόμαστε να κρίνουμε τους άλλους	1
Να είμαστε ευγενικοί	1
Να επιμένω στο στόχο μου	1
Να διώχνω τους ενοχλητικούς	1
Να κλειδώνω τις πόρτες	1
Χωρίς συνεργασία δε γίνεται τίποτα	1
ΌΧΙ ΠΑΤΑΤΑΚΙΑ, ΜΟΝΟ ΠΟΠΚΟΡΝ!	1

Μήνυμα	Επιλογές κοριτσιών
Να έχω υπομονή	17
Να μην ενοχλούμε έναν εργαζόμενο	9
Τίποτα	8
Έμαθα ενδιαφέροντα πράγματα για τη μουσική	7
Η μουσική είναι ωραία	3
Να μη βιαζόμαστε να κρίνουμε τους άλλους	2
Να είμαστε ευγενικοί	1
Να επιμένω στο στόχο μου	1
Να ελέγχουμε το θυμό μας	1
Κριτική μαέστρου: Οξύθυμος και ανασφαλής	1
Η ορχήστρα έχει πιο πολύ ενδιαφέρον απ' όσο περίμενα	1
Η κυρία μας βάζει ωραία θεατρικά	1

Τα ποσοστά απαντήσεων ανά φύλο για τις 4 δημοφιλέστερες απαντήσεις είναι τα παρακάτω.

Από τα παραπάνω βλέπουμε πως τα αγόρια επιλέγουν το μηδενικό μήνυμα ως δημοφιλέστερη απάντηση, ενώ τα κορίτσια το μήνυμα της υπομονής. Η απάντηση «τίποτα» δεν είναι απαραίτητα απορριπτική, καθώς μπορεί να δηλώνει και αδυναμία κατανόησης της ερώτησης ή δυσκολία στην έκφραση της άποψης ή αποφυγή της περιφραστικής απάντησης, όπως πιθανολογήθηκε και παραπάνω. Σε κάθε περίπτωση, η συνολική εικόνα των μηνυμάτων είναι θετική, καθώς αναδύεται μια τάση ειρήνευσης, αποδοχής και σεβασμού προς τον συνάνθρωπο.

Αν συνυπολογίσει κανείς πως όλη η παράσταση στηρίχτηκε πάνω στη συνεχή σύγκρουση των δύο πρωταγωνιστών, μηνύματα όπως «να έχουμε υπομονή» και «να μην ενοχλούμε

έναν εργαζόμενο», σε συνδυασμό με τις απαντήσεις στην ερώτηση 18, «ενδιαφέρον» και «γέλιο», σημαίνει ότι η παράσταση κατάφερε τουλάχιστον να περάσει στα παιδιά την ιδέα πως, αν και οι συγκρούσεις στη ζωή μας είναι αναπόφευκτες, μπορούν τελικά να είναι παραγωγικές, ενδιαφέρουσες, ακόμα και αστείες, αν τις διαχειριστούμε με ευγένεια και σεβασμό για τον άλλον, χωρίς να ξεπερνάμε τα όρια.

4.5. Συνοπτική κριτική εξέταση δεδομένων έρευνας

- Στην έρευνα πήραν μέρος 95 παιδιά ηλικίας 12-15 ετών, εκ των οποίων τα 51 ήταν κορίτσια και τα 44 αγόρια.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών (62%) δήλωσε πως η σχέση του με τη μουσική είναι αυτή της απλής ακρόασης.
- Από το 95 παιδιά μόνο 6 (4 κορίτσια και 2 αγόρια) δήλωσαν ότι παίζουν κάποιο μουσικό όργανο, δηλαδή ένα πολύ μικρό ποσοστό 5%, το οποίο δεν είναι πιθανό να αυξηθεί μέσα στα επόμενα χρόνια, καθώς τα παιδιά βρίσκονται ήδη στην εφηβεία και κατά συνέπεια έχει περάσει η περίοδος της ζωής τους, που συνήθως αρχίζουν να μαθαίνουν κάποιο μουσικό όργανο.
- Τα παιδιά επέλεξαν την ξένη ποπ (22%) ως αγαπημένο μουσικό είδος (16 κορίτσια - 5 αγόρια) με την ραπ (13%) και την τραπ (12%) να έπονται (9 αγόρια - 2 κορίτσια). Ελληνική (10%) και κλασική(3%) μουσική βρίσκονται πολύ χαμηλά στις προτιμήσεις τους.
- Η πλειοψηφία των παιδιών (81%) γνώριζε ότι η μπάντα είναι μια ορχήστρα πνευστών, όμως μετά την ταινία η πλειοψηφία (97%) αύξησε τα ποσοστά της. Τα παιδιά έμαθαν από την ταινία τι σημαίνει τονικό ύψος και πώς να κατατάσσουν τα σαξόφωνα κατά σειρά τονικού ύψους, καθώς, αν και δεν απάντησαν όλα σωστά, η επιλογή «δεν ξέρω» μηδενίστηκε (0%) μετά την προβολή της ταινίας.
- Τα παιδιά αντιλήφθηκαν στην πλειοψηφία τους (80%) πως η μπάντα είναι ένα μουσικό σχήμα, που παίζει κυρίως σε ανοιχτούς χώρους. Το ποσοστό πριν την ταινία ήταν 54%.
- Πολλά παιδιά συνειδητοποίησαν μέσα από την ταινία πως τα αναλόγια, τα μικρόφωνα, τα μεγάφωνα, η κονσόλα ήχου και οι καρέκλες αποτελούν απαραίτητα βοηθήματα για την υπαίθρια εμφάνιση μιας ορχήστρας.

- Η μεγάλη πλειοψηφία (91%) των παιδιών έμαθε, προς έκπληξή τους, (το ποσοστό πριν την ταινία ήταν στο 1%), πως η σωστή επιστημονικά ονομασία είναι «η ντραμς» κι όχι «τα ντραμς», όπως συνηθίζεται στην καθομιλουμένη γλώσσα. Η θεαματική αύξηση του ποσοστού θα μπορούσε να σημαίνει πως τα παιδιά υπήρξαν ενεργητικότεροι ακροατές.
- Αρκετά παιδιά (79, 24, 33 και 20 αντίστοιχα) έμαθαν από την ταινία πως τα: πιατίνι, μπότα, high hat και tom ανήκουν στα βασικά κρουστά μιας ντραμς, ενώ ταυτόχρονα 17 μαθητές πείστηκαν πως το γκονγκ ανήκει επίσης στο ντραμ σετ, πιθανόν διότι το μπέρδεψαν με το επίσης μεταλλικό και κυκλικό πιατίνι.
- Η συντριπτική πλειοψηφία (77%) των παιδιών έμαθε από την ταινία πως το σαξόφωνο κατασκευάστηκε το 1846, κι ότι αυτό συνέβη χρόνια μετά το θάνατο των μεγάλων συνθετών Μότσαρτ και Μπετόβεν, με αποτέλεσμα να μη έχουν συνθέσει έργα για σαξόφωνο. Από τη σύγκριση των απαντήσεων πριν και μετά την ταινία, τα παιδιά φάνηκε να κατανοούν, πράγμα σημαντικό σε σχέση πάντα με την ηλικία τους, τη σειρά των γεγονότων στον ιστορικό χρόνο.
- Τα περισσότερα παιδιά (80%) έμαθαν πως το σαξόφωνο κατασκευάστηκε από τον Αδόλφο Σαξ (44% πριν την προβολή της ταινίας).
- Το 81% των παιδιών αποφάσισε μετά την ταινία πως το Bolero του Ravel είναι χορός και όχι θεατρικό έργο, άρωμα, γλυκό ή ζακετάκι, όπως νόμιζαν πριν την προβολή της ταινίας (η απάντηση «χορός» πριν την ταινία ήταν στο 42%).
- Λίγο πάνω από τα μισά παιδιά (61%) γνώριζαν ή πιθανολόγησαν πριν την προβολή της ταινίας πως το σαξόφωνο είναι όργανο κυρίως της τζαζ μουσικής, γεγονός εντυπωσιακό, καθώς κανένα παιδί δεν δήλωσε πως ακούει τζαζ. Μετά την προβολή της ταινίας η σωστή απάντηση πήρε σχεδόν καθολικό χαρακτήρα (91%).
- Τα παιδιά που έμαθαν πως το σαξόφωνο ανήκει στα ξύλινα πνευστά υπερδιπλασιάστηκαν (από 33% σε 75%) μετά την προβολή της ταινίας, ενώ δε συνέβη το ίδιο με τις υπόλοιπα όργανα, τα οποία αναφέρθηκαν αλλά δεν παρουσιάστηκαν επί σκηνής, καθώς τα παιδιά δε φαίνεται να μπορούν να διακρίνουν από μνήμης τα ξύλινα από τα χάλκινα, και κάποια από αυτά ούτε τα έγχορδα από τα πνευστά.
- Το κλαρινέτο αναγνωρίστηκε από τα παιδιά ως ξύλινο πνευστό ανεξάρτητα από την ταινία (63% πριν και 64% και μετά την ταινία), μάλλον λόγω οπτικής ομοιότητας με το κλαρίνο της δημοτικής μουσικής.

- Ενώ το σύνολο των παιδιών έδειχνε αναποφάσιστο ανάμεσα στο ξύλο, το πλαστικό, το γυαλί και το ασήμι ως υλικό κατασκευής του φλάουτου πριν την ταινία, η πλειοψηφία (63% από 25% πριν την ταινία) επέλεξε με επιτυχία ως απάντηση το «ασήμι» μετά την ταινία, δηλώνοντας προφανώς πως η πληροφορία πέτυχε το στόχο της.
- Τα μισά περίπου (48) παιδιά γνώριζαν ότι το σαξόφωνο είναι φτιαγμένο από χαλκό, πριν ακόμα την προβολή της ταινίας, ενώ περίπου το ένα τέταρτο του δείγματος (28%) επέλεξε το ξύλο ως υλικό κατασκευής, μάλλον παρασυρμένο από τον όρο «ξύλινο πνευστό». Μετά την ταινία το ποσοστό των παιδιών που επέλεξαν τον χαλκό έφτασε το 56% (53 παιδιά).
- Το 92% των παιδιών έμαθε από την ταινία τι είναι το «καλάμι» των σαξοφώνων και ότι είναι φτιαγμένο από μπαμπού.
- Ο συνολικός αριθμός των παιδιών, που δήλωσαν πως θα ήθελαν να ξέρουν να παίζουν σαξόφωνο, παρέμεινε μικρός πριν (8 παιδιά) και μετά (10 παιδιά) την προβολή της ταινίας, παρόλο που κάποια μετακινήθηκαν στις προτιμήσεις τους από και προς το όργανο αυτό. Αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως έκπληξη, καθώς είναι σύνηθες τα παιδιά να έλκονται από τα μουσικά όργανα, που γνωρίζουν λίγο καλύτερα, και να ενθουσιάζονται. Εν τούτοις, στην προκειμένη περίπτωση αυτό δε συνέβη, αν και πρώτα ο μαέστρος και μετά ο ντράμερ ήταν οι πιο δημοφιλείς παρουσίες στην παράσταση. Ίσως η έλλειψη ενδιαφέροντος οφείλεται στο γεγονός πως τα παιδιά δεν είναι εξοικειωμένα με το σαξόφωνο, καθώς δεν το συναντούν συχνά στα είδη μουσικής που προτιμούν, και πιθανόν τους φαίνεται και δύσκολο δεξιολογικά. Επιπλέον η αυθόρμητη και παρορμητική ανταπόκριση σε στιγμιαίους ενθουσιασμούς είναι μάλλον χαρακτηριστικό μικρότερων ηλικιών, ενώ τα παιδιά της εφηβείας λειτουργούν πιο λογικά και προσγειωμένα προσμετρώντας πολύ περισσότερο πρακτικές παραμέτρους.
- Ο αριθμός των παιδιών που «ψήφισαν» ντραμς παρέμεινε σταθερός πριν (55 παιδιά) και μετά (54 παιδιά) την ταινία, και πολύ μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των «οπαδών» του σαξοφώνου, καθώς αφορούσε πάνω από τα μισά παιδιά του δείγματος. Η δημοφιλία αυτής της επιλογής πιθανότατα επιβεβαιώνει την υπόθεση πως τα παιδιά αγαπούν και ενθουσιάζονται με τα όργανα, που γνωρίζουν μέσα από τις μουσικές που προτιμούν, και αυτό είναι πολύ φυσικό. Σε γενικές γραμμές πάντως, η ταινία δεν φάνηκε να επηρεάζει ιδιαίτερα τις προτιμήσεις των παιδιών σε σχέση με τα μουσικά

όργανα, καθώς το ποσοστό των παιδιών που δήλωσε «κανένα από τα δύο» μειώθηκε ελάχιστα από το 33% στο 32% μετά την προβολή της ταινίας.

- Τα παιδιά συμπάθησαν περισσότερο ως θεατρικούς χαρακτήρες τον μαέστρο-σαξοφωνίστα (39%) και μετά τον ντράμερ (22%) με κυρίαρχο λόγο και στις δύο περιπτώσεις την ψυχική ταλαιπωρία, που τους προκαλούσε η ανελέητη λεκτική επίθεση της δημοσιογράφου και τους εμπόδιζε να κάνουν πρόβα με την ησυχία τους.
- 48 παιδιά απάντησαν ότι παρακολούθησαν την ταινία με «ενδιαφέρον» και 47 παιδιά δήλωσαν ότι τους προκάλεσε «γέλιο», παρόλο που, όπως προαναφέρθηκε, μόνο τα 6 από αυτά δήλωσαν πως παίζουν κάποιο μουσικό όργανο και γι' αυτόν το λόγο μια μουσική ταινία θα μπορούσε να εντάσσεται στα πιο άμεσα ενδιαφέροντά τους. Γενικά τα θετικά συναισθήματα, χαρά (10%), έκπληξη(9%), γέλιο(31%), κυριάρχησαν στις απαντήσεις τους για το συναίσθημα που τους προκάλεσε η ταινία.
- Κανένα δε δήλωσε πως ένιωσε στεναχώρια ή άγχος (0%) ως ανταπόκριση στην ταινία, το οποίο σημαίνει πως τα παιδιά εισέπραξαν την κωμική διάσταση της σύγκρουσης, όπως ήταν και το επιδιωκόμενο.
- Τα παιδιά που δήλωσαν μεταξύ άλλων πως βαρέθηκαν ήταν λίγα (16 παιδιά) και κυρίως αγόρια (11) και ακούν διάφορα είδη από τα δημοφιλή στη νεολαία, με κυρίαρχα την τραπ (25%) και τη ροκ (19%) και τα ελληνικά (19%).
- Τα περισσότερα παιδιά (96%) «καταδίκασαν» την αγενή συμπεριφορά της δημοσιογράφου να καταναλώνει σνακς με θόρυβο την ώρα της πρόβας και κατανόησαν τη θυμωμένη αντίδραση του μαέστρου, παρόλο που πρόκειται για μια συνήθη πρακτική, που ίσως εφαρμόζουν και τα ίδια σε μια παράσταση ή συναυλία.
- Τα μουσικά κομμάτια της παράστασης, που επιλέχθηκαν από τον χώρο της τζαζ, pop, κλασσικής και κινηματογραφικής μουσικής άρεσαν από λίγο (6%) έως πολύ(60%) στην πλειοψηφία (97%) των παιδιών, παρόλο που είναι τραγούδια παλαιότερων δεκαετιών και δεν ανήκουν στα είδη της μουσικής, που προτιμά να ακούει η νεολαία.
- Αν και η υπόθεση της ταινίας στηρίζεται σε μια σύγκρουση χαρακτήρων, τα παιδιά έδειξαν να αντιλαμβάνονται το ουσιαστικό μήνυμα της ταινίας, που ήταν ειρηνευτικό, και που περιέγραψαν περιφραστικά με λέξεις, οι οποίες δήλωναν αποδοχή, εγκαρτέρηση, διακριτικότητα και συγκατάβαση.

ΓΕΝΙΚΑ

- Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν στη διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων με ενδιαφέρον, προθυμία αλλά και χιούμορ.
- Οι απαντήσεις των παιδιών στο σύνολό τους κατέγραψαν την επιτυχή μετάδοση της γνωστικής πληροφορίας μέσα από το σενάριο της ταινίας, επιβεβαιώνοντας τον εκπαιδευτικό της χαρακτήρα.
- Στα παιδιά άρεσε η μουσική που άκουσαν, παρόλο που δεν ανήκε στα είδη που προτιμούν να ακούν.
- Τα παιδιά, όπως δήλωσαν τα ίδια, διασκέδασαν και έμαθαν ταυτόχρονα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Τελική συμπεριληπτική εικόνα

Με βάση τα προηγηθέντα δεδομένα και εξαγόμενα, σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα, αλλά και το αντικείμενο της έρευνας, ως μια τελική συμπεριληπτική εικόνα, μπορούν να διατυπωθούν τα εξής:

- Ο τομέας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τόσο των κρατικών, όσο και των ιδιωτικών καλλιτεχνικών φορέων, είτε πρόκειται για συμφωνικές ορχήστρες, είτε για πολιτιστικούς οργανισμούς όπερας, είναι αξιοσημείωτα ενεργός και συνεχώς αναπτύσσεται, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.
- Τα μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα εξελίσσονται προς την κατεύθυνση της πρωτοτυπίας και της πολυμορφίας συνδυάζοντας κλασικές πρακτικές με τεχνικές πολυμεσικών εφαρμογών και άλλες σύγχρονες πολυσύνθετες μεθόδους καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργίας καλύπτοντας όλο το φάσμα των ηλικιακών ομάδων, με διαφαινόμενη έμφαση στην πρώιμη παιδική ηλικία.
- Τα προσφερόμενα μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα έχουν μεγάλη απήχηση στο παιδικό κοινό, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό, αν κρίνει κανείς από την προσέλευση και την συμμετοχή, παρόλο που δεν είναι όλα δωρεάν, καθώς οι πολιτιστικοί οργανισμοί, που τα εκπονούν, ανήκουν από πλευράς ιδιοκτησιακής φύσης σε ένα φάσμα που εκτείνεται από τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος σχετίζεται με δωρητές, χορηγούς και άλλους ιδιωτικούς πόρους, (π.χ. L.S.O.) μέχρι τον κρατικό φορέα με διορισμένη από το κράτος διοίκηση και αντιστοίχως κρατική χρηματοδότηση (π.χ. Κ.Ο.Θ.).
- Οι πιο συχνές μορφές μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων είναι οι συναυλίες με αφήγηση από μουσικοπαιδαγωγούς ή εμπυχωτές. Η πρωτοτυπία των τελευταίων χρόνων είναι πως το ρόλο του αφηγητή αναλαμβάνει όλο και συχνότερα στις μεγάλες ορχήστρες ο ίδιος ο διευθυντής της ορχήστρας, είτε πρόκειται για τον καλλιτεχνικό διευθυντή είτε για προσκεκλημένο καλλιτέχνη.
- Τα μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα με μορφή παράστασης, ως πιο απαιτητικά, κοστοβόρα και δύσκολα στην υλοποίησή τους, καθώς απαιτούν περισσότερους

πόρους από τις άλλες μορφές προγραμμάτων, έρχονται σε δεύτερη θέση από άποψη συχνότητας και απευθύνονται κυρίως σε μεγαλύτερα ακροατήρια. Εξαιρεση αποτελούν οι παραστάσεις για πολύ μικρά παιδιά, που τις βλέπουμε να υλοποιούνται με τον ελάχιστο αριθμό μουσικών και ηθοποιών, συνήθως των 4-5 ατόμων συνολικά.

- Οι εκπαιδευτικές παραστάσεις με σενάριο καθαρά μουσικού περιεχομένου είναι οι πιο σπάνιες, για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω αλλά και για τον επιπλέον λόγο της ιδιαιτερότητας του σεναρίου. Όμως μέσα από τη μελέτη των αντίστοιχων περιπτώσεων και κυρίως της Κ.Ω.Θ. θα μπορούσε ίσως να ισχυριστεί κανείς πως βρίσκουν μεγάλη απήχηση στο παιδικό κοινό, και είναι πολύ ενδιαφέρον το γεγονός πως συμφωνικές ορχήστρες, όπως η Κ.Ω.Θ., επιλέγουν να δοκιμάσουν νέες και πρωτοποριακές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, και απαντούν θετικά στην πρόκληση της διεύρυνσης του μουσικού τους ρόλου.
- Συχνά, ορχήστρες του εξωτερικού παρέχουν στους συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα μαθητές και εκπαιδευτικούς αλλά και γονείς, τη διαδικτυακή πρόσβαση σε πλούσιο και ενδιαφέρον συνοδευτικό μουσικό υλικό, συντελώντας έτσι στη μουσική καλλιέργεια της νέας γενιάς και στην εκπαίδευση του μελλοντικού ενήλικου κοινού τους.

Μέσα από την έρευνα στο δεύτερο μέρος της εργασίας, και με ερευνητικό επίκεντρο την εξεταζόμενη παράσταση, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε ίσως με ασφάλεια στα ακόλουθα συμπεράσματα:

A) σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς στόχους που τέθηκαν, μέσα από τα εξαγόμενα κλπ των ερωτήσεων προκύπτει ή μπορεί να θεωρηθεί ότι:

Τα παιδιά

- γνώρισαν ηχητικά και οπτικά την τετραμελή οικογένεια των σαξοφώνων και τα κρουστά μιας ντραμς, όπως καταγράφηκε στις σχετικές απαντήσεις, σε βαθμό ικανοποιητικό, καθώς κατάφεραν στις πλειοψηφία τους να ξεχωρίζουν και τονικά τα μέλη της τετραμελούς οικογένειας σαξοφώνων, όπως και να αναγνωρίζουν αρκετά από τα κρουστά της ντραμς.
- για τους λόγους που μόλις αναφέρθηκαν, μπορεί επίσης να υποστηριχθεί, πως αντιλήφθηκαν τη σχέση μεγέθους του οργάνου και οξύτητας του ήχου, αλλά και τη θέση του καθενός από τα σαξόφωνα στο ηχητικό φάσμα. Σύμφωνα με άλλες

απαντήσεις, αντιλήφθηκαν ακόμα την ύπαρξη και τη χρήση της γλωττίδας, αλλά και το υλικό κατασκευής των σαξοφώνων.

- κατάφεραν επίσης, με την αφορμή της παράθεσης των βιογραφικών στοιχείων των Mozart και Beethoven, να αντιληφθούν την έννοια της χρονικής γραμμικότητας μέσα από το θεατρικό διάλογο, παρόλο που στις ηλικίες τους η συγκεκριμένη έννοια είναι ακόμα λίγο δυσνόητη.
- έμαθαν ποιος έφτιαξε το σαξόφωνο και πότε, όπως με αρκετή σαφήνεια καταδεικνύουν οι απαντήσεις τους
- Αν και ξένο για αυτά μουσικό είδος, τα παιδιά κατανόησαν αρκετά πράγματα για την τζαζ μουσική και τη σύνδεσή της με το σαξόφωνο.
- συνειδητοποίησαν, όπως κατεγράφη, κάποιες διαφορές ανάμεσα στην μπάντα και τη συμφωνική ορχήστρα, σε σχέση με τα όργανα και τον τρόπο λειτουργίας των δύο μουσικών σχημάτων,
- ήρθαν σε άμεση επαφή με διάφορα είδη μουσικής, που δεν είναι μεν δημοφιλή στην ηλικία τους (π.χ. τζαζ μουσική), αλλά ενδεχομένως αποτελούν κάποια από τα πιο γνωστά και δημοφιλή κομμάτια του διαχρονικού διεθνούς ρεπερτορίου

Γενικότερα, τα εξαγόμενα της έρευνας μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε σε εκπαιδευτικό επίπεδο πως μάλλον

α) η πληροφορία καταγράφηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό, καθώς το ποσοστό των σωστών απαντήσεων των παιδιών παρουσίαζε αύξηση στην πλειοψηφία των ερωτήσεων.

β) η πληροφορία, που μεταδόθηκε από την παράσταση, είναι ικανή να ενταχθεί στο αντικείμενο ενός σχεδίου μαθήματος, σύμφωνα και με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για το μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο³⁴.

Β) σε σχέση με τους παιδαγωγικούς στόχους που τέθηκαν, μέσα από τα εξαγόμενα κλπ των ερωτήσεων προκύπτει ή μπορεί να θεωρηθεί ότι:

Τα παιδιά

---

³⁴ Βλ. Συντάκτης Παπαγεωργίου, Νικόλαος. «Οδηγίες Διδασκαλίας Μουσικής και Καλλιτεχνικών Γυμνασίου για το Σχολικό Έτος 2022 – 2023.» 2^ο Γυμνάσιο Λευκάδας. <https://2gym-lefkad.lef.sch.gr/2022/09/14/odhgies-mousiki-kallitexnika-2022-2023/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

- μπήκαν στη διαδικασία να σκεφτούν ποιος χαρακτήρας ανθρώπου κέρδισε τη συμπάθειά τους και γιατί, όπως αποτυπώθηκε στις απαντήσεις τους
- προβληματίστηκαν πάνω στο θέμα της διαχείρισης του θυμού και αποστασιοποιήθηκαν από την εμπάθεια, όπως αποδεικνύει το γεγονός πως τα μηνύματα που δήλωσαν πως έλαβαν από την ταινία ήταν κυρίως μετριοπαθούς χαρακτήρα, παρόλο που δεν υπήρχε καθοδήγηση από κάποιον άλλον, εκτός παράστασης.
- αντιλήφθηκαν μάλλον αρκετά καλά πως νιώθει ένας καλλιτέχνης, και κατά συνέπεια ένας οποιοσδήποτε άνθρωπος, που δεν τον σέβονται την ώρα που εργάζεται ή δημιουργεί, όπως φάνηκε από τις απαντήσεις τους για το στιγμιότυπο με τη δημοσιογράφο να τρώει πατατάκια,
- κατάφεραν να απολαύσουν τα μουσικά κομμάτια, ξεπερνώντας το στερεότυπο του «παλιού» και «ξεπερασμένου», αφού δήλωσαν στην πλειοψηφία τους πως τους άρεσε η μουσική της παράστασης,
- εξέφρασαν ελεύθερα τη γνώμη τους για την παράσταση και άσκησαν την προσωπική τους κριτική γραπτώς και ευθαρσώς, γνωρίζοντας πως θα ληφθεί υπόψη σε μια ακαδημαϊκή έρευνα, παρόλο που την κατέθεταν ανώνυμα

Επιπλέον, θα μπορούσαν να επισημανθούν τα εξής:

- μια μουσικοπαιδαγωγική παράσταση με καθαρά μουσικό σενάριο μπορεί να μεταδώσει επιτυχώς μεγάλο όγκο γνωστικής πληροφορίας, αλλά και ταυτόχρονα να ψυχαγωγήσει τα παιδιά προσφέροντάς τους τροφή για σκέψη σε κοινωνικά θέματα, καλλιτεχνική εμπειρία και άφθονο γέλιο.
- Τα παιδιά μπορούν, χωρίς θεωρητικές αναλύσεις, να κατανοήσουν άμεσα μουσικές έννοιες, όπως το τονικό ύψος, αν η εμπειρία τους είναι βιωματική.
- Παρόλο που τα κρουστά ενθουσιάζουν τα παιδιά, ελάχιστα ασχολούνται με την εκμάθησή τους. Γενικότερα, ο αριθμός των παιδιών που ασχολούνται με κάποιο μουσικό όργανο είναι πολύ μικρός, σύμφωνα με το δείγμα.
- Τα παιδιά δεν είναι εξοικειωμένα με το σαξόφωνο, καθώς δεν είναι όργανο, που χρησιμοποιείται στα δημοφιλή μουσικά είδη της ηλικίας τους. Αντιθέτως, φάνηκαν πιο εξοικειωμένα με το κλαρίνο, που, όμως, επίσης δεν παίζει στα αγαπημένα τους είδη μουσικής, προφανώς λόγω σύνδεσης με την παράδοση μέσω οικογενειακού περιβάλλοντος.

- Το σχολικό περιβάλλον δε φάνηκε να λειτουργεί ανασταλτικά στην αποδοχή μιας εκπαιδευτικής παράστασης. Τα παιδιά παρακολούθησαν με ενδιαφέρον όλη την παράσταση. Αυτό επιβεβαιώνεται μάλλον και από το γεγονός πως είχαν όλα σχηματίσει γνώμη για τα τεκταινόμενα επί σκηνής και τις αντιδράσεις των χαρακτήρων, έτσι όπως πολλαπλώς αποτυπώθηκε στις απαντήσεις τους.
- Αν και το χρονικό πλαίσιο ολοκλήρωσης της διαδικασίας ήταν σχετικά πειστικό, και τα παιδιά δεν απόλαυσαν ένα χρονικό διάστημα χαλάρωσης και προετοιμασίας πριν την παράσταση, παρόλα αυτά, ο αριθμός των παιδιών που επέλεξαν τις απαντήσεις «ενδιαφέρον» και «γέλιο» στην ερώτηση 18 επιβεβαιώνει μάλλον την άποψη πως τα παιδιά προσέλαβαν τη διαδικασία ως ψυχαγωγία και διασκέδαση.
- Επιπλέον, οι απαντήσεις επίσης στην ερώτηση 18 υποδεικνύουν ότι το χιούμορ και η μουσική πράξη, που διέθετε η παράσταση, λειτουργούν καλύτερα σε σχέση με την κλασική τακτική του διδακτισμού. Τα παιδιά στην πλειονότητά τους απολαμβάνουν την αμεσότητα μιας ζωντανής μουσικής εκτέλεσης, ακόμα κι αν πρόκειται για είδος μουσικής που δεν ανήκει στα αγαπημένα τους
- Τα παιδιά μπορούν να βρουν ενδιαφέρον και σε λεπτομέρειες της διαδικασίας εφαρμογής ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, όπως, π.χ. η επιλογή ψευδώνυμου, καθώς η δημιουργικότητά τους είναι αστείρευτη και πολύ συχνά ξεπερνά την προβλεπτικότητα των ενηλίκων εκπαιδευτών τους.
- Το χιούμορ μπορεί να αποδειχθεί πολύ βοηθητικό, εκτός από την αποδοχή της παράστασης) και στη διαδικασία της έρευνας, καθώς τα παιδιά χαλαρώνουν στην αντιμετώπιση των ερωτήσεων και ανταποκρίνονται καλύτερα , ακόμα κι αν αυτό λειτουργεί ενίοτε ως αστάθμητος παράγοντας στην ερμηνεία των στατιστικών αποτελεσμάτων.
- Οι καινοτόμες δράσεις γενικά, όπως π.χ. η παρουσίαση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στη σχολική τάξη, μπορεί να έχει πολύ θετικά δευτερογενή αποτελέσματα, όπως η εμπειρία που αποκόμισαν τα παιδιά από την διαδικασία λήψης πτυχίου στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση ή η σύσφιξη των σχέσεων εκπαιδευτικών – μαθητών.
- Τα παιδιά, είτε στις αίθουσες συναυλιών της Ευρώπης και τις Αμερικής γενικότερα, είτε στις σχολικές τάξεις Γυμνασίου της Ανατολικής Θεσσαλονίκης ειδικότερα, έχουν ανάγκη όχι μόνο τη γνώση, αλλά και τη χαρά, την ψυχαγωγία και τη μαγεία, που μπορεί να τους προσφέρει η μουσική, μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η παρούσα έρευνα μαζί με τις απαντήσεις που προσπάθησε να αποδώσει, έφερε για μια ακόμα φορά στο προσκήνιο και αντίστοιχα «συμπερασματικά» ερωτήματα (πολλά από αυτά σχεδόν αυταπάντητα ή «ρητορικού» χαρακτήρα , για αυτό και συμπερασματικού περιεχομένου) και παρεπόμενες προτάσεις, που σχετίζονται ακριβώς με τον πυρήνα της εργασίας ως προς τη φιλοσοφία και υλοποίηση μουσικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων:

- Ποιος είναι ο ρόλος των μουσικών παιδαγωγικών προγραμμάτων στη μουσική εκπαίδευση στη χώρα μας; Όπως επισημάνθηκε παραπάνω, η Β.Ρ.Ο. επιδιώκει μέσα από τα εκπαιδευτικά της προγράμματα να βοηθήσει στην κάλυψη των ελλείψεων των μαθητών σε θέματα μουσικής παιδείας. Στη χώρα μας ανιχνεύεται σε κάποιους εξωσχολικούς καλλιτεχνικούς ή και θεσμικούς φορείς η αντίστοιχη πρόθεση; Ή μήπως θεωρείται ότι δεν υπάρχουν ελλείψεις, που χρειάζονται κάλυψη;
- Για να είναι αποτελεσματικά τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μεγάλων καλλιτεχνικών οργανισμών στην ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας των μαθητών πανελλαδικά, δεν θα ήταν σκόπιμο να έχει τη δυνατότητα κάθε σχολείο της χώρας να συμμετέχει διά ζώσης; Αν ναι, αυτό συνεπώς θα σήμαινε πως οι μεγάλοι οργανισμοί θα έπρεπε να διαθέσουν κλιμάκια μουσικών για επισκέψεις στα σχολεία με ό,τι αυτό προϋποθέτει.
- Είναι δεδομένο το θέμα της ελλιπούς υποδομής των σχολικών εγκαταστάσεων. Συχνά η αίθουσα εκδηλώσεων είναι η λεγόμενη «αίθουσα πολλαπλών χρήσεων» , ήτοι..γυμναστήριο και η ειδική αίθουσα μουσικής... αγνοείται. Πώς θα ήταν λοιπόν, δυνατόν να ξεπεραστεί η έλλειψη ειδικών χώρων εκδηλώσεων μέσα στις σχολικές μονάδες, ώστε να μπορούν να φιλοξενηθούν μεγάλα συμφωνικά σχήματα ή έστω σύνολα μουσικής δωματίου;
- Ένα άλλο ενδιαφέρον ερώτημα, με άφθονο υλικό προς μελέτη και εξαγωγή συμπερασμάτων, θα μπορούσε να αφορά στη σύγκριση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που εκπονούνται στην Ελλάδα από τις μεγάλες ορχήστρες με τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα, που εκπονούν οι μεγάλες ορχήστρες της Ευρώπης. Τι θα μπορούσαμε να αποκομίσουμε από τις σχετικές συγκρίσεις;
- Επίσης, τί συμπερασματική συσχέτιση θα μπορούσε να προκύψει από τη μελέτη των θεματικών αντικειμένων, που έγιναν εκπαιδευτικά προγράμματα από τις μεγάλες ορχήστρες ή άλλους καλλιτεχνικούς φορείς στον ελλαδικό χώρο την τελευταία

πενταετία, σε σχέση με το πρόγραμμα σπουδών στο μάθημα της μουσικής, όπως αυτό υποδεικνύεται να διδάσκεται στα ελληνικά σχολεία, δημοτικά και γυμνάσια.

- Έχουν, πρέπει να έχουν, τα ωδεία της χώρας μας, καθώς και οι χορωδίες ή άλλα μουσικά σχήματα, ως άλλοι εξειδικευμένοι καλλιτεχνικοί φορείς, ρόλο στη διάχυση της μουσικής γνώσης στην κοινωνία;

Τέλος:

- Ως προς τη χρησιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της σχολικής μάθησης, η εκπονούσα την εργασία θεωρεί ότι πρέπει να εξερευνηθεί αλλά και να ενισχυθεί η δυνατότητα εφαρμογής μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων μέσα στη σχολική τάξη, από καθηγητές μουσικής, οι οποίοι θα μπορούσαν να μετατρέψουν την πληροφορία του βιβλίου σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, δίνοντας στα παιδιά τη δυνατότητα να λειτουργήσουν έτι περαιτέρω έξω από το τρίπτυχο, θρανίο - καρέκλα - βιβλίο, απελευθερώνοντας τις εκφραστικές τους δυνάμεις.

Είναι δεδομένο ότι κάθε ένα από τα παραπάνω ερωτήματα και προβληματισμούς, πέρα από την συμπερασματική τους διάσταση, θα μπορούσε να αποτελέσει από μόνο του, ερευνητικό αντικείμενο μελλοντικών εργασιών.

Θα ήταν εύλογο επίσης, να υποστηρίξει κανείς πως υπάρχει χώρος για νέα μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα με διάφορα μουσικά θέματα, που βάζουν την παιδική φαντασία και επινοητικότητα σε κίνηση και κρατούν ζωντανή τη φιλομάθεια, που τείνει να εκλείψει, καθώς η χαρά της ανακάλυψης φαίνεται να κινδυνεύει να χαθεί κάτω από τον καταγισμό της διαδικτυακής πληροφορίας.

Η γράφουσα την παρούσα εργασία, είναι διδάσκουσα μουσικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 1994 και δημιουργός μιας σειράς εκπαιδευτικών μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων την τελευταία δεκαετία, σε συνεργασία με φορείς όπως η Κ.Ο.Θ., το Κ.Θ.Β.Ε., κ.ά.. Κλείνοντας λοιπόν τις συμπερασματικές διατυπώσεις και τα συναφή εξαγόμενα της συγκεκριμένης έρευνας θεωρεί ότι με βάση και την πολυετή της εμπειρία στην εκπαίδευση, θα ήταν καλό να επισημάνει ως βιωματική πλέον και ρεαλιστική γνώση, τα εξής:

Τα παιδιά είναι κατά κανόνα, πρόθυμα να απαντούν και να συμπληρώνουν ερωτηματολόγια, αρκεί αυτά να μην μετρούν οπωσδήποτε την ποσότητα της

πληροφορίας, που έχουν απομνημονεύσει (και κατά συνέπεια την ικανότητα των διδασκόντων), αλλά να τους βοηθούν να ανακαλύπτουν στοιχεία της προσωπικότητάς τους και της ψυχολογίας τους.

Τα παιδιά είναι επίσης συχνά πάρα πολύ πρόθυμα να αλλάζουν περιβάλλον και παραστάσεις, να «δραπετεύουν» από την επαναλαμβανόμενη σχολική καθημερινότητα με οποιοδήποτε τρόπο, και ως εκ τούτου, κάθε εξόρμηση εκτός σχολικής τάξης γίνεται δεκτή εκ των προτέρων με ενθουσιασμό χωρίς κριτική περίσκεψη. Αυτό σημαίνει πως είναι πολύ πιθανό να γίνουν με χαρά αποδεκτά από τα παιδιά θεάματα ή ακροάματα, που ενδεχομένως προωθούνται ως εκπαιδευτικά προγράμματα, αν και δεν εκπληρώνουν τη μουσικοπαιδαγωγική αποστολή τους με τον καλύτερο τρόπο, απλώς και μόνο διότι προσέφεραν ένα δίωρο διάλειμμα από τη σχολική τάξη.

Είναι μάλλον προφανές πως σε κάθε περίπτωση, η ευθύνη της διασφάλισης της ορθότητας της γνωστικής πληροφορίας, της παιδαγωγικής ωφελιμότητας αλλά και της καλλιτεχνικής ποιότητας των εκπαιδευτικών δράσεων, που προσφέρονται στα παιδιά, ανήκει, όπως είναι φυσικό, στους ενήλικες: στους εκπαιδευτικούς, που επιλέγουν, προτείνουν και συνοδεύουν τα παιδιά στις εκπαιδευτικές επισκέψεις, στους επαγγελματίες στο χώρο της τέχνης, που δημιουργούν, προτείνουν και διαφημίζουν και εκμεταλλεύονται οικονομικά ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αλλά και στους γονείς και κηδεμόνες, που το ενεργό ενδιαφέρον τους για την ποιότητα εκπαίδευσης των παιδιών τους, μπορεί να σταθεί πολύτιμος βοηθός στη διασφάλισή της.

Το γεγονός πως τα παιδιά ευχαριστιούνται πολύ εύκολα, είναι για τους λειτουργούς και επαγγελματίες της Εκπαίδευσης, εντός κι εκτός σχολείου, πηγή χαράς, αλλά και μια μεγάλη πρόκληση, συνειδητής και επίμονης στοχοπροσήλωσης στην αυθεντικότητα του έργου τους.

Εξάλλου, στην αναζήτηση της αλήθειας στην Εκπαίδευση, πρωταρχικός στόχος, διερευνητική μέθοδος και επιτυχές συμπέρασμα συμπίπτουν: και αυτό είναι το χαμόγελο των παιδιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

David J. Elliott. “Η Πραξιακή Φιλοσοφία για τη Μουσική Εκπαίδευση: μία Σύνοψη.” *Μουσικοπαιδαγωγικά*, Τεύχος 4, 2007, σ. 8-19

Edu-gate. «Εγκεκριμένα Προγράμματα» <https://edu-gate.minedu.gov.gr/index.php/2022-10-10-14-07-44/2022-2023>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Eggen, Paul. και Don Kauchak. *Εκπαιδευτική Ψυχολογία*. Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική, 2017.

Girdzijauskas, Arvydas. “Ο Χαρακτήρας των Μουσικών Δράσεων και η Κουλτούρα Ηθικών Αξιών Μαθητών των Τελευταίων Τάξεων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.” *Πρακτικά του Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.: Μουσική: Παιδεύει, εκπαιδεύει, θεραπεύει, Αθήνα 2009*. Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2009.

Humphreys, Jere. “Οι Απόψεις του Πλάτωνα για τους τρεις Τρόπους της Μουσικής Εκπαιδευτικής Πράξης: Σύνθεση, Εκτέλεση και Ακρόαση.” *Μουσικοπαιδαγωγικά*, Τεύχος 4, 2007, σ. 78-90.

Oddie, David. «Μεταμόρφωση των Συγκρούσεων μέσω του Θεάτρου και των άλλων Τεχνών». *Εκπαίδευση και θέατρο*. Τεύχος 13, 2012. σ. 20-27.

Αθανασόπουλος, Δημήτριος. *Συνδυασμός Εργαλείων Μάρκετινγκ Επικοινωνιών για τις Συμφωνικές Ορχήστρες. Προσέλκυση Ενδιαφέροντος του Κοινού*. 2015. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. *IKEE, Α.Π.Θ.* <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.281486>

Ανδρούτσος, Πολύβιος. *Φιλοσοφικές Τάσεις στη Μουσική Παιδαγωγική. Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2009.

Αυδή, Αύρα και Μελίνα Χατζηγεωργίου. *Η Τέχνη του Δράματος στην Εκπαίδευση*. Αθήνα, Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, 2007.

Βέττας, Απόστολος. “Η θεατρικότητα της Σχολικής Αίθουσας.” *Πρακτικά σεμιναρίου από 3ο Σχολικό θέατρο: καλλιτεχνική δημιουργία και βιωματική μάθηση που διεξήχθη σε Θεσσαλονίκη. Φορέας διεξαγωγής Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας, Γραφεία Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων των Διευθύνσεων Δ.Ε. Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής, Πανελλήνιο Δίκτυο για το θέατρο στην Εκπαίδευση. Δίκτυο Θέατρο στην Εκπαίδευση, 2005.*

Γρίμπλα, Ευφροσύνη και Βαφειάδου, Μαρία. *Προσεγγίζοντας τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση μέσα από το Θεατρικό παιχνίδι και τη Μουσική*. 2010. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πτυχιακή διπλωματική εργασία. *IKEE, Α.Π.Θ.* <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.124700>

Δαφέρμος, Βασίλειος. *Περιγραφική κι Επαγωγική Στατιστική. Εισήγηση Α4: Έλεγχοι Υποθέσεων και Διαστήματα Εμπιστοσύνης*. Πανεπιστήμιο Κρήτης. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Σχολής Κοινωνικών Επιστημών. <file:///D:/%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%A7%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91/%CF%80%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CF%82/5.%20%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%93%CE%A7%CE%9F%CE%99%20%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%95%CE%A9%CE%9D%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%91%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%97%CE%A3.pdf>. Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

Δημητρίου, Δέσποινα. *Το Μάθημα Μουσικής στα Σχολεία της Κύπρου, μέσα από Απόψεις Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. 2022. Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πτυχιακή διπλωματική εργασία. *Αποθετήριο Τμήματος Μουσικών Σπουδών.* <https://sophia.mus.auth.gr/xmlui/handle/123456789/2194>

Εθνική Λυρική Σκηνή. «Εκπαιδευτικές & Κοινωνικές Δράσεις. Το Μέλισμα». <https://www.nationalopera.gr/ekpaideusi-koinonia/ekapiseitikes-koinonikes-draseis-els/item/4793-melisma>. Ημερομηνία προσπέλασης: 06/06/2023.

Εθνική Λυρική Σκηνή. «Η Όπερα Διαδραστικά στα Σχολεία». <https://www.nationalopera.gr/sxoleia-opera-diadrastika>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Εθνική Λυρική Σκηνή. «Ιστορικό». <https://www.nationalopera.gr/els/istoriko>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Εθνική Λυρική Σκηνή. «Πρόσκληση Συμμετοχής στο Εργαστήριο για Εφήβους "Μήδεια" του Εκπαιδευτικού Προγράμματος "Μεταμορφώσεις"». 18/04/2023. <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoinoseis/item/5341-prosklisi-symmetoxis-sto-ergastirio-gia-efivous-mideia-tou-ekpaideftikoy-programmatos-metamorfoseis>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Εθνική Λυρική Σκηνή. «Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ηχητική τέχνη και Κώφωση: η Μουσική ως Ενσώματο Βίωμα» των Εκπαιδευτικών & Κοινωνικών Δράσεων ΕΛΣ Παρουσιάζει μία Χαλαρή Παράσταση». 25/04/2023. <https://www.nationalopera.gr/nea-anakoinoseis/item/5372-to-ekpaideftiko-programma-ixitiki-texni-kai-kofosi-i-mousiki-ensomato-vioma-ton-ekpaideftikon-koinonikon-draseon-els-parousiazei-mia-xalari-parastasi>. Ημερομηνία προσπέλασης: 06/06/2023.

Θεοδωρίδης, Νίκος. “Η Συμβολή των Μουσικών Εμπνευστικών Δραστηριοτήτων στη Μουσική Μάθηση.” *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: Νέες Προκλήσεις, Νέοι Προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. 2018, Θεσσαλονίκη, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2019.*

Θεοδωρίδης, Νίκος. *Φίλοι Μουσικόφιλοι: Μουσικοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα για Παιδιά Προσχολικής και Πρωτοσχολικής Ηλικίας*. Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2020.

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. *Οδηγός για την Έγκριση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Ερευνών*. Απρίλιος 2021, [2021 Odigos egkrisis programmaton kai ereunon.pdf](https://www.iep.edu.gr/2021/Odigos_egkrisis_programmaton_kai_ereunon.pdf) (iep.edu.gr) Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Κακούρου – Χρόνη, Γεωργία. “Αναλυτικό Σχολικό Πρόγραμμα και Τέχνες.” *Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων, Γ' τόμος: Πολιτισμός και Εκπαίδευση*, επιμέλεια Αγγελική Βελοπούλου, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2022, σ. 125-138.

Καρούμπαλη Ευγενία. “Η Δημοφιλής (popular) Μουσική στη Διδασκαλία του Μαθήματος της Μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.” *Δημιουργικότητα στη μουσική διδασκαλία και πράξη, πρακτικά 4ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, Κάστρο Λαμίας 1-3 Ιουλίου 2005*, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2005.

Καυκά, Αντωνία-Ζωή. *Ταξίδι στην Τέχνη: μια Μουσικοπαιδαγωγική Παράσταση για Παιδιά Ηλικίας 4-7 ετών*. 2018. Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Πτυχιακή διπλωματική εργασία. Αποθετήριο Πανεπιστημίου Μακεδονίας. <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/22122>

Κοκκίδου, Μαίη. “Δημιουργικότητα στη Μουσική Εκπαίδευση: είναι Δυνατόν να Διδαχθεί;” *Δημιουργικότητα στη μουσική διδασκαλία και πράξη, πρακτικά 4ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, Κάστρο Λαμίας 1-3 Ιουλίου 2005*, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2005.

Κοκκίδου, Μαίη. “Εμφύχωση στις Ομαδικές Μουσικές Δράσεις: το Κοινωνικό Νόημα της Μουσικής” *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. 2018, Θεσσαλονίκη*, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2019.

Κοκκίδου, Μαίη. “Η Αξιολόγηση της Μαθησιακής Διαδικασίας στη Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Μία Συγκριτική Θεώρηση σύμφωνα με Προγράμματα Σπουδών Μουσικής της Ευρώπης.” *Μουσικοπαιδαγωγικά*, Τεύχος 5, 2007, σ. 5-27.

Κοκκίδου, Μαίη. “Οι Λειτουργίες της Μουσικής ως Βάση για την Ανάπτυξη Μουσικών Προγραμμάτων Σπουδών”. *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. 2018, Θεσσαλονίκη*, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2019.

Κοκκίδου, Μαίη. *Διδακτική της Μουσικής. Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Fagotto books, 2015.

Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. «Η Συμφωνία της Άνοιξης' - Μια γιορτή του ρομαντικού πνεύματος (εκπαιδευτικό πρόγραμμα)». <https://www.tssso.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=6&eventid=180198>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. «Ο Ιδρυτής». <https://www.tssso.gr/?lang=el-GR&page=8>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος. «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση». <https://www.ntng.gr/default.aspx?lang=el-GR&page=2&production=53127>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Λεγζίδου, Άννα και Πνευματικός, Δημήτρης. “Η Σχέση μεταξύ Ενσυναίσθησης και Μουσικών Προτιμήσεων στην Αρχή και στο Τέλος της Εφηβείας”. *Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.: Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία (Θεσσαλονίκη 2018)*, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2019.

Λεκκάκου, Ιωάννα. *Το Ελληνικό Θέατρο για Παιδιά: από τα Πρώτα Βήματα στην Καθιέρωση: (1896 - 1972)*. 2006. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική διατριβή. Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/1466>

Μεριανού, Αλεξάνδρα. *Σύνθεση και Συγγραφή Τριλογίας Παιδικού Μιούζικαλ, με Θεματικό Άξονα τον Χρόνο «Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον »*. 2021. Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Διδακτορική διατριβή. Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/49571>

Μπάρλα, Γεωργία. *Η Διδασκαλία της Έννοιας του Ιστορικού Χρόνου στο Δημοτικό Σχολείο*. 2016. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Αποθετήριο Πανεπιστημίου. <http://hdl.handle.net/11615/45744>

Μπατσίδης, Απόστολος. *Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το S.P.S.S. Διδακτικές Σημειώσεις*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Μαθηματικών, Τομέας πιθανοτήτων-Στατιστικής και επιχειρησιακής έρευνας. Ιωάννινα 2014. <http://users.uoi.gr/abatsidis/SPSSClassNotes2014.pdf>. Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

Ξανθούλης, Νίκος. «Οδηγίες για την Παρουσίαση ενός Μουσικοθεατρικού Έργου: Για Δασκάλους Μουσικής, Καλλιτεχνικών και Θεατρολογίας: Στο Πλαίσιο Υλοποίησης του Έργου 'Η Όπερα Διαδραστικά στα Δημοτικά Σχολεία'.» 2015. <https://www.semanticscholar.org/paper/O%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BD%CF%8C%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%E2%80%98CE%97-%CE%9E%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B7%CF%82/141306e0c3edf5ee5c61573bc6e41eccd8d50bea>. Πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2023.

Πανόπουλος, Βασίλειος. *Η μουσική ως Κώδικας Επικοινωνίας στο Ελληνικό Θέατρο για Παιδιά (1975-2005)*. 2016. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική διατριβή. Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/38171>

Συντάκτης Παπαγεωργίου, Νικόλαος. «Οδηγίες Διδασκαλίας Μουσικής και Καλλιτεχνικών Γυμνασίου για το Σχολικό Έτος 2022 – 2023.» 2^ο Γυμνάσιο Λευκάδας. <https://2gym-lefkad.lef.sch.gr/2022/09/14/odhgies-mousiki-kallitexnika-2022-2023/>.

Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Παπαδόπουλος, Γεώργιος. *Βασικές Συνεχείς Κατανομές και το Κεντρικό Οριακό Θεώρημα*. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, https://www.aua.gr/gpapadopoulos/files/7contin_distrib14-15.pdf. Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

Παπακώστα, Αλεξία. *Κώδικες Επικοινωνίας στο Θέατρο για Παιδιά και Νέους*. 2014. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική διατριβή. *Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών*. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/43857>

Παπανδρέου, Νικηφόρος. «Το Θέατρο στο Πανεπιστήμιο και στο Σχολείο.» *Πρακτικά σεμιναρίου από 3ο Σχολικό θέατρο: καλλιτεχνική δημιουργία και βιωματική μάθηση που διεξήχθη σε Θεσσαλονίκη. Φορέας διεξαγωγής Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας, Γραφεία Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων των Διευθύνσεων Δ.Ε. Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής, Πανελλήνιο Δίκτυο για το θέατρο στην Εκπαίδευση. Δίκτυο Θέατρο στην Εκπαίδευση*, 2005.

Παπαπαναγιώτου, Ξανθούλα. «Η Ηλικία και η Μουσική Εκπαίδευση ως Παράγοντες Διαμόρφωσης των Μουσικών Προτιμήσεων Ελλήνων Μαθητών.» *Μουσικοπαιδαγωγικά*, Τεύχος 3, 2006, σ.5-30.

Πατρικίδης Βαλεντίνος. “Διερεύνηση των Προβλημάτων και των Αναγκών της Μουσικής Εκπαίδευσης στον Ελλαδικό Χώρο. Ερευνητικοί Προσανατολισμοί στις Ανάγκες και τα Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Σχολείου.” *5ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε. «Μουσική παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας» (Θεσσαλονίκη 2007)* Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2007.

Περακάκη, Ελισάβετ. *Η Ανάπτυξη της Κριτικής Σκέψης και το Μάθημα της Μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η Κριτική Διδασκαλία*. 2009. Ελληνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική διατριβή. *Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών*. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/27945>

Στάμου, Λήδα. “Δημιουργικότητα και Μουσική Εκπαίδευση.” *Δημιουργικότητα στη μουσική διδασκαλία και πράξη, πρακτικά 4ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη*

Μουσική Εκπαίδευση, Κάστρο Λαμίας 1-3 Ιουλίου 2005, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, 2005.

Συντάκτες του Cityportal. «Η Φιλαρμονική Ορχήστρα του Δήμου Θεσσαλονίκης στα Σχολεία». Cityportal. <https://cityportal.gr/h-filarmonikh-orchestra-toy-dhmoy-thessalonikhs-sta-sxoleia-47182-12-3-0/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Συντάκτες του Μουσικού Σχολείου Βέροιας. «Η Α΄ Γυμνασίου στην Παράσταση “Ειρήνη Ξανά” του ΚΘΒΕ». Μουσικό Σχολείο Βέροιας. 14/12/2022. <https://www.mousikoveroias.gr/2022/12/14/%CE%B7-%CE%B1%CE%84-%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CE%BD%CE%B7-%CE%BE/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Τερζή, Όλγα. *Η Έννοια του Τραγικού στους Schelling, Hegel, Schopenhauer και Nietzsche*. 2011. Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. ΙΚΕΕ, Α.Π.Θ. DOI: [10.26262/heal.auth.ir.128537](https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.128537)

Τσαπανίδου, Αναστασία. *Έργα Ελλήνων Συνθετών στο Ρεπερτόριο της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης*. 2017. Πανεπιστήμιο Μακεδονία. Πτυχιακή εργασία. Αποθετήριο Πανεπιστημίου Μακεδονία. <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/20027>

Φωτόδεντρο – Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία. «Προγράμματα Σπουδών Μουσικής και Ισχύοντα Αναλυτικά Προγράμματα (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ)». <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> Ημερομηνία προσπέλασης: 10/12/2022.

Χαλικιάς, Μιλτιάδης. *Η Μεθοδολογία Έρευνας για Διοικητικά Στελέχη- Ενότητα: Ερωτηματολόγιο*. Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. <http://eclass.teipir.gr/openeclass/modules/document/file.php/BUSI19/09%20%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF%20->

[%20%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf](#) . Πρόσβαση στις 10 Ιανουαρίου 2023.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

"MLA Formatting and Style Guide." *The Purdue OWL*, Purdue U Writing Lab. Accessed 18 Jun. 2018.

Dollman, Emily Kate. "Orchestral Education Programmes : a study of Australian and British models." 2016. University of Adelaide, <https://hdl.handle.net/2440/103771>

Elliott, David.J. *Music Matters - A New Philosophy of Music Education*. Oxford University Press, 1995.

Fiske, Harold. E. "Review of Music Matters: A New Philosophy of Music Education, by D. J. Elliott". *Notes*, vol. 53 no. 3, 1997. pp. 770–773. <https://doi.org/10.2307/899720>.
[Accessed 25 Mar. 2023](#).

Hart, Philip. "The Educational Role of the Symphony Orchestra." *Music Educators Journal*, vol. 60, no. 4, 1973, pp. 27–81. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/3394474>.
[Accessed 11 June 2023](#).

Korn, Mitchell. «Orchestras That Educate». Symphony Orchestra Institute. https://iml.esm.rochester.edu/polyphonic-archive/wp-content/uploads/sites/13/2012/03/Orchestras_Educate_Korn.pdf. Πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2023.

McCarthy, Marie, and J. Scott Goble. "Music Education, Philosophy of." *Grove Music Online*. 23. Oxford University Press. Date of access 11 Jun. 2023, <https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002093412>

Pérez-Aldeguer, Santiago. *The Musical Theatre as a Vehicle of Learning: an Educational Innovation Project at the University*. 2013. DOI:10.6035/Sapientia76. Πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2023.

Reimer, Bennett. *A Philosophy of Music Education*. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, 1989.

Rosen, Jesse and Noonan, Heather. «“Enough” is Not Enough. Arts Education is Vital to a Well-rounded Education—and to the Future of Orchestras». *SYMPHONY The League of the American Orchestras*, Fall 2012, <https://americanorchestras.org/wp-content/uploads/2020/11/EnoughIsNotEnough.pdf>. Πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2023.

Runfola, Maria & Joanne Rutkowski. “General Music Curriculum.” In R. Colwell (Ed.), *Handbook of Research on Music Teaching and Learning*. MENC & Schirmer Books, 1992, pp. 697–709.

Wolff, Karen L. “The Nonmusical Outcomes of Music Education: A Review of the Literature.” *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, no. 159, 2004, pp. 74–91. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/40319210>. Accessed 11 June 2023.

Berliner Philharmoniker. “The Education Programme of the Berliner Philharmoniker”. <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/education/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Boston Philharmonic Orchestra. “Education and Community Engagement”. <https://www.bostonphil.org/education>. Ημερομηνία προσπέλασης: 28/05/2023.

New York Philharmonic. “School Programs”. <https://nyphil.org/education/school-programs>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

London Symphony Orchestra. “School Concerts”. <https://www.lso.co.uk/learn-and-discover/activities-for-schools-and-teachers/schools-concerts/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Wiener Philharmoniker. “Youth”. <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/youth>.
Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

Scottish Opera. “Opera for Schools”. <https://www.scottishopera.org.uk/join-in/opera-for-schools/>. Ημερομηνία προσπέλασης: 11/06/2023.

BINTEO

«Avanti Maestro! Αβάντι Μαέστρο!» *YouTube*, ανέβηκε από τον Theofilos Sotiriades, 09/01/2014, <https://www.youtube.com/watch?v=dkPAjm5GUz4>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - Κ.Ο.Θ.- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα από το 2005 ως 2023 (Α΄ εξάμηνο)

α/α	ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ & ΕΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Ταξιδεύοντας στην Ευρώπη με την Κ.Ο.Θ.» 2023	Συναυλία με αφήγηση	Μαθητές Δημοτικού	Ζωντανά Με εισιτήριο Και Live stream	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με έργα Ευρωπαίων συνθετών και αφήγηση. Δ/νση ορχήστρας: Κων/νος Δημηνάκης Ιδέα-κείμενα-παρουσίαση: Μ. Μποζαπαλίδου
2.	« <u>Η Συμφωνία της Ανοιξης' - Μια γιορτή του ρομαντικού πνεύματος</u> » 2023	Συναυλία με αφήγηση	Μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων	Ζωντανά Με εισιτήριο Και Live Stream	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με έργα Ρομαντικών συνθετών και αφήγηση. Δ/νση ορχήστρας: Κορνήλιο Μιχαηλίδης Επιμέλεια-παρουσίαση: Κωνσταντίνος Χάρδης
3.	«Γνωρίζω τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας» 2022	Μουσική με κείμενο - παρουσίαση	4-11 ετών	Διαδικτυακά	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα μουσικά όργανα Παρουσίαση: Γεωργία Καραντώνη (υπεύθυνη εκπ. προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ)
4.	«Παρέα με τον Μπετόβεν» 2022	Αφήγηση κειμένου με μουσική	4-11	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μουσική Beethoven από trio (βιολί, τσέλο και πιάνο) με έναν αφηγητή και μία κούκλα. Επιμέλεια: Τάσος Αγγελόπουλος Παρουσίαση: Δημήτρης Καπετάνιος
5.	«Ταξιδεύοντας στην Ελλάδα με την Κ.Ο.Θ.» 2022	Συναυλία με αφήγηση	Μαθητές Δημοτικού	Live Streaming Δωρεάν	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με έργα Ν. Σκαλκώτα και Γ. Κωνσταντινίδη. Δ/νση Ορχήστρας: Κάτια Μολφέση Έρευνα-κείμενο-παρουσίαση: Μ. Μποζαπαλίδου
6.	«Το Δάσος της Μελωδίας» 2022	Μουσική με εικόνες πάνω σε παραμύθι	0-3 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μία παράσταση με λίγα όργανα (βιολί, βιολοντσέλο) βασισμένη στο παραμύθι «Το Δάσος

					της Μελωδίας» της Αγγελικής Κωστάκη Σκηνοθεσία: Δέσποινα Σαρόγλου
7.	«Σεχραζάντ για όλη την οικογένεια» 2022	Μουσική με αφήγηση	4-11 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία με μουσική του Rimsky-Korsakov και αφήγηση βασισμένη στις χίλιες και μία ιστορίες της Σεχραζάντ και τα παραμύθια της ανατολής. Διεύθυνση: Ελένη Παπακυριάκου
8.	«Stand-up symphony» 2022	Μουσική με κείμενο-παρουσίαση	Μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων (12-18 ετών)	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία σε συνδυασμό με μουσικό «Stand-up comedy» από τον Δημήτρη Δημόπουλο. Διεύθυνση: Φαίδρα Γιαννέλου
9.	«Παρέα με τον Μπετόβεν» 2021	Αφήγηση κειμένου με μουσική	4-11 ετών	Διαδικτυακά	Βίντεο με μουσική Beethoven από trio (βιολί, τσέλο και πιάνο) με έναν αφηγητή και μία κούκλα. Επιμέλεια: Τάσος Αγγελόπουλος Παρουσίαση: Δημήτρης Καπετανίος
10.	«Pastorale» 2021	Συναυλία με αφήγηση	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Η «Ποιμενική» του Beethoven , με αφήγηση κειμένων για τη ζωή του συνθέτη Αφήγηση: Ιωάννα Γεωργαντά, Γιάννης Σαμψαλάκης Κείμενα: Λίζα Κωνσταντοπούλου Δ/ση ορχήστρας: Διονύσης Παντής.
11.	«Ταξιδεύοντας στην Ελλάδα με την Κ.Ο.Θ.» 2021	Συναυλία με αφήγηση	Μαθητές Δημοτικού	Live Streaming Δωρεάν	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με έργα Ν. Σκαλκώτα και Γ.Κωνσταντινίδη . Δ/ση Ορχήστρας: Κάτια Μολφέση Έρευνα-κείμενο-παρουσίαση: Μ. Μποζαμπαλίδου
12.	«Ταξιδεύοντας στην Ελλάδα με την ΚΟΘ» 2021	Μουσική με κείμενο-παρουσίαση	4-11 ετών	Διαδικτυακά	Μουσικοί της Κ.Ο.Θ. πραγματοποιούν εκπαιδευτικές συναντήσεις με σχολεία

				5.000+ θεατές	όλης της χώρας. Παρουσίαση: Γεωργία Καραντώνη (υπεύθυνη εκπ/κών προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ)
13.	«Γνωρίζω τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας» 2021	Μουσική με κείμενο - παρουσίαση	4-11 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα μουσικά όργανα Παρουσίαση: Γεωργία Καραντώνη (υπεύθυνη εκπ/κών προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ)
14.	«The Beethoven Pastoral Project» 2020	Μουσική με κείμενο - παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Διαδικτυακά Δωρεάν	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα 5 μέρη της «Ποιμενικής» Συμφωνίας του Beethoven από ζωντανή ηχογράφηση της Κ.Ο.Θ. Δ/ση: Christ Poppen. Παρουσίαση: Γεωργία Καραντώνη (υπεύθυνη εκπ/κών προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ)
15.	«Καρυθραύστης για 2 πιάνο» 2020	Μουσική με παραμύθι	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διασκευή για 2 πιάνο της σουίτας «Καρυθραύστης» του Tchaikovsky. Ακούγεται το παραμύθι του H. Hoffman «Ο Καρυθραύστης και ο βασιλιάς Ποντικός». Αφήγηση: Ιωάννα Γεωργαντά
16.	«Το Δάσος της Μελωδίας» 2020	Μουσική με εικόνες πάνω σε παραμύθι	0-3 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μία παράσταση με βιολί και βιολοντσέλο βασισμένη στο παραμύθι 'Το Δάσος της Μελωδίας' της Αγγελικής Κωστάκη Σκηνοθεσία: Δέσποινα Σαρόγλου
17.	«Παρέα με τον Μπετόβεν» 2019-20	Αφήγηση κειμένου με μουσική	4-11 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μουσική Beethoven από trio (βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο) με έναν αφηγητή και μία κούκλα. Επιμέλεια: Τάσος Αγγελόπουλος Παρουσίαση: Δημήτρης Καπετανίος
18.	«Stand-up symphony» 2019	Μουσική με κείμενο-παρουσίαση	Μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων (12-	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία με μουσικό Stand-up comedy από τον Δ. Δημόπουλο.

			18 ετών)		Δ/νση: Φ. Γιαννέλου
19.	«Εγώ ο Μότσαρτ» 2019	Μουσική παράσταση	4-12 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διαδραστική παράσταση με μουσική του Mozart και 2 ηθοποιούς, Δ/νση: Φ. Γιαννέλου. Κείμενο, σκηνοθεσία: Μ.Χεκμιάν, Δ.Σαρόγλου
20.	«Οι πλανήτες» 2019-20	Συναυλία με χορωδία και βίντεο	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία της Κ.Ο.Θ. με τη Συμφωνική Σουίτα του Gustav Holst, «The Planets», το φωνητικό σύνολο «Voci contra tempo» και προβολή βίντεο, σε συνεργασία με το Φεστιβάλ κινηματογράφου Θεσσαλονίκης και τον Ο.Μ.Μ.Θ. Δ/νση: Georg Kohler
21.	«Μια μέρα στη φάρμα» 2019	Μουσική με κίνηση και ήχους	0-3	Ζωντανά Με εισιτήριο	Πρόγραμμα για βρέφη και παιδιά με βιολί, βιολοντσέλο και εμψύχωση. Παρουσίαση: Δ. Καπετάνιος. Επιμέλεια: Τάσος Αγγελόπουλος.
22.	«Καρυθραύστης για 2 πιάνο» 2019	Μουσική με παραμύθι	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Παρουσιάζεται η σουίτα του Tchaikovsky «Καρυθραύστης», για 2 πιάνο, με το παραμύθι του H. Hoffman «Ο Καρυθραύστης και ο βασιλιάς Ποντικός». Αφήγηση: Ιωάννα Γεωργαντά
23.	«Βιβάλντι, 4 εποχές» 2019	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μουσικό διαδραστικό πρόγραμμα πάνω στις «Τέσσερις εποχές» του Vivaldi Δ/νση: Μ.Μιχαηλίδης. Αφήγηση: Ιωάννα Γεωργαντά

24.	«Πάμε ορχήστρα!» 2018-19	Εκπαιδευτική μουσική παράσταση	6-18	Ζωντανά Με εισιτήριο 15.385 θεατές	Συμφωνική μουσική και θέατρο με πρωταγωνιστές τους σπουδαστές της Δραματικής Σχολής του Κ.Θ.Β.Ε. και την Κ.Ο.Θ. στο ρόλο του εαυτού της. Δ/νση: Κων/νος Δημηνάκης. Σενάριο: Λίζα Κωνσταντοπούλου Σκηνοθεσία: Γ. Ρήγας
25.	«Κυριακή πρωί, μουσική» 2018-19	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα	0-3 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Μουσική με λίγα όργανα (κοντραμπάσο, άρπα) και εμψυχωτή. Επιμέλεια/εμφύχωση: Δήμητρα Ασλάνογλου (υπεύθυνη εκπ/κών προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ)
26.	«Disney in concert: Around the world» 2018	Συναυλία με βίντεο και κείμενο-παρουσίαση & εκπαιδευτικό πρόγραμμα..	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συμφωνική μουσική με κινούμενα σχέδια, μια συμπαραγωγή της Κ.Ο.Θ. με το Μ.Μ.Θ.. Μουσική διεύθυνση: Στέφανος Τσιαλής.
27.	«Παιδική γωνιά» - Το χελωνοτσούκαλο» 2018	Συναυλία με αφήγηση παραμυθιού & εικόνες	4-9 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο 800+ θεατές	Η Σουίτα «Παιδική Γωνιά» του Debussy συνδυάζεται με το Παραμύθι: «Το Χελωνοτσούκαλο» της Λίζας Κωνσταντοπούλου. Εικόνες-Βίντεο: Σωτήρης Πανουσάκης Διεύθυνση: Θοδωρής Παπαδημητρίου Αφήγηση: Ιωάννα Γεωργαντά
28.	«Το Καρναβάλι των Ζώων και άλλες ιστορίες» 2017	Εκπαιδευτικές Συναυλίες με αφήγηση	Για όλη την οικογένεια & σχολεία	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία με γνωστά έργα και αφήγηση. Δ/νση: Αθανάσιος Σουργκούνης και Δημοσθένης Φωτιάδης.
29.	«Ο Πέτρος κι ο Λύκος» 2017	Εκπαιδευτική συναυλία με παραμύθι	Για όλη την οικογένεια & Μαθητές (δεν	Ζωντανά Με εισιτήριο 2.500+ θεατές	Κ.Ο.Θ. και Κ.Θ.Β.Ε. παρουσιάζουν το παραμύθι «Ο Πέτρος κι ο Λύκος» σε μουσική του

			διευκρινίζεται η βαθμίδα εκπαίδευσης)		Sergei Prokofiev. Διεύθυνση ορχήστρας: Θανάσης Σουργκούνης, Δημοσθένης Φωτιάδης Αφηγητές: Βασίλης Σειμένης, Δημήτρης Τσιλινίκος
30.	«Μουσική παντού» 2015	Εκπαιδευτική συναυλία	Μαθητές όλων των βαθμίδων	Ζωντανά	Σειρά συναυλιών με κλασσικά έργα σε σχολεία και ιδρύματα με παρουσίαση. Συμπαραγωγή με το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος
31.	«Η Κ.Ο.Θ. στα σχολεία» 2014	Συναυλία	Μαθητές όλων των βαθμίδων	Ζωντανά	Συναυλίες με γνωστά κλασσικά έργα στα σχολεία.
32.	«Ταξίδι στο διάστημα» 2014	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα + Συναυλία	Για όλη την οικογένεια & σχολεία	Ζωντανά Με εισιτήριο	Αφιέρωμα στο «Star Trek» και στο έργο «Οι Πλανήτες» του Gustav Holst σε συνεργασία με το NOESIS. Δ/ση: Paul Chiang
33.	«Disney's FANTASIA Live in Concert» 2013	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συμφωνική μουσική με κινούμενα σχέδια, μια συμπαραγωγή της Κ.Ο.Θ. με το Μ.Μ.Θ.. Μουσική διεύθυνση: Στέφανος Τσιαλής
34.	«Μέρες εκπαιδευτικής δράσης» 2009	Συναυλία	Μαθητές (δε διευκρινίζεται βαθμίδα εκπαίδευσης)	Ζωντανά	Σειρά συναυλιών με διάσημα κλασσικά έργα
35.	«Τι μπορεί να κάνει η μουσική;» 2007	Συναυλία με αφήγηση κειμένου- παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά	Συναυλία κλασσικών έργων με αφήγηση, Διεύθυνση: Daniel Montane.
36.	«Ορχήστρα νέων» 2007	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά	Μαθητεία – εκπαίδευση νέων μουσικών. Υπεύθυνος ορχήστρας νέων: Κάρολος Τρικολίδης.
37.	«Εκπαιδευτική συναυλία» 2006	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά	Μαθητεία – εκπαίδευση νέων μουσικών σε συναυλίες με ποικίλα έργα. Δ/ση: Αν. Συμεωνίδης
38.	«Εκπαιδευτικές συναυλίες» 2005-06	Συναυλία	(Δε διευκρινίζεται βαθμίδα εκπαίδευσης)	Ζωντανά	Σειρά συναυλιών κλασσικών έργων με σοπράνο και αφήγηση κειμένου με στη Θεσσαλονίκη και στους γύρω νομούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 - Ε.Λ.Σ.– Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

α/α	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Η όπερα διαδραστικά στα σχολεία»	Καλλιτεχνικά εργαστήρια Παράσταση	Μαθητές Γυμνασίων	Ζωντανά Ψηφιακά Δωρεάν Υλικό προετοιμασίας Οδηγίες προς εκπαιδευτικούς	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται σε όλη τη χώρα με επισκέψεις κλιμακίων της Ε.Λ.Σ. για προετοιμασία της παράστασης της όπερας του Κορνήλιου Σελαμσή, « Η ωραία Ελένη του Οφενμπαχ»
2.	«Μεταμορφώσεις»	Διήμερο φωνητικό και ηχητικό εργαστήριο	11-14 ετών	Ζωντανά Δωρεάν Υλικό προετοιμασίας	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα γνωριμίας με τον κόσμο της όπερας, βασισμένο στην όπερα «Μήδεια» του Luigi Cherubini
3.	«Ηχητική τέχνη και Κώφωση: η μουσική ως ενσώματο βίωμα»	«Χαλαρή» παράσταση Δομημένου αυτοσχεδιασμού	Άτομα κάθε ηλικίας με εμφανείς ή αφανείς αναπηρίες	Ζωντανά Δωρεάν Καθολικά προσβάσιμο	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στα πλαίσια του οποίου λειτουργούν εργαστήρια στην τελική παράσταση αυτοσχεδιάζουν μαζί με τη Διαπολιτισμική Ορχήστρα της Ε.Λ.Σ. Στην παράσταση το κοινό επικοινωνεί μέσω διερμηνείας στην νοηματική γλώσσα.
4.	« Μέλισμα»	Παράσταση	Άτομα κάθε ηλικίας	Ζωντανά Δωρεάν Καθολικά προσβάσιμο Εφαρμόζεται στις πυρόπληκτες περιοχές της Εύβοιας	Βιοματικά καλλιτεχνικά εργαστήρια θεατρικής έκφρασης, δημιουργικής γραφής, μουσικής, δημιουργικής κίνησης και χορού και εικαστικών τεχνών πάνω στη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 - Berliner Philharmoniker - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

a/a	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	Interactive concerts: «The highest mountains of music»	Μουσική παράσταση	3-5 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διαδραστική, μη λεκτική ιστορία, με συνοδεία λίγων μουσικών οργάνων , με θέμα τους μουσικούς ήχους, που εμπνυχώνεται από 2 «μαγικές» φιγούρες.
2.	Interactive concerts: «The maze of sounds»	Μουσική παράσταση	3-5 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διαδραστική, μη λεκτική ιστορία, με συνοδεία λίγων μουσικών οργάνων, με θέμα τους μουσικούς ήχους, που εμπνυχώνεται από 2 «μαγικές» φιγούρες.
3.	Interactive concerts: «The mysterious sound of the desert»	Μουσική παράσταση	3-5 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διαδραστική, μη λεκτική ιστορία με συνοδεία λίγων μουσικών οργάνων, με θέμα τους μουσικούς ήχους, που εμπνυχώνεται από 2 «μαγικές» φιγούρες.
4.	«Sing along!»	Εκπαιδευτικό μουσικό βίντεο	5+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (ψηφιακό booklet με βοηθητικό υλικό, στίχοι των τραγουδιών)	Μαγνητοσκοπημένο βίντεο, με μουσικό υλικό από τους «φωνητικούς ήρωες» του εκπαιδευτικού προγράμματος « Sing-along Concert 2020 σ' ένα μουσικό ταξίδι στο χρόνο και τον κόσμο».
5.	«The toy box»	Μουσικό βίντεο	5+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό	Μαγνητοσκοπημένη συναυλία της Berliner Philharmoniker, της μουσικής για μαπαλέτο «La Boite à joujoux» του Claude Debussy με εμπνυχωτή «Star Man» και δύο χορευτές.
6.	«Vokalhelden Sing-along Concert 2020»	Μουσικό εργαστήριο	6+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό	Διαδικτυακή πρόβα online με παιδιά και μουσικούς της Berliner Philharmoniker.
7.	«MusicArt@Palais»	Βίντεο Μουσικής-Ζωγραφικής	6+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Βίντεο με μουσικούς της Berliner Philharmoniker να παίζουν μουσική σε μια έκθεση ζωγραφικής στο Palais Populaire
8.	Family Concert: «La Mer»	Συναυλία με παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	«La Mer» του Claude Debussy, διεθύνει και παρουσιάζει ο Kirill Petrenko.
9.	Family Concert: «The Four Seasons»	Συναυλία με παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	« The Four Seasons » του Antonio Vivaldi διεθύνει και παρουσιάζει ο Aleksandar Ivić

10.	Family Concert: «Francesca da Rimini»	Συναυλία με παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο	«Francesca da Rimini, Fantasy for orchestra, op. 32» του P. I. Tchaikovsky διευθύνει και παρουσιάζει ο Kirill Petrenko.
11.	Family Concert: «Magic Night»	Συναυλία με παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Διαδικτυακά Δωρεάν	<i>Βίντεο με ηθοποιούς και ακροβατικά στην παιδική παντομίμα του Kurt Weill, «Zaubernacht» («magic night»)</i> Δ/ση ορχήστρας: Simon Rössler.
12.	Family Concert: «Jingle Bass Rock»	Συναυλία με παρουσίαση	Για όλη την οικογένεια	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μαγνητοσκοπημένο Χριστουγεννιάτικο κοντσέρτο από μουσικούς της Berliner Philharmoniker με ζωντανό κοινό. Παρουσιάζει η κορνίστρια, Sarah Willis.
13.	«Off into space!»	Μουσικό βίντεο	8+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (φυλλάδιο, στίχοι)	Μαγνητοσκοπημένη παράσταση, από τα μέλη του εκπαιδευτικού προγράμματος «vocal heroes» στην παιδική όπερα του Andrew Norman, «To the Moon and Back». Διεύθυνση: Simon Rattle.
14.	«Noah's Flood»	Μουσικό βίντεο	8+ ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (διαδραστικό φυλλάδιο)	Μαγνητοσκοπημένη παράσταση, από τα μέλη του εκπαιδευτικού προγράμματος «vocal heroes» στην παιδική όπερα «Noahs Flut» του B. Britten Διεύθυνση: Simon Rattle.
15.	Family tours: «Family ties»	Ξεναγηση στο κτίριο και στο Μουσείο μουσικών οργάνων	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Δωρεάν	Τα παιδιά και οι συνοδοί τους ανακαλύπτουν τα μυστικά του κτιρίου της Berliner Philharmoniker και του Musikinstrumenten-Museum.
16.	Family tours: «Our sound ship»	Ξεναγηση στο κτίριο	4+ ετών	Ζωντανά Δωρεάν (για τα παιδιά)	Τα παιδιά και οι συνοδοί τους ανακαλύπτουν την αρχιτεκτονική αλλά και την ακουστική του κτιρίου της Berliner Philharmoniker.
17.	«Open Day»	Ξεναγήσεις, συναυλίες, δράσεις	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Δωρεάν	Οι επισκέπτες συμμετέχουν σε εργαστήρια τραγουδιού, master classes, εργαστήρια κατασκευής οργάνων, μουσικά παιχνίδια και μουσική από την Berliner Philharmoniker υπό τη διεύθυνση του Kirill Petrenko.
18.	« KlangKids at a Glance»	Διαδραστικές συναυλίες	2-4 ετών	Ζωντανά Δωρεάν Υλικό προετοιμασίας	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα δύο επισκέψεων το χρόνο από ομάδα μουσικών της Berliner Philharmoniker σε τέσσερα συνεργαζόμενα κέντρα παιδικής μέριμνας με δυνατότητα παρακολούθησης από τα παιδιά μιας πρόβας της ορχήστρας, γνωριμίας και δοκιμής των μουσικών οργάνων.

19.	Ανοιχτές πρόβες	Συναυλίες	2-18 ετών	Ζωντανά Δωρεάν Υλικό προετοιμασίας	Παιδιά από παιδικούς σταθμούς και σχολεία παρακολουθούν ανοιχτές πρόβες και εργαστήρια στο σχολείο τους.
20.	«YoungSTAR Festival»	4ήμερο διαδραστικό Φεστιβάλ για σχολεία	6-18	Ζωντανά Δωρεάν (συμμετέχοντες και κοινό) Ενημερωτικό υλικό για τους όρους συμμετοχής	Τα παιδιά παίζουν και παρακολουθούν τα άλλα παιδιά στο 4ήμερο Φεστιβάλ μουσικής.
21.	«Spring Sacrifice»	Μουσικό βίντεο	11+	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (ταινία «Rhythm Is It!», διαδραστικό φυλλάδιο)	Μαγνητοσκοπημένη παράσταση του μπαλέτου του Στραβίνσκι «Le Sacre du Printemps». Χορεύουν πάνω από 250 νέοι σε χορογραφία του Royston Maldoom. Διεύθυνση: Simon Rattle. Οι πρόβες χρησιμοποιήθηκαν στην κινηματογραφική επιτυχία «Rhythm Is It!»
22.	«Suor Angelica»	Μουσικό βίντεο	16+	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (διαδραστικό φυλλάδιο, συνέντευξη Kirill Petrenko, συνταγή paneforte di Siena)	Μαγνητοσκοπημένη παράσταση της όπερας του Jakomo Puccini, «Suor Angelica» Διεύθυνση: Kirill Petrenko.
23.	«Partner school»	Όλες οι εκπαιδευτικές δράσεις	Μαθητές όλων των βαθμίδων	Ζωντανά (Δεν αναφέρεται αν είναι δωρεάν)	Ένα σχολείο κάθε περίοδο συμμετέχει προνομιακά σε όλες τις εκπαιδευτικές δράσεις της Berliner Philharmoniker.
24.	«Close-up: The firebird»	Μουσικό Βίντεο	Έφηβοι και νέοι	Διαδικτυακά Δωρεάν	Βίντεο με αποσπάσματα από τις πρόβες της Berliner Philharmoniker για το μπαλέτο «The Firebird» του Igor Stravinsky με συνεντεύξεις και σχόλια από τους μουσικούς και τον Δ/τή της ορχήστρας, Kirill Petrenko.
25.	«Close-up: Romeo & Juliet»	Βίντεο με μουσική	Έφηβοι και νέοι	Διαδικτυακά	Βίντεο με αποσπάσματα από τις πρόβες της Berliner Philharmoniker για τη «Fantasy Overture» του έργου «Romeo and Juliet» του Peter Tchaikovsky με συνεντεύξεις και σχόλια από τους μουσικούς της ορχήστρας, τον ηθοποιό Ulrich Matthes και τον Δ/τή της ορχήστρας , Kirill Petrenko.

26.	«Close-up: Berlin Symphony»	Βίντεο με μουσική	Έφηβοι και νέοι	Διαδικτυακά	Βίντεο με αποσπάσματα από τις πρόβες της Berliner Philharmoniker από την «Berliner Symphonie» του Kurt Weill με συνεντεύξεις και σχόλια από τους μουσικούς της ορχήστρας, και τον Δ/ντή της ορχήστρας, Kirill Petrenko.
-----	------------------------------------	-------------------	-----------------	-------------	---

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - Boston Philharmonic Orchestra - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

a/a	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Interpretations of music: Lessons for life»	Master Classes	17-22 ετών	Ζωντανά Δωρεάν και ανοιχτά για το κοινό. Δωρεάν και ανοιχτό αρχειακό υλικό.	Μαθήματα μουσ. ερμηνείας για σπουδαστές μουσικής με τον Καλλιτεχνικό Διευθυντή της B.P.O., Benjamin Zander.
2.	«Crescendo Music Education: B.P.O. Teaching Fellows»	Μουσική στην τάξη	6-17 ετών	Ζωντανά Δωρεάν	Εβδομαδιαία μουσικά προγράμματα, διδασκαλία συνόλων και ατομικά μαθήματα σε μαθητές στο σχολείο.
3.	«MOSAIC Classroom»	Συναυλίες	6-12 ετών	Ζωντανά Δωρεάν παρακολούθηση. Δωρεάν δανεισμός μουσ.οργάνων.	Συναυλίες από το πρόγραμμα συναυλιών της βιβλιοθήκης B.P.O, μέσα στο σχολείο.
4.	« Open rehearsals with the B.R.Y.O.»	Συναυλία	6-11 ετών	Ζωντανά Δωρεάν	Οι μαθητές παρακολουθούν μια πρόβα της ορχήστρας, συζητούν με τον μάεστρο και κάθονται ανάμεσα στους μουσικούς.
5.	RESOURCE GUIDES	Μουσικά Βοηθήματα	Παιδιά Δημοτικού σχολείου	Διαδικτυακά Δωρεάν Εκπαιδευτικό υλικό	Πλούσιο μουσικό υλικό με προτάσεις για παιχνίδια και δραστηριότητες για δασκάλους και γονείς, σε συνάρτηση με το «B.P.O. Teaching Fellows»

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 - London Symphony Orchestra – Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

a/a	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Film Music»	Συναυλία	11-17 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Διαδραστική συναυλία. Παρουσιάζει ο Tim Redmond.
2.	«LSO Discovery Family Concert: Orchestral Olympics»	Συναυλία	7-12 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο Εργαστήρια τραγουδιού, μουσικής, χορού και χειροτεχνίας πριν τη συναυλία. Φύλαξη παιδιών κάτω των 7 ετών.	Διαδραστική συναυλία κλασικών έργων με πολύ ενεργή συμμετοχή των παιδιών. Δ/ση ορχήστρας: Julia García Vico Παρουσίαση: Lucy Hollins.
3.	«Family activities: Concert - George's Journey»	Συναυλία	7-11 ετών	Ζωντανά. Με εισιτήριο	Διαδραστική συναυλία. Παρουσίαση: Rachel Leach
4.	«Family activities: Fergal is Fuming!»	Μουσική ιστορία	Μέχρι 5 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Συνοδευτικό πακέτο δραστηριοτήτων	Μουσική παρουσίαση, με μουσικό πενταμελές σχήμα, βασισμένη στη διασκευή από τη Vanessa King του βιβλίου του Robert Starling, «Fergal is Fuming!» με πρωτότυπη μουσική του Robin Haigh.
5.	«Family activities: Leon and the Place Between»	Συναυλία	5-12 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Ψηφιακό υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς	Συναυλία βασισμένη στο βιβλίο, «Leon and the Place Between» της Angela McAllister με παρουσιαστή τον συνθέτη Paul Rissmann, υπό τη διεύθυνση του Jonathan Bloxham. Διερεύνηση μέσα από κλασικά έργα του τρόπου αφήγησης μια ιστορίας με τα όργανα της ορχήστρας .
6.	«Where's Simon?»	Συναυλία και Εργαστήριο	5-12 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Πρόσβαση σε παρτιτούρες	Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Gareth Davies μουσικοί της L.S.O. παρουσιάζουν και σχολιάζουν γνωστά κλασικά έργα και τα παιδιά ακούν, απαντούν σε ερωτήσεις και παίζουν μουσική μαζί με το βίντεο.

7,	«Olivia Forms a Band »	Συναυλία	Από 5 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Ψηφιακό υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς	Διαδραστική συναυλία βασισμένη στο βιβλίο του Ian Falconer , « Olivia Forms a Band » με 5 μουσικούς της L.S.O. Παρουσίαση: Rachel Leach
8.	«How to Build an Orchestra»	Βιβλίο	Από 7 ετών	Διαδικτυακά Με αντίτιμο Δωρεάν ψηφιακό υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς	Βιβλίο της Mary Auld με θέμα έναν μαέστρο που κάνει ακρόαση σε κάθε όργανο για την ορχήστρα του.
9.	«Lockdown Listening»	Εργασίες μουσικής ακρόασης	Από 7 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Ψηφιακό υλικό για γονείς και εκπαιδευτικούς που ήθελαν να εργαστούν μαζί με τα παιδιά.
10.	«Space... but not as we know it»	Συναυλία-Παρουσίαση	7-12 ετών	Διαδικτυακά. Δωρεάν. Ψηφιακό υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς, δωρεάν	Συναυλία με γνωστά κλασσικά έργα, Παρουσίαση-σχόλια: Rachel Leach Δ/ση ορχήστρας: Jessica Cottis
11.	«LSO Play»	Βίντεο-Συναυλίες	Από 7 ετών και ενήλικες	Διαδικτυακά Δωρεάν Ψηφιακό υλικό για εκπαιδευτικούς και γονείς, Δωρεάν και ανοιχτό για όλους.	Ψηφιακή πλατφόρμα της L.S.O. (Hannah Kendall's «The Spark Catchers», Britten's «Four Sea Interludes», Elgar's «Enigma Variations», Debussy's «Prélude à l' après-midi d'unfaune», Shostakovich's «Fifth Symphony», Stravinsky's «The Rite of Spring»)
12.	«A-level Revision»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Από 16 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Σειρά εκπαιδευτικών βίντεο για επανάληψη της βασικής θεωρίας της μουσικής.
13.	«Music Seminars»	Μουσικά Σεμινάρια	Από 16 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Σειρά εκπαιδευτικών βίντεο μορφολογικής ανάλυσης και τεχνικών παιξίματος γνωστών έργων.
14,	«LSO On Track»	Σειρά συναυλιών εκτός κι εντός σχολείων	Από 12 ετών	Ζωντανά Δωρεάν Συμμετοχή των νέων στις συναυλίες	Συνεργασία της L.S.O. με δέκα υπηρεσίες του Ανατολικού Λονδίνου, και με τις Barbican και Guildhall School of Music & Drama για τη δημιουργία μουσικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων βιομαθητικής μάθησης.
15.	«Music in the Classroom»	Μονοετές εκπαιδευτικό πρόγραμμα	Για εκπαιδευτικούς και μαθητές	Ζωντανά Με αντίτιμο Ψηφιακό υλικό	Η L.S.O. εκπαιδεύει τους εκπαιδευτικούς μαζί με τα παιδιά στο μάθημα της μουσικής.
16.	«Creative Days»	Ημερήσια εργαστήρια	Για εκπαιδευτικούς	Ζωντανά Με αντίτιμο	Ημερήσια μουσικά εργαστήρια για εκπαιδευτικούς με ή χωρίς μουσική εμπειρία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 – NewYork Philharmonic - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

α/α	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Very Young People's Concerts-Philharmonic Families: Strings»	Μουσική παράσταση	3-6	Ζωντανά Με εισιτήριο Δραστηριότητες για τα παιδιά και την οικογένεια μία ώρα πριν την παράσταση.	Παρουσίαση των εγχόρδων μουσικών οργάνων σε μικρά παιδιά διαδραστικά με χορό, τραγούδι και παιχνίδια. Συμμετέχουν μουσικοί και ηθοποιοί.
2.	«Very Young People's Concerts-Philharmonic Families: Brass»	Μουσική παράσταση	3-6	Ζωντανά Με εισιτήριο Δραστηριότητες για τα παιδιά και την οικογένεια μία ώρα πριν την παράσταση	Παρουσίαση των χάλκινων πνευστών σε μικρά παιδιά διαδραστικά με χορό, τραγούδι και παιχνίδια.. Συμμετέχουν μουσικοί και ηθοποιοί.
3.	«Very Young People's Concerts-Philharmonic Families: Winds»	Μουσική παράσταση	3-6	Ζωντανά Με εισιτήριο Δραστηριότητες για τα παιδιά και την οικογένεια μία ώρα πριν την παράσταση.	Παρουσίαση των ξύλινων πνευστών σε μικρά παιδιά διαδραστικά με χορό, τραγούδι και παιχνίδια.. Συμμετέχουν μουσικοί και ηθοποιοί.
	«Very Young People's Concerts-Philharmonic Families: Percussion»	Μουσική παράσταση	3-6	Ζωντανά Με εισιτήριο Δραστηριότητες για τα παιδιά και την οικογένεια μία ώρα πριν την παράσταση.	Παρουσίαση των κρουστών σε μικρά παιδιά διαδραστικά με χορό, τραγούδι και παιχνίδια.. Συμμετέχουν μουσικοί και ηθοποιοί.
4.	«Philharmonic Schools»	Τριετές εκπαιδευτικό πρόγραμμα	Από 8 ετών	Ζωντανά Δωρεάν Ψηφιακό αρχαιακό υλικό (για δασκάλους και γονείς).	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκμάθησης ακρόασης, σύνθεσης και εκτέλεσης μουσικών έργων. Ατομικά μαθήματα μουσικής για τους μαθητές, παρακολούθηση συναυλιών.
5.	«Young People's Concerts for Schools: Dance like a firebird»	Συναυλία	8-17 ετών	Ζωντανά Δίωρο ψηφιακό εργαστήριο για τους εκπαιδευτικούς Ψηφιακό υλικό προετοιμασίας των μαθητών	Συναυλία με χορευτές hip-hop στη μουσική του Igor Stravinsky. Διεύθυνση: Christopher James Lees
6.	«VYC: Schools»	Project + συναυλία	9-11 ετών	Ζωντανά. Δωρεάν	Συναυλία με μαθητικές συνθέσεις στο σχολείο από επαγγελματίες μουσικούς, μετά από ομαδικές και ατομικές συνεδρίες.

7.	«Young People's Concerts for Schools: Our community, our earth»	Συναυλία	8-17 ετών	Ζωντανά. Με εισιτήριο.	Συναυλία- project (η ορχήστρα σαν οικοσύστημα) σε συνεργασία με την κοινότητα με γνωστά έργα και συνθέσεις μαθητών. Δ/νση: Lidiya Yankovskaya
8.	«Young People's Concert: Our Community, Our Earth»	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο Μουσικό εργαστήριο με όργανα για τα παιδιά. Εργαστήριο διάδρασης και χειροτεχνίας για όλη την οικογένεια.	Γιορτινή συναυλία – παρουσίαση με γνωστά κλασσικά έργα και νέες συνθέσεις μαθητών σε συνεργασία με την κοινότητα. Διεύθυνση: Lidiya Yankovskaya
9.	«Young People's Concert: The Art of Improvisation with Etienne Charles»	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο Μουσικό εργαστήριο με όργανα για τα παιδιά. Εργαστήριο διάδρασης και χειροτεχνίας για όλη την οικογένεια	Συναυλία της Nyphil σε συνεργασία με την jazzband του Etienne Charles σε αυτοσχεδιαστικό στυλ. Διεύθυνση: Jerry Hou
10.	«Young People's Concert: New Voices – Composing Inclusion»	Συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Ζωντανά Με εισιτήριο Μουσικό εργαστήριο με όργανα για τα παιδιά. Εργαστήριο διάδρασης και χειροτεχνίας για όλη την οικογένεια δωρεάν.	Συναυλία- project παρουσίασης νέων έργων σπουδαστών. Διεύθυνση: Paolo Bortolameolli
11.	«VYC: Bridge»	Project + συναυλία	Από 10 ετών	Ζωντανά Ομαδικές και ατομικές συνεδρίες από καλλιτέχνες για μαθητές στο σχολείο. Δωρεάν.	Ενίσχυση της δημιουργικότητας των παιδιών. Οι συνθέσεις τους παίζονται από μικρό επαγγελματικό σύνολο ή την Nyphil μπροστά σε όλο το σχολείο.
12.	«VYC International and Affiliate Programs (Worldwide)»	Project + συναυλία	Από 10 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Συνεργασίες με μαθητές-μικρούς συνθέτες σε όλο τον κόσμο μέσω «Musical Postcards».
13.	«Young People's Concert: THE ORCHESTRA WILL NOT BE TELEVISED»	Βίντεο-συναυλία	Για όλη την οικογένεια	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια μαγνητοσκοπημένη συναυλία με θέμα τη σχέση μουσικής και πολιτικών δικαιωμάτων
14.	«VIDEO LIBRARY: What's in my case?»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Για όλες τις ηλικίες	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια σειρά βίντεο για τον εξοπλισμό που χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες μουσικοί και σχετικές συμβουλές.
15.	«VIDEO LIBRARY: From Our Teaching Artists»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Για όλες τις ηλικίες	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια σειρά βίντεο, στα οποία οι μουσικοί της Nyphil προτείνουν ιδέες για να εμπνεύσουν μικρούς συνθέτες.

16.	«VIDEO LIBRARY: From Our Community»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Για όλες τις ηλικίες	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια σειρά βίντεο όπου παρουσιάζονται τα talέντα της κοινότητας μέσα από συνεργασίες.
17.	«VIDEO LIBRARY: Very Young People's Concerts @ Home»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Για όλες τις ηλικίες	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια σειρά διασκεδαστικά μουσικά βίντεο, στα οποία οι μουσικοί της Nyphil παρουσιάζουν τα όργανα και τα δομικά στοιχεία της μουσικής μέσα από παιχνίδια, απλά τραγούδια και δραστηριότητες .
18.	«RESOURCES & GUIDES»	Εκπαιδευτικά βίντεο	Για όλες τις ηλικίες	Διαδικτυακά. Δωρεάν. Ανοιχτά σε όλους.	Εκπαιδευτικά προγράμματα με πρωτότυπα παιχνίδια και δράσεις σε μεγάλη ποικιλία και αριθμό για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 – Wiener Philharmoniker - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

α/α	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	«Jugendkonzerte der Wiener Philharmoniker»	Συναυλία	12-18 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία με έργα κλασσικής μουσικής
2.	«Musikvermittlung für junge Menschen»	Συναυλία	6-18 ετών	Ζωντανά Με εισιτήριο	Συναυλία με έργα κλασσικής μουσικής
3.	«Orchesterkonzerte für Schulklassen»	Συναυλία	12-18 ετών	Ζωντανά Διδακτικό υλικό προετοιμασίας	Συναυλίες ορχήστρας για σχολικές τάξεις με έργα από την κλασική, ρομαντική και μοντέρνα εποχή
4.	«Kammermusikkonzerte für Volksschulklassen»	Συναυλία μουσικής δωματίου	6-11 ετών	Ζωντανά Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Διδακτικό υλικό	Τα ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου της Φιλαρμονικής της Βιέννης παίζουν μουσική από την περίοδο του μπαρόκ έως τη σύγχρονη μουσική
5.	«Klingende Konzerteinführungen passwort:bühne2»	Μουσική παράσταση	9 ^η -13 ^η Τάξη (15-19 ετών)	Ζωντανά Εργαστήριο	Οι μαθητές μαζί με τους μουσικούς δημιουργούν μια εισαγωγή στο έργο της ορχήστρας, με μορφή παράστασης, μετά από αρκετές ώρες διδασκαλίας και την παρακολούθηση μιας πρόβας ορχήστρας.
6.	«Werkeinführung von Schülern für Schüle»	Εργαστήριο + συναυλία	5 ^η -8 ^η τάξη (11-14 ετών)	Ζωντανά Εργασία μέσα στην τάξη	Δύο τουλάχιστον σχολικές τάξεις εξετάζουν την ίδια εργασία και παρουσιάζουν τα αποτελέσματά τους μεταξύ τους, πριν παρακολουθήσουν μια πρόβα της ορχήστρας για το συγκεκριμένο κομμάτι.
7.	«passwort: kammermusik2»	Σειρά συναυλιών μουσικής δωματίου	5 ^η -8 ^η τάξη (11-14 ετών)	Ζωντανά Δωρεάν Δωρεάν, υποχρεωτική, αναγνωρίσιμη, επιμόρφωση εκπαιδευτικών	Σειρά συναυλιών γαλλικής μουσικής δωματίου από γυναίκες μουσικούς.
8.	«Schulworkshops und Probenbesuche»	Συναυλία	9 ^η -13 ^η Τάξη (15-19 ετών)	Ζωντανά Διδακτικό υλικό προετοιμασίας	Πριν παρακολουθήσουν μια πρόβα, οι μαθητές, μαζί με μέλη της Φιλαρμονικής της

					Βιέννης, προετοιμάζονται ποικιλοτρόπως.
9.	«Jedermann - Camp»	Εργαστήρι ο- Παράστασ η	10-15 ετών	Ζωντανά Με αντίτιμο	Κατασκήνωση- Πειραματικό Εργαστήριο όπερας, Βασισμένο στο δράμα «Jedermann» του Hugo von Hofmannsthal
10.	«Figaro - Camp»	Εργαστήρι ο- Παράστασ η	15 – 17 ετών	Ζωντανά Με αντίτιμο	Κατασκήνωση - Πειραματικό Εργαστήριο όπερας, Βασισμένο στην Όπερα «Le nozze di Figaro» του Mozart.
11.	«Orfeo - Camp»	Εργαστήρι ο- Παράστασ η	9-12 ετών	Ζωντανά Με αντίτιμο	Κατασκήνωση- Πειραματικό Εργαστήριο όπερας, βασισμένο στην Όπερα «Orfeo ed Euridice» , του Gluck.
12.	«Falstaff - Camp»	Εργαστήρι ο- Παράστασ η	13-16 ετών	Ζωντανά Με αντίτιμο	Κατασκήνωση- Πειραματικό Εργαστήριο όπερας, Βασισμένο στην όπερα «Falstaff» του Verdi.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 - Scottish Opera - Τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα

α/α	ΤΙΤΛΟΣ	ΕΙΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΑ ΘΕΑΤΩΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
1.	« The Curse of MacCabbra Opera House »	Εκπαιδευτική παράσταση όπερας από μαθητές	9-12 ετών	Ζωντανή συμμετοχή Με αντίτιμο Υλικό προετοιμασίας Μουσικοθεατρικό εργαστήριο.	Οι μαθητές προετοιμάζονται μέσα στο σχολείο από εκπαιδευτικούς και καλλιτέχνες της όπερας για την παράσταση της όπερας «The Curse of MacCabbra Opera House» των Alan Penman και Johnny McKnight, στο σχολείο.
2.	«Brasketeers»	Βίντεο με μουσική	5-7 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν Υποστηρικτικό υλικό (σχέδια μαθημάτων, παρουσιάσεις, φύλλα εργασίας και παιχνίδια)	Διαθεματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που συνδυάζει μουσική και μαθηματικά μέσα από ένα μουσικό βίντεο για τα χάλκινα πνευστά.
3.	«Tiny chef»	Ψηφιακή μουσική ιστορία	7-9 ετών	Διαδικτυακά Δωρεάν	Μια ομαδική δημιουργία 200 μαθητών που συμμετείχαν σε πρόγραμμα για την υγιεινή διατροφή.
4.	«The Elixir of Love»	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα	14-15 ετών	Διαδικτυακά Υποστηρικτικό υλικό	Ευέλκτο, διαθεματικό πρόγραμμα συνδεδεμένο με το πρόγραμμα σπουδών των Τεχνών, βασισμένο στην κωμική όπερα του Ιταλού συνθέτη Gaetano Donizetti, « L'elisir d'amore »